

ہہکار عبدالکریم فندی

تیگہہ کی

یاسای

بو روژ نامہ قانی

تېگەھەكى ياسايى
بۇ رۆژنامە قانىي

حکومه‌تا هه‌ریما کوردستانه
وه‌زاره‌تا ره‌ه‌شه‌نیه‌ری و لاوان
رێقه‌به‌ریا گشتی یا راگه‌هاندن و چاپ و به‌لافکرنی
رێقه‌به‌ریا چاپ و به‌لافکرنی - ده‌وک

- نافه‌ی په‌رتوکی: تیگه‌هه‌کی یاسایی بو‌ روژنامه‌فانی
- نفیسینا: هه‌کار عبه‌د الکریم فندی
- ده‌ره‌ینانا هونه‌ری و به‌رگ: هه‌. فندی
- قه‌واره: ۱۵ سم × ۲۲ سم
- ژمارا لایه‌را: ۱۸۰
- تیراژ: ۵۰۰
- نرخ: ۴۰۰۰
- ژمارا سپاردنی: ۲۲۴۱ ل سالا ۲۰۱۲
- زنجیره: ۲۶
- چاپخانه: چاپخانه هه‌وار/ ده‌وک - کوردستان
- مافین چاپی د پاراستینه بو‌ رێقه‌به‌ریا مه‌ و خودانا په‌رتوکی

تیگہہ کی یاسایی بو روژنامہ قانی

مافیہ روہر
ہہ کار عبدالکریم فندی

پیشه کی

روژنامه قانییی په یوه ندییه کا موکم و ئیکسه ریا ب ژیا نا هه ر
که سه کی فه هه ی، و پرده که دنا قبه را وه لاتی و دهسته لاتی دا،
چونکی دهسه لاتا چواری یه و رولی و چاقدیری و نه هیلانا
دیاردین نه دروست و نه دادپهروه رانه د نا ژ جقاکی دا
دگیریت.

سه ره رای گرنگیا هه بو نا ئازادیا روژنامه قانی پیدقی یه
روژنامه قانی بخوژی ل دو یف یاسایی بیته ریخستن،
په خمهت پاراستنا تایه قه ندیین که سان و بهرژه وه ندیا
گستی ژلایه کی، و دابین کرن و پاراستنا مافین
روژنامه قانان و ریخوش کرنا نه جامدانا پیشه یی
روژنامه قانییی ژلایه کی دی قه.

بو ئیکهه جار ل هه ریمما کوردستانی ل سالا ۱۹۹۳ی یاسایه کا تاییهت ب قی واری شه هاته ده رئیخستن پاشان چه ندین یاسا و راستقه کرنین وان ژی ده رکه فتن، دویمه ییک یاسا یاسا کاری روژنامه قانیی ل کوردستانی بو کول سالا ۲۰۰۷ی هاتیه ده رئیخستن.

هه ر چه نده مه تییینی و بوچون ل سه ر یاسایین گریدایی روژنامه قانیی ل هه ریمما کوردستانی هه نه لی مه قیایه ل دو یف یاسایین کاریبکری د قی په رتوکی دا وه کو ده رگه هه و پیگه هه کی یاسایی بو روژنامه قانیی ژ ئه رک و ماف و پیشه یبون و تاوانین روژنامه نفیسان دیار بکه یین دگه ل چه ند نمونه و ئامازه یین بیانی بو مفا وه رگرتنی.

هه کار فندی

۲۰۱۲/۷/۲۸

پشکا ئیکى
رۆژنامه نقيس و رۆژنامه قانى

پیناسه یا روژنامه نقیسی و روژنامه قانیی ل دویف یاسایی

روژنامه نقیس ئەو کەسە یی پێشەیی روژنامه قانیی ئەنجام دەت، و کاری وی یی سەرەکی کۆمکرنا پێزانینان بیت ل سەر بویه رین ههیی و پێشکیشکرنا وان ئاگاهیان ب شیوازهکی راست و دروست بیی دەستکاری بوجه ماوه ری.

د کەشن دا دگۆته وی کەسی روژنامه نقیس یی کو پێزانین ژ پەرتووکان وەردگرت بیی فیرکەر، کو د رۆنشتان دا یی پێزانین و ئاگاهی ل دەق هه بان و وی بیی فیرکەر و ماموستا ئەو پێزانینه وەرگرتبان دگۆتنی روژنامه نقیس، و نوکه ژ ی ب هه مان رمان لی ب شیوازهکی دی.

ل پرانیان وەلاتان ب یاسایی ناسناقی روژنامه نقیسی هاتیه دیارکرن و ب وی کەسی دئیته گۆتن یی ل دویف وان پێشهران کاری خو ئەنجام دەت.

ل دويف ياسايى گەلەك پىناسە بو رۇژنامەقانىي ھاتىنە دياركرن، ل ھەر وەلاتەكى ب گۆرەى ياسا و روشا وى وەلاتى ھاتىە پىناسەكرن، ل ژېر چەند پىناسەپىن رۇژنامەنقىسى و رۇژنامەقانىي ل چەند وەلاتەكىن جودا جودا دى دەينە دياركرن:

ل يەمەنى، ل دويف ياسايا رۇژنامەقانى و چاپەمەنيان يا سالا ۱۹۹۰ى، پىناسەيەكا گشتى بۇ رۇژنامەنقىسى و رۇژنامەقانىي ھاتىەكرن، بىي دياركرنا چ ھويرىنيان، رۇژنامەنقىس ب وى كەسى دئىتە گۆتن ئەوى ب رەنگەكى بەردەوام پىشەيى رۇژنامەقانىي ئەنجام د دەت، ئەقجا چ رۇژنامەقانىا نقىسىنى - چاپكرى - بيت يا گوھدانى يان ل ئازانسىن دەنگوياسان كارىكەت، و ەك ژىدەرى سەرەكى يى ژبارى بۇ خۇ دانابىت، و رۇژنامەقانى ب پىشەيى ليگەريانا راستى و پىزانين و نوچە و كومكرن و نقىسىن و ەرگىرانا بابەت و ستوبن و دىقچوونان ھاتىە پىناسەكرن.

ل ئوردنى، ل دويف ياسايا چاپەمەنيان و بەلاقكرنى يا سالا ۱۹۹۸ى رۇژنامەنقىس ب شىوازەكى نەروون و ئاشكرا ھاتىە پىناسەكرن، ژلايەكى دى قە ناسناقى - رۇژنامەنقىس - ل دويف ياسايى ھاتىە چارچوقەكرن و ەكو مەرجهكى سەرەكى ھاتىە

دانان كو ئەو كەسى بھىت ناسناقى رۇژنامە نھىسى وەرىگىت دھىن بېتە ئەندامى سەندىكا رۇژنامە نھىسان، ھەر وەكو د ياسايى دا ھاتى "رۇژنامە نھىس ئەو كەسە يى ئەندامى سەندىكايى بېت و يى تۆماركرى بېت د تۆمارا وان دا و رۇژنامە ھانى ل دويف ياسايى كرىتە پىشە يى خۇ"، ل قىرى دياردېت كو ئەو كەسى بېتە رۇژنامە نھىس پىدقى يە ل سەر وى ئەندامى سەندىكا رۇژنامە نھىسان بېت و ل دويف مەرج و بەندىن وى پىشە يى رۇژنامە ھانى ئەنجام بەدەت، ئانكو زىدەبارى قى ياسايى رۇژنامە نھىس ل ئوردنى دكە قىتە ژېر بەندىن ياسا سەندىكا رۇژنامە نھىسان ژى.

ل دور رۇژنامە ھانى ل دويف ياسا دياركرى وەسا ھاتىە پىناسە كرن كو "پىشە يى بەرھە ھكرنا چاپە مە نىيىن رۇژنامە ھانى و نھىسەين و دەرىئە خستەن و بەلا ھكرنا واناھ" و ل قىرى پىناسە يە كا گشتى و بى سنور بو ھاتىە دياركرن.

ل عومانى، رۇژنامە نھىس ل دويف ياسا چاپە مەنى و بەلا ھكرنى يا سالا ۱۹۸۴ ى وەسا ھاتىە پىناسە كرن "ھەر ئىكى رۇژنامە ھانى كرىتە پىشە و ژىدەرى ژيارا خۇ يى سەرھكى، كارى رۇژنامە نھىسى نھىسەينە د چاپكرىين رۇژنامە ھانى و دەزگە ھىن راگە ھاندنى يىن جودا جودا دا يان

نووچە و قەكۆلېن و پيىگەھاندن و ھەر بابەتەكى دى يى رۇژنامەقانى كو ويىنە و نيگاران ژى ب خو قە دگريت، و ئەق كەسە ژى دكەقنە ژير ناقي رۇژنامەنقىسى - پەيامنير و ھنارتى و نقىسەر ب رەگەزنامين خو يين جودا جودا و يين دەزگايين لى كاردكەن ژى - و رۇژنامەقانى ب گۆرەى ھەمان ياسا ب پيشەيى نقىسين و دەريئخستنا چاپكريين رۇژنامەقانى ھاتىيە پيناسەكرن.

پيناسەيا رۇژنامەنقىسى ل قيىرە ب شيوازەكى بەرفرەھ و ب ھوبريىنى ھاتىيە دياركرن تا وى رادەى كو ئاماژە ب رەگەزنامين بيانى ژى ھاتىيە دان، ئانكوچ جياوازى دناق بەرا وان دا نينە ئەقجا چ وەك كەس بيت يان دەزگەھ كو ئەقە ژى خالەكا ئەرىنى يە د ياسايا عومانى دا.

ل لوينانى، ل دويف ياسايا چاپەمەنيان يا سالا ۱۹۶۲ى يا راستقەكرى، رۇژنامەنقىس ئەو كەسە يى رۇژنامەقانى كريبتە پيشە و ژيدەرى ژيارا خو يى سەرەكى، ھەر وەسا كارى رۇژنامەنقىسى ژى د ھەمان ياسا دا ھاتىيە دياركرن كو نقىسينە د چاپكريين رۇژنامەقانى دا و چاكرنا وان نقىسينا و نووچە و ھەرگيران و قەكۆلېن و پيىگەھاندن يان ھەر بابەتەكى دى يى رۇژنامەقانى كو ويىنە و نيگاران ژى بخو قە دگريت.

ژلایه کی دی قه د هه مان یاسا دا هندهک مه رج هاتینه
دیار کرن بو وی یی ناسناقی رۆژنامه ئقیس وه ریگریت نه وژی
ئه قه نه:

- ب ره گه زنامه لوینانی بیت.

- ژیی وی (۲۱) سال بن.

- دقیت ب تنی پیشه یی رۆژنامه ئانیی ئه نجام بدهت، و
نابیت چ پیشه و کار بن دی ئه نجام بدهت ل دویف پهیره وی
نافخوی.

لی خالا سه رنجراکیش د یاسایا لوینانی دا ئه وه ده می
(رۆژنامه ئقیس) ی پیناسه دکهت سزایهک ژی ژ بو وی کهسی
دیار کریه یی ل خوگۆزینی بکهت ئانکو یی ناسناقی
رۆژنامه ئقیسی بکار بنیتن بیی کو رۆژنامه ئقیس بیتن، سزایی
وی کهسی ژی زیندان کر نه ژ ۶ هه یقان تا ساله کی دگه ل زیاندانی
ب دوو ملیون تا دهه ملیون لییره یان.

ل عیراقی، ل دویف یاسایا پاراستنا رۆژنامه ئقیسان یا سالا
۲۰۱۱ ی رۆژنامه ئقیس ب کورت وگه لهک گشتی هاتیه
پیناسه کرن، و ب قی رهنگی "هه ر ئیکی کاره کی رۆژنامه ئانی
ئه نجام بدهت و یی قالا بیت بو وی کاری".

دقى پىناسەيى دا ئەرك و كارىن رۇژنامەقانى نە ھاتىنە دياركرن زىدەبارى وي چەندى كو پىدقى بوو ب رەنگەكى ئاماژە ب ھندەك نافونىشانىن رۇژنامەنقىسى ژى ھاتبا كرن ژبەر كو كارى رۇژنامەقانىي گەلەك جورە كاران ب خو قە دگرىت و پىناسەيەكا ب قى رەنگى بەرفرەھ مافى ددەتە ھەر كەسەكى د دەزگەھىن رۇژنامەقانىي دا كاردكەن خو وەك رۇژنامەنقىس بىينن، پىدقى بوو ب رەنگەكى بەرفرەھتر پىناسەيا رۇژنامەنقىسى ھاتباكرن ب تايبەت د دەستىشانكرنا كارىن رۇژنامەقانى دا.

ل دويف ياساىين ھەرىما كوردستانى رۇژنامەنقىس ب چەند رەنگا ھاتىە پىناسەكرن، بو جارا ئىكى رۇژنامەنقىس ب رەنگەكى بەرتەنگ ھاتبوو پىناسەكرن كول دويف ياسا سەندىكا رۇژنامەنقىسىن كوردستانى يا سالا ۱۹۹۸ى رۇژنامەنقىس وسا ھاتبوو پىناسەكرن "ھەر ئەندامەكى سەندىكايى و پىگرىين وي بجمەئىنابن. ئانكوپىي ئاماژە ب كارى وي بىتە دان، بەلكو ھەر كەسى بيا ئەندامى سەندىكايى ناسناقى رۇژنامەنقىس وەردگرىت، راستە ھندەك مەرج بو ئەندامبوونى ژى ھاتبوونە دياركرن، لى وەك پىناسەكرن پىدقى بوو ئاماژە ب كارى وي

ژی هاتبا دان. له ورا پشتی بورینا شه ش سالان یاسا ناڅیری هاته راستقه کرن لی دیسان نه ل دویف یا پیدقی هاته راستقه کرن و روژنامه نقیس ب فی شیوازی هاته پیناسه کرن "هه ره که سی کار ی روژنامه قانیی دکه ت و ئەندامی سەندیکایی بیت وپیگریین وی بجهئینابن".

وهک ئاشکرا کو پیناسه یا روژنامه نقیس دق ی یاسایی دا هاتیه چارچوڤه کرن ب ئەندامبوونی ئانکو ب گۆره ی یاسا یی ئەندامی سەندیکایی نه بیت ناسناقی روژنامه نقیس نابیت ل خو بینیت. لی فه ره بیته دیارکرن کو راسته هاتیه چارچوڤه کرن لی یاسا ناڅیری تاییه ته ب سەندیکا روژنامه قانان ڤه نه ک ب کار ی روژنامه قانیی ڤه، ئانکو یاسا ناڅیری گریډای سەندیکا روژنامه نقیسانه و وهک پیدقیه ک ئاماژه ب ئەندامبوونا سەندیکایی هاتیه دان، ژبه ر یاسا سەندیکا روژنامه نقیسان تنی گریډای روژنامه نقیسیین ئەندامین سەندیکایی یه.

هه ره وه سا د مادی (۲۳) ی دا ژ یاسا سەندیکا روژنامه نقیسیین کوردستانی یا راستقه کری دا (۱۴) ناڅونیشان هاتینه دهستنیشانکرن کول دویف فی یاسایی ئەوین خودان ناسناقیین دهستنیشانکری بن دشین بینه ئەندامین سەندیکایی، ئەو ناڅونیشانین دهستنیشانکری ژ ی ئەڤه نه: (خودانی

ئىمتىيازى، سەرنقىسەر، جىگىرى سەرنقىسەرى، رىشەبەرى
نقىسىنى، سىرتىرى نقىسىنى، نقىسەر، ۋەرگىرى
رۇژنامە قانى، پەيامنىرى رۇژنامە قانى، ۋىنەگىرى
رۇژنامە قانى، نىگاركىش ۋ كارىكاتىرقانى رۇژنامە قانى،
نەخشەكىشى رۇژنامە قانى، راستقەكەرى رۇژنامە قانى،
رىكخەرى ئەرشىفى رۇژنامە قانى، دەنگ ۋەرگىرى
رۇژنامە قانى).

پىناسەيەكا دى ژى ل دوىف ياساين ھەرىما كوردستانى بو
رۇژنامە نقىسى ھاتىيە دىاركرن ئەقپىناسەيە دىاسا ھژمار (۳۵)
ياسا كارى رۇژنامە قانى ل كوردستانى يا سالا ۲۰۰۷ى دا
ھاتىيە، كو تىدا ھاتىيە " ھەر كەسى كارى رۇژنامە قانىى
دكە نالىن راگە ھاندنى دا دكەت".

دقى ياساى دا پىناسەيا رۇژنامە نقىسى بەرفرەھتر ھاتىيە
كرن كوب رەنگەكى گشتى ھاتىيە بىى چ چارچوقە كرن، ل قىرە
دشپىن بىژىن كو مەرج نىنە رۇژنامە نقىس ئەندامى سەندىكايى
بىت ھەتا كو ناسناقى رۇژنامە نقىس ۋەرىگىرىت ئانكو دبىت
ھلگىرى ناسناقى رۇژنامە نقىس بىت ۋ نە ئەندامى سەندىكايى
ژى بىت.

هەر وهسا دیاسا هژمار (۱۳) یا سال ۲۰۰۱ یی یاسا سندوقا
خانه نشینکرنا روژنامه نقیسی کوردستانی - عیراق دا ژی
روژنامه نقیس هاتییه پیناسه کرن ب "هەر ئەندامه کی سەندیکا
روژنامه نقیسی کوردستانی بیت و پیگریین خو بجهینان بخو
قه دگریت " ئەڤ پیناسه کرنه نایته پیناسه کرنا روژنامه نقیسی یا
هویرین به لکو ئەڤه تنی بو دیارکرنا مفادارین قی یاسایی یه،
وهک ئاشکرا کو یاسا جوینه کا تاییه ت ب خۆه دگریت هەر وهک
ل دەسپیک و داویا پیناسه کرنی هاتییه دیارکرنا. هەر وهسا ئەڤ
پیناسه کرنه ددهته دیارکرنا ب رهنگه کی نه راسته وخو کو دبیت
که سهک هه بیت خودان ناسناقی روژنامه نقیس بیت لی ئەگه نه
ئەندامی سەندیکا روژنامه نقیسان بیت بی مفادار ناییت ژ قی
یاسایی ئانکو ئەو که سی یاسا ناقبری ل سەر وان دئینه
بجهینان و بخۆه دگریت تنی ئەو روژنامه نقیسن بین ئەندامین
سەندیکایی. هەر وهسا یاسا ناقبری بوکار و خزمه ته کا تاییه ت
هاتییه دیارکرنا ئانکو گریدانا وی ب کاری روژنامه شانینی قه
نینه ب رهنگه کی گشتی به لکو تنی ب که سی روژنامه نقیس قه
گریدایه، ئەوژی وهک تاییه تمه ندیهک و پیشیبوونهک تنی ب
روژنامه نقیسی ئەندامین سەندیکا روژنامه نقیسان هاتییه دان.

دەربارەى رۇژنامەقانىي، ل دويىف ياسا ھژمار (۳۵) يا سالا ۲۰۰۷ ى ياسا كارى رۇژنامەقانى ل كوردستانى رۇژنامەقانى وسا ھاتىيە پىناسەكرن "ئەنجامدانا كارى رۇژنامەقانى د كەنالىن جودا جودا يىن راگەھاندنى دا".

ژلايەكى دى قە رۇژنامە و كۇقارل دويىف ھەمان ياسا ب قى رەنگى ھاتىيە پىناسەكرن "ھەر چاپكريبەكا خۇلى دەردكەقىت و بناقەكى دياركرى و ب ھژمارىن دويىف ئىك و رىكخستى و بەرھەقۇبەلاقكرنى".

ھەر وەسا پىناسەيەكا دى ژى بو رۇژنامە و كۇقاران د ياسا ھژمار (۱۰) يا سالا ۱۹۹۳ ى ياسا چاپكريان يا ھەرىما كوردستانى - عىراق يا راستقەكرى دا ھاتىيە، ئەوژى ل دويىف پىناسەيا زاراقتى "چاپكريبەكا خۇلى" كو ب قى رەنگى ھاتىيە پىناسەكرن "ھەر چاپكريبەكا ب بەردەوامى دەردكەقىت و ب ھژمارىن دويىف ئىك و دەمىن دياركرى دا وەكى رۇژنامان و كۇقاران و بەلاقۇكان و يىن ب وى وسا ئانكو ب وى رەنگ و شىوازى".

ناقونیشانی رۆژنامه نقیسی ل هه ریما کوردستانی - عیراق

د مادی (۲۳) ی ژ یاسا هژمار (۴) یا سالا ۱۹۹۸ ی یاسا سه ندیکا رۆژنامه نقیسی کوردستانی یا راستقه کری دا هاتیه کو رۆژنامه نقیس ئه و که سه یی کو ئیک ژ فان ناقونیشانان هه بیته، ئانکول دویف قی یاسایی بتنی دی ب فان که سان ئیته گوتن رۆژنامه نقیس یی کو ئیک ژ فان ناسناقان هه بیته:

- خودانی ئمتیازی
- سه رنقیسه ر
- جیگری سه رنقیسه ری
- ریشه به ری نقیسینی
- سکر تی ری نقیسینی
- نقیسه ر
- وه رگی ری رۆژنامه قانی
- په یا منی ری رۆژنامه قانی
- وینه گری رۆژنامه قانی

- نىگار كىش و كارىكاتىر قانى رۇژنامە قانى
- نەخشە كىشى رۇژنامە قانى
- راستقە كەرى رۇژنامە قانى
- رىكخەرى ئەر شىفى رۇژنامە قانى
- دەنگ و ەرگى رۇژنامە قانى

ھەژىيە بىژىن كو بەرى ياساىا ناڧرى بىتە راستقە كرن ل دويف
ياسا ھژمار (۴۰) يا سالا ۲۰۰۴ى ناڧونىشانىن
رۇژنامە نڧىسى ۱۲ ناڧونىشان بوون، لى پىشتى ھاتىيە
راستقە كرن دوو ناڧونىشانىن دى ل سەر ھاتنە زىدە كرن و بوونە
۱۴ ناڧونىشان.

ئەندامبوون

د سەندیکا روژنامه نقیسان دا

مەرجیئ ئەندامبوونی:

ل دویف مادی هەشتی ژ یاسا هژمار (٤) یا سالا ١٩٩٨ ی
یاسا سەندیکا روژنامه نقیسین کوردستانی - عیراق یا
راستقەکری مەرجیئ ئەندامبوونی د سەندیکایی دا ئەقین ل
خواری نه:

- ژ هەقوولاتی یان ئاکنجیئ هەرئما کوردستانی - عیراق

بیت

ل دویف قی مەرجی پیدقی یه ئەو کەسی دخازبت ببیتە
ئەندامی سەندیکایی هەقوولاتیی هەرئما کوردستانی بیت،
ئانکو ب قی چەندی هاتیە بەندکرن یی کو نه هەقوولاتیی
هەرئمی بیت ماف نینه ببیتە ئەندامی سەندیکایی، لی وهکو
دیار د هەمان مەرج دا هاتیە دیارکرن یی کو ل هەرئمی ژ
ئاکنجی بیت مافی ئەندامبوونی د سەندیکایی دا یی هەی.

یا جهی تیبینیی ئەوه کو پیدقی بوو ئەق ئاکنجی بوونه پتر
هاتبنا روونکرن، ئەری کا مەبهست پی ئەوه کو هەر
هەقوولاتیەکی عیراقی یی ئاکنجی ل هەرئمی یان ژ هەر

کەسەکی دی و خودان ناسنامەیه کا بیانی ژێ بیت ئەگەر ل
هەریمی یی ئاکنجی بیت مافی ئەندامبوونی د سەندیکایی دا
هەیه.

لی وەک یا دیار زیدەباری هەر هەقوولاتیەکی هەریم
کوردستانی - ئەقجا چ ل هەریمی یی ئاکنجی بیت یان نه یی
ئاکنجی بیت - هەقوولاتیین بیانی یین ل هەریمی د ئاکنجی
مافی ئەندامبوونی د سەندیکایی دا یه.

- خودان شیانی پێشەیی ولیهاتنا یاسایی بیت

دەبارە شیانی پێشەیی ئەو ژلایی وی دەزگەهی قە دئیتە
دیارکرن یی ئەو رۆژنامه نقیس لی کاردکەت، هەر وەسا پیدقی
یه سەندیکا ژێ بگههیتە وی باوهریی کو ئەوی پێشکیشی
ئەندامبوونی کری خودان شیانی پێشەیی یه. بو سەلماندن و
دیارکرن شیانی رۆژنامه نقیسی پیدقی ب ئەنجامدانا پێشەیی
رۆژنامه قانی یه ب شیوازهکی راست و دروست.

ل دۆر لیهاتنا یاسایی ئەق مەرجه ل دویف یاسایی هاتیه
دیارکرن، ب گشتی هەر کەسی (١٨) سال دەریازکرن بیی
هەبوونا چ کوسپین لیهاتنی دبیتە خودان لیهاتنا یاسایی، لی
بەری یاسا هژمار (٤) یا سالا ١٩٩٨ ی یاسا سەندیکا
رۆژنامه نقیسی کوردستانی ل دویف یاسا هژمار (٤٠) یا سالا

۲۰۰۴ ی یاسا راستقه کرنا ئیکی یا یاسا سه ندیکا روژنامه نفیسیین کوردستانی بیته راستقه کرن مه رجی لی هاتنا یاسایی ب ژبی (۲۰) سالی هاتبوو ده ستینشان کرن، ئانکو پیدفی بوو هه رکه سی پیشکیشی ئەندامبوونا سه ندیکایی بکه ت دقیت (۲۰) سال ژژی خو ده ربا زکریان.

- نه هاتبیته دادگه هکرن ب که تن یان تاوانا تیکدانا

شهره فی

مه به ست ب قی مه رجی ئەوه ئەو که سی داخازا ئەندامبوونی دکه ت دقیت نه هاتبیته دادگه هکرن ب تاوانه کا که تنی ئانکو ئەو تاوانین سزایی وان هه تا پینج سالان دچیت، ل قیره دیاردبیت یی ب سزایی تاوانا مه زن کو پتری پینج سالانه دئیته دادگه هکرن ئەوی ماف نینه ببیته ئەندامی سه ندیکایی، هه ر وه سا ژلایه کی دی قه ژی دیاردبیت یی ب سزایی سه رپیچی دئیته سزادان و دادگه هکرن ئەوی مافی ئەندامبوونی د سه ندیکایی دایی هه ی.

ل دو یف یاسا سزایی عیراقی تاوانین تیکدانا شهره فی ب قان جو ره تاوانا دئیته گو تن (دزی و دزینا سامانی میری و سه خته کرن و فیلبازی و به رتیلدان ده ستیسیی کرن د ئەمانه تی دا و هه تکریرن یان نامویسشکاندن.

ل دويىف ياسا ھژمار (۱۱۱) يا سالا ۱۹۶۹ى ياسا سزايىن عىراقى يا راستقە كرى تاوان ب فى رەنگى ھاتىنە دەستنىشانكرن ئانكو جورىن تاوانان ب گۆرەى ياسايى ب فى رەنگى نە:

- تاوان (تاوانا مەزن)، سزايىن فى تاوانى ئەقەنە:

- سىدارەدان (ژناقىرن ھەتا مرنى)

- زىندانكرنا ھەتا ھەتايى (۲۰ سال)

- زىندانكرن ژ پىنج سالان ھەتا پازدە سالان

- كەتن (تاوانا بچويك)، سزايىن فى تاوانى ئەقەنە:

- زىندان كرنا توند (دەمدريژ) يان زىندانكرنا سقك (دەم

كورت).

- توند: ژ سى ھەيشان و ھەتا پىنج سالان.

- سقك: ژ (۲۴) دەمژمىران ھەتا سالەكى.

- سەرىپىچى، سزايىن فى تاوانى ئەقەنە:

- زىندانكرن ژ (۲۴) دەمژمىران ھەتا سى ھەيشان

- زىاندان

- هلگری ئیک ژ ناؤ ونیشانین رۆژنامه ئانی بین د مادی

(۲۳) ی دا هاتین

ل دویف ئی مەرجی پیدئیی یه ئەو کەسی د خازیت ببیتە ئەندامی سەندیکی هەلگری ئیک ژ وان ناوونیشانین د مادی (۲۳) ی ژ یاسا هژمار ۴ یاسالا ۱۹۹۸ ی یاسا سەندیکی رۆژنامه نقیسین کوردستانی یا راسته کری بیت، ئەو ناوونیشان ئی ئەقەنە (خۆدانی ئمتیازی، سەرنقیسەر، جیگری سەرنقیسەری، رێقە بەری نقیسینی، سکرتری نقیسینی، نقیسەر، وەرگیری رۆژنامه ئانی، پەیانمیری رۆژنامه ئانی، وینەگری رۆژنامه ئانی، نیگارکیش و کاریکاتی رۆژنامه ئانی، نەخشەکیشی رۆژنامه ئانی، راسته کەری رۆژنامه ئانی، ریکخەری ئەرشیفی رۆژنامه ئانی، دەنگ وەرگری رۆژنامه ئانی)، لی بەری یاسا هژمار (۴) یا سالا ۱۹۹۸ ی یاسا سەندیکی رۆژنامه نقیسین کوردستانی ل دویف یاسا هژمار (۴۰) یا سالا ۲۰۰۴ ی یاسا راسته کرنا ئیکی یا یاسا سەندیکی رۆژنامه نقیسین کوردستانی بیتە راسته کرن ل شوینا مەرجی هەبوونا ئیک ژ ناوونیشانین رۆژنامه نقیسی مەرجی (لیهاتنا پیشەیی) هاتبوو دەستنیشان کرن، ئانکو لیهاتن و شیانی ئەنجامدان و کاری رۆژنامه ئانی هەبیت.

پیرابونین ئەندامبوونی:

ل دویف مادی نهی ژ یاسا هژمار (٤) یا سالا ١٩٩٨ ی
یاسا سەندیکا روژنامه نقیسی کوردستانی ئەندامبوون د
سەندیکایی دا بقی شیوازی یه:

ئەو روژنامه نقیسی ب خازیت بیته ئەندامی سەندیکا
روژنامه نقیسی کوردستانی پیدقی یه داخازەکا نقیسکی
پیشکیشی جقاتا سەندیکایی بکەت دگەل هەقپچکرنا بابەتین
روژنامه قانی بین کو ژلایی وی قە هاتینە بە لاقکرن یان هەر
پەسەندکرنا ئەنجامدانا وی بو کاری روژنامه قانی ب
سەلمینیت ول سەر جقاتا سەندیکایی یه داخازا وی دەمی (٣٠)
سیه روژان دا ژ دیروکا تۆمارکرنی ئیکلابکەت و ئەگەر دەمی
دیارکری دا داخاز نه هاته ئیکلابکرن دی داخازا وی ئیتە
هژمارتن وەرگرتی ئانکو دی وەک ئەندام د سەندیکایی دا ئیتە
هژمارتن.

ئەگەر ل قی بەندی بنیرین هەبوونا بابەتین روژنامه قانی بین
بە لاقکری یان پەسەندا ئەنجام دانا کاری روژنامه قانی وی
چەندی دگەهینن کو مەرج نینە تنی بابەتین روژنامه قانی هەبن
ژبەر ل دویف هەمان یاسا چەندین ناخونیشانین روژنامه قانی

ھاتىنە دياركرن و ھندەك ژ وان ناڧونىشانانا ب سروشتى كارى
بابەتتېن بەلاڧكرى نابن وەك راستقەكەر و رېكخەرى ئەرشىفى
دەنگ وەرگرى رۇژنامەقانى لەورا پەسەندا دەزگائى
رۇژنامەقانى يا پىدقى يە.

ئەگەر داخاز ھاتە رەتكرن پىدقى يە لائەنى پەيوەندىدار
ئانكو جقاتا سەندىكائى ئەگەرېن رەتكرنى ديارىكەت، ومافى
داخازكەرى يە تانى ل برىارا رەتكرى بدەت ل دادگەھا
پىدچوونى يا ھەرېما كوردستانى – عىراق د دەمى پازدە
رۇژان دا ژ دىرۇكا ئاگەھكرنى و برىارا دادگەھى دى برىارا
بىبرىت.

جوينين رۇژنامەنقىسان ل ھەريما كوردستانى - عىراق

ل دويىف مادى شەشى ژ ياسا ھژمار (٤) يا سالا ١٩٩٨ ى
ياسا سەندىكا رۇژنامەنقىسين كوردستانى - عىراق يا
راستقەكرى رۇژنامەنقىس د تۇمارا سەندىكايى ب فى رەنگى
ھاتينە جوينكرن:

ئىك: رۇژنامەنقىسى بەراھينەر

ئەوھ يى كو ژ رۇژنامەقانىي ب ھەر سى كەنالىين وى قە ب
كارى خويى سەرەكى ددانيت، و نا بيتە خودانى ناسناقى يان
رۇژنامەنقىسى كارا تا كو پشتى بۇرينا دوو سالىين ل دويىف
ئىك ل سەر ئەنجامدانى وب پەسەندكرنا جھى پەيوەندىدار
ئەوى لى كاردكەت وپشتى تۇماركرنا ناقى وى د تۇمارا گشتى
دا، وچ مافىين رۇژنامەنقىسى كارا وەرناگرىت تا كو پشتى ناقى
وى دئىتە قەگوھاستن بۇ خشتى وى جوينى و ل وى دەمى دى
خزمەتا دەمى بەر راھينانى بۇ ئىتە ھژمارتن و زىدەكرن ل
سەرخزمەتا وى، و دەمى پلەبەرزىي ئىك سالا دەربارەى
ھلگرى باوەرناما بەكالورىوسى د رۇژنامەقانى وراگەھاندنى
يان وەك ھەقى وى.

ھەژى گۆتى يە كۈبەرى ياسا سەندىكا رۇژنامە ئىسىان
بىتە راستقە كرن ئەڭ جۈنى رۇژنامە ئىسىان ل دۈىف ياساى ب
(رۇژنامە ئىسىى پلەبەرز) ھاتبۈۈ ناڭكرن.

دوۈ: رۇژنامە ئىسىى كارا

ئەۈە بىى كاركرى يان كاردكەت د رۇژنامە ئانىى دا ب ھەر
سى كەئالىن وى قە ب رەنگەكى كرىارى ورۇژنامە ئانىى كرىبىتە
پىشەبىى خۈە بىى سەرەكى و دەمى دىاركرى بىى (رۇژنامە ئىسىى)
بەراھىنەراى دەربازكرىت ئانكو دوۈ سال دەربازكرىن.

سى: رۇژنامە ئىسىى پشكدار

ئەۈە بىى كارى رۇژنامە ئانىى ئەنجامداى لىى نە كرىبىتە كارى
خۈ بىى سەرەكى، و قى چەندى دەسەلمىنىت ب پىشانداى
گرىبەستىن پىدقى ژ جەپىن پەىۈەندىدار، و مافى وى يە ئاقى وى
بىتە قەگۈھاستن بۇ خستى رۇژنامە ئىسىىن كارا پشتى
رۇژنامە ئانىى دكەتە كار و پىشەبىى خۈبىى سەرەكى.

ھەژى گۆتى يە كۈبەرى ياسا سەندىكا رۇژنامە ئىسىان بىتە
راستقە كرن مافى قەگۈھاستن ئاقى بو خستى رۇژنامە ئىسىىن
كارا ب دەمى قە ھاتبۈۈ گرېدان، ئەۈۈژى بۇراندنا نە كىمتر ژ (۵)
سالىن ل دۈىف ئىك پشتى رۇژنامە ئانىى كرى يە كارى خۈبىى
سەرەكى.

جوداھىي يا دناق بەرا رۇژنامەنقىسى^۶ ئەندام و نە ئەندامى سەندىكا رۇژنامەنقىسان

ل دويف ياساين كارپىكرى بين ھەرىما كوردستانى رۇژنامەنقىس نە ھاتىبە پىگىركن ب ئەندامبون سەندىكا رۇژنامەنقىسان ئانكو رۇژنامەنقىس ل دويف ھەز و قىانا خۆبە كو بىيتە ئەندام يان نە بىيتە ئەندام.

ئەندام و نە ئەندامبون چ كارتىكرنا خۆ ل سەر ئەنجاندا نا پىشە و كارى رۇژنامەقانىي ناكەت ئانكو نابىتە رىگرى ھەمبەر ئەنجامدانا پىشەبى رۇژنامەقانىي، لى تنى جوداھى د ھندەك ماف و پىشيبوون و پىگرىان دا دكەقنە دناقبەرا رۇژنامەنقىسى ئەندامى سەندىكايى و رۇژنامەنقىسى نە ئەندام.

ئەو ماف و پىشيبوونين د ياسا سەندىكا رۇژنامەنقىسين كوردستانى دا ھاتىبە دياركرن تنى رۇژنامەنقىسين ئەندامين سەندىكايى مفادارن، ئانكو ئەو رۇژنامەنقىسين نە ئەندامين سەندىكايى مفادار نابن ژ وان ماف و پىشيبوونان، ژبەر ل دويف ياسا سەندىكا رۇژنامەنقىسان، ياسا گرىداى و تايىبەتە ب وان رۇژنامەنقىسان بين كو ئەندامين سەندىكايى.

بو نمونه، مافی پشكداریكرنی د سندوقا خانه نشینكرنی دا
تنی مافی ئەندامین سەندیکایی یه کو پشكداریی د قی
سندوقی دا بکهن هەر وهک ب ئاشکراییی د یاسا سندوقا
خانه نشینكرنی دا هاتیه دیارکرن.

لی ژ لایه کی دی قه، ئەو پیگریین د یاسایا سەندیکایی دا
ژی هاتین تنی ل سەر وان روژنامه شانین ئەندامین سەندیکایی
دئینه بجهئینان ژلایی یاسایی قه ئانکو روژنامه نقیسین نه
ئەندام ژلایی یاسایی قه نه د پیگیرن ب وان پیگریین د یاسا
سەندیکا روژنامه نقیسان دا هاتینه دیارکرن.

بو نمونه، ئەو پیرابون و سزاییین کارگیری (ئاگه هکرن،
هوشداری،... وهتد) یین کو یاسایا سەندیکایی داینه دیارکرن،
تنی ل سەر وان روژنامه نقیسان دئیته بجهئینان یین ئەندامین
سەندیکایی، ژبهەر کو ب ئاشکراییی د یاسایا سەندیکایی دا
هاتیه دیارکرن کو روژنامه نقیس ل دویف یاسایا سەندیکایی
ئەو روژنامه نقیسه یی ئەندامی سەندیکایی.

هەر وهسا هەر دەمی روژنامه نقیسهک بو ئەندامی سەندیکایی
ل وی دەمی دی یی پیگیر بیت ب وان جوین و ناسناقین د یاسا
سەندیکا روژنامه نقیسین کوردستانی دا هاتین و دی ل دویف
بهند و رینمایین سەندیکایی سەرە دەری دگهل ئیته کرن.

مەرج و پىرابونىن دەرىئىخستنا رۇژنامە و كۇقاران ل ھەرىما كوردستانى - عىراق

ل دەسپىكى پىدقى يە پىناسەيا ياساى يا چاپكرىن رۇژنامەقانى دياربكهين، رۇژنامە و كۇقارل دويىف ياسا ھژمار (۳۵) يا سالا ۲۰۰۷ى ياسا كارى رۇژنامەقانى بقى رەنگى ھاتىە پىناسەكرن "ھەر چاپكرىەكا خۇلى دەردكەقىت و بناقەكى دياركرى و ب ھژمارىن دويىف ئىك و رىكخستى و بەرھەق بو بەلاقكرنى".

زىدەبارى ھەبوننا پىناسەيەكا دى كوئەوژى رۇژنامە و كۇقاران ب خۇقە دگرىت، دياسا ھژمار (۱۰) يا سالا ۱۹۹۳ى ياسا چاپكرىان يا ھەرىما كوردستانى - عىراق يا راستقەكرى دا چاپكرىا خۇلى بقى رەنگى ھاتىە پىناسەكرن "ھەر چاپكرىيەكا ب بەردەوامى دەردكەقىت و ب ھژمارىن دويىف ئىك و دەمىن دياركرى دا وەكى رۇژنامان و كۇقاران و بەلاقۇكان و پىن بوى وسا ئانكوب وى رەنگ و شىوازى".

ل دويف یاسایین ههريما کوردستاني رۆژنامه ئانی یا ئازاده و چ چاقدیری ل سهر نینه و ئازادی یا دهبرین و به لاکرنی بو هه ره شه ولاتییه کی یا دابینگری یه د چوارچوخی ریزگرتنا ماف و ئازادیین تاییه تی یا تاکه که سان و تاییه تمه ندیا ژیارا وان و پیگری پیکرن ب پرهنسیپ و ئیتیک وره وشتی کاری رۆژنامه ئانی ل دويف سۆزناما شه ره فی یا نیقده وله تی یا سالا ۱۹۵۴ ی یا راستفه کری کو هاتییه پاشبه ندکرن ب یاسا هژمار (۳۵) یا سالا ۲۰۰۷ ی یاسا کاری رۆژنامه ئانی ل کوردستاني فه هه ره وه ک د مادی دووی دا ژ هه مان یاسا دا هاتی یه دیارکرن، هه ره وه سا مافی ده رئیخستنا کو قار و رۆژنامه یان بو هه ره که سه کی سروشتی و وره یی هاتییه دان کو بینه خودان رۆژنامه و کو قار.

پیخه مه ت ریکخستنا فی بیافی ل دويف یاسایین کارپیکری و ب تاییه ت یاسا هژمار (۳۵) یا سالا ۲۰۰۷ ی یاسا کاری رۆژنامه ئانی ل کوردستاني بو ده رئیخستنا رۆژنامه و کو قاران ل هه ریما کوردستاني پیدقی ب هه بوونا مه رج و پیرابونین ل خواری یه :

مەرجىن دەرىئىخستنا رۇژنامە و كۇقاران:
پىدقى يە ل سەر وى يى نيازنا دەرىئىخستنا رۇژنامە و
كۇقاران ھەبىت ئەقۇ مەرجىن ل خوارى ھەبن:

- خودان لىھاتنا ياساى يا تمام بىت
ھەر كەسى (۱۸) سال ژ ژىي خۇ دەربازكرن بىي ھەبوونا چ
كوسپىن لىھاتنى دبىتە خۇدان لىھاتنا ياساى يا تمام.

- نابىت ل ھەرىمى دوو رۇژنامە يان كۇقار ب ئىك ناۋ
دەرىكەقن

ل دويف قى مەرجى نابىت ل ھەرىمى دوو رۇژنامە و كۇقار
ب ئىك ناۋ دەرىكەقن، ئانكو رۇژنامە يەك ب ھەمان ناقى
كۇقارەكى دەرىكەقىت يان رۇژنامەك ب ھەمان ناقى رۇژنامەكا
دى دەرىكەقىت، لى ل دويف قى مەرجى دروستە رۇژنامەك
دەرىكەقىتن ب ھەمان ناقى رۇژنامەكا دى كو ل عىراقى
دەردكەقىت ئەگەر ل دەرقلە سنورىن ھەرىمى بىت، زىدەبارى

وی چهندی کو ئه و کوفار یان روژنامه ژ دهرکهفتنی راوهستیایی دووباره ناخی وی بیته بکارئینان بو روژنامه یان کوفاره کا دی، لی ل فییری وهک ئهرک و رهوشت و ئیتیکی پیشهیی پیدقی یه رازیونا وی لایه نی بیته وهرگرتن ئانکو لایه نی رهسهن دهستویری بدهنه وان کو ههمان ناؤب کار بینن ب تایبته ئه گهر ناغه کی کهن و خودان دیرۆک بیت.

ههر وهسا دبیت ری ب روژنامه کی یان کوفاره کی بیته دان کو ل ههریمی بیته به لاشکرن ئه گهر ههمان ناؤ ل ههریمی ژی هه بیته و دئیته به لاشکرن، ژبه ر کول وی ده می جوداهی یا وان یا سه ره کی د بنگه هی دهرئییخستنی دایه زیده باری چهن دین لایین دی کو بیگومان وه کهه ژ نابن د ناغه روک و شیوازی خودا.

- بهرچا فکرنای پیزانین سه ره کی ده شانیی دا

ل سه ر خودانی ئم تیازی یان دامه زینه ری وی یه کول جهه کی بهرچاؤ و ب رهنه گه کی دیار ناخی خو وی سه رنقیسه ری وجه و دیرۆکا دهرکه تنه وی و ناخی چاپخانی ئه والی چاپ دبیت به لاقه بکه ت.

- دۇئىت خودان ئىمتياز ھەبىت

- پېدۇقى يە ھەر رۇژنامە و كۇقارەكى خودان ئىمتياز ھەبىت،
مەرجىن وى ژى ئەقەنە:
ا- زمانى چاپكېرى ب خواندن و نقيسين بزانيت.
ب- خودان لېھاتنا ياساى يا تمام بيت.
ج- نە دادگەھكېرى بيت ب تاوانان يان كەتن يا نە سىياسى يا
تېكدانا شەرەفى.

- دۇئىت سەرنقىسەر ھەبىت

- پېدۇقى يە ھەر رۇژنامە و كۇقارەكى سەرنقىسەر ھەبىت و
سەرىپەرشتىا وەشانى بکەت ئانكو ديتن و سەرىپەرشتىكرنا
ناقەرۇكا وەشانى ئەركى سەرنقىسەرى يە، مەرجىن وى ژى
ئەقەنە:
ا- زمانى رۇژنامى ب خواندن و نقيسين بزانيت.
ب- خودان لېھاتنا ياساى يا تمام بيت.
ج - نە دادگەھكېرى بيت ب تاوان يان كەتن يان تېكدانا
شەرەفى.
د- دۇئىت رۇژنامە نقيس بيت.

پىرابونىن دەرئىخستنا رۇژنامە و كۇقاران:

بۇ دەرئىخستنا ھەر رەنگە چاپكربەكا رۇژنامەقانى وەك رۇژنامە يان كۇقار پىدقى ب ئەنجامدانا ھندەك پىرابونا يە، ئەو پىرابون ژى ئەقەنە:

- بەلاقرنا ئاگە داربەكى ژلايى خودانى ئمتيازى يان دامەزىنەرى قە د دوو رۇژنامىن رۇژانە دا ل ھەرىمى كوقان پىزانىنان بۇقۇبەگرىت (ناڭ و ناسناڭ و رەگەزنامە و جەي ئاكنجىبوونا خودانى ئمتيازى يان دامەزىنەرى و ناڭى رۇژنامى و زمانى كودى وەشان پى ئىتە بەلاقكرن و ناڭى سەرنقىسەرى وەشانى و دەمىن دەرەكتەنا وەشانى).

- پىدقىە خودانى ئمتيازى يان دامەزىنەرى بەيانناما دامەزاندنى پىشكىش و توماربەكت ل سەندىكا رۇژنامەنقىسىن كوردستانى، وان پىزانىن پىدقى ل دويف فورما بەرھەقكرى يا سەندكايى دياربەكت، ژ وان پىزانىنان دياركرنا ژىدەر ولايەنى دراقدەرە يى وەشانى.

- بەلاقكرنا راگەھاندنەكى دەمى (۳۰) رۇژان دا پشتى ھەر گھورين يان ئەنجامدانا راستقەكرنەكى ل سەر ناڭەرۇكا بەيانناما دامەزاندنى ئەوال سەندىكايى ھاتبە توماركرن.

ژناقېرن و نەھيلانا رۇژنامە و كۇقاران ل ھەريما كوردستانى - عىراق

ل ھەريما كوردستانى ب چ رەنگا ل دويف ياسايى رى نەھاتىيە دان كو رۇژنامە و كۇقار بيئە قەدەغەكرن يان ژناقېرن يان ژوھشانى بيئە راوھستاندن، بەلكو بەرۇقاژى قى چەندى ب ئاشكرايى د مادى (۲) برگا (۵) دى دا ژ ياسا ھژمار (۳۵) يا سالا ۲۰۰۷ ى ياسا كارى رۇژنامەقانى ل كوردستانى ئاماژە ب نە ئەنجامدانا قى چەندى ھاتىيە دان كو "ئابيت دەرئىخستنا رۇژنامان بيئە قەدەغەكرن يان دەست ب سەردانان".

لى ب تنى د رەوشەكى دا يان دوخەكى دا كو مادى (۱۲) برگا (۳) يى ژ ياسا ھژمار (۱۰) يا سالا ۱۹۹۳ ى ياسا چاپەمەنيان ل ھەريما كوردستانى - عىراق يا راستقەكرى دا ئاماژە ب قى دوخى ھاتىيە دان كو تيدا ھاتىيە "ئەگەر بزاڤا پارتەكا سىياسى ھاتە قەدەغەكرن يان بارەگايى وى ھاتە دائىخستن ب بريارەكا دادوھرى بەندىن بريارى ل سەر وان ھەمى چاپەمەنيان ئەو

دهردئیخن ژی دئیته بجهئینان ئەقجا چ دخۆلانه بن یان نه
خۆلانه و دهستوبری یا دهردئیخستنا وان ژی دئیته هه لوه شانندن."

لی فهره بیژین کول قییری راسته وخۆ مه بهست پی نه
قه دهغه کرن یان دهست بسهردانانا روژنامه و کوفارانه به لکو
ژهر کو لایه نی پشته فان ل دویف یاسایی هاته ژناقبرن ئەقجا
ژناقبرن و نه کارکنا وان دی هه می بزاڤ و چالاکییین وان ژی
دهینه راوستانندن.

ب چ رهنگان نابیت روژنامه یان کوفار بهرده وامیی بدهته
وهشانا خو، لی بتنی ته گهر هات روژنامی یان کوفاری بو نمونه
لایه نی پشته فان یان پاره ده ری وهشانی گوهارت، لی ئەقه ژی
پیدقی یه وه کو راگه هاندنه ک بیته به لاقکرن کو تیدا ههر
راستقه کرنه ک یان گهورینه کا د به یان نامه یا دامه زرانندی دا
هاتیه ئەنجام دان بیته دیارکرن ئەقه ژی بیدقی یه د ده می
(۳۰) سیه روژان دا پشتی ئەنجامدانا گهورین و راستقه کرنی
بیته به لاقکرن و دیارکرن بو لایه نی پهبوه نیدار، ئەڤ چهنده ل
دویف مادی سیی ژ برگا شه شی ژ یاسا کاری روژنامه فانی ل
کوردستانی هاتیه دیارکرن.

ژلايەكى دى قە ل دويف ھەمان ياساى - مادى پىنچى -
ماف ب خۇدانى ئمتيازى ھاتىيە دان كوب ھەمى يان ھندەكى
دەستبەردانى ژ رۇژنامى يان كۇقارى بىكەت بو لايەنەكى دى،
لى ۋەك مەرەكە دقپىت ب قيانا ۋى لايەنى بيت ھەر ۋەسا
بەرى ئەنجامدانا قى دەستبەردانى دقپىت ب (۳۰) سىپ- رۇژان
قى چەندى د رۇژنامەكا رۇژانە دا بەلاۋبىكەت.

چاپکرنا په رتووکان ل هه ریما کوردستانی - عیراق

سه ره رای نه بوونا پیناسه یه کا تایهت ب په رتووکێ قه لی
هه بوونا پیناسه یا (چاپکری یا نه خۆلی) د یاسا هه ژمار (۱۰) یا
سالا ۱۹۹۳ی یاسا چاپکریان یا هه ریما کوردستانی - عیراق
یا راستقه کری دا کو په رتووکان ژێ ب خۆ قه دگرت فهره
دیار بکه یین ژ بهر هه بوونا په رتووکێ دناق پیناسه یی دا گریدان و
ژیرکه تنه په رتووکانه ب یاسایه کی قه، د یاسا نا قبری دا
"چاپکریا خۆلی" و سا هاتیه پیناسه کرن "هه ر چاپکریه کا
جاره کی دهر دکه قیت یان ب پشکین دیارکری ژ بلی دوو باره
چاپکرنا وهک ئنسکلوییدیا و فهره نگان و په رتووکان و
نامیلکان ونه خشان و نیگار ان و یین و سا".

ل دو یف قی پیناسه یی کو په رتووکان ژێ قه دگرت ل دو یف
یاسایا نا قبری دی سه ره ده ریا یاسایی دگه ل ئیته کرن.

ل هه ریمی چ سانسۆر ل سه ر چاپه مه نیان نینه و هه ر
هه قوه لاتیه ک یی نازاده د دهر ئیخستن و چاپکرنا هه ر
چاپه مه نیه کی دا، هه ر وه کو د مادی (۲)ی دا ژ یاسا هه ژمار
(۱۰) یا سالا ۱۹۹۳ی یاسا چاپه مه نیان ل هه ریما کوردستانی -

عيراق يا راستقەكرى دا ھاتىيە دياركرن، لى ديسان ژبو رىكخستنا قى چەندنى ل دويف مادى (۸)ى ژ ھەمان ياسا پيش چاپكرنا پەرتووكان (چاپكرىيەكا خۇلى) پيدىقى يە ئەق پىرابونين ل خوارى بيئە ئەنجامدان:

- دقيت پيشوخت ل پەرتووكانا نشتىمانى يا ھەرىمى بيئە توماركرن، لى نوكة ل ھەر پارىزگەھەكى دەستھلات ب پەرتووكانىن گشتى ھاتىيە دان كو لى دەينە توماركرن ل شوبنا پەرتووكانا نشتىمانى يا ھەرىمى دا.

- دانەيەكا رەسەن (بەرى چاپكرنى) ژ چاپكرى ل ھەمان پەرتووكانە بيئە سپاردن، لى نوكة وەكو نەرىتەك دانەيەكا سى دى - CD - ل شوبنا دانەيا رەسەن دئىتە سپاردن.

- چەند دانەيەكان ژ چاپكرى پشتى دئىتە چاپكرن بو ھەمان پەرتووكانە دابىن بكەت بو سپاردنا وى چاپكرى.

- دقيت ل دەمى چاپكرنا چاپكرى يا نە خۇلى دائەق خالە بيئە

دياركرن:

ا - ناقى دانەرى يان دانەر و وەرگىر و پيشكىشكەرى وى بو چاپكرنى و بەلاقكەرى وى.

ب - ميژوويا چاپكرنى

ج - ناقى چاپخانا لى دئىتە چاپكرن

د - ھژمارا دانەيان

ژناقبرن و قهدهغه کرنا په رتووکان ل ههریما کوردستانی - عیراق

ل ههریما کوردستانی چ سانسۆرل سهر چاپه مه نیان نینه نه
پیش و نه پاش چاپکرنا وان، و ههر هه قوه لاتیه ک یی نازاده د
دهرئیخستن و چاپکرنا ههر په رتووکه کی دا، لی د مادی (۱۲)
ی برگا (۲) دا ژ یاسا هژمار (۱۰) یا سالا ۱۹۹۳ ی یاسا
چاپه مه نیان ل ههریما کوردستانی - عیراق یا راستفه کری
ئامازه ب رهوشه کا تاییه ت هاتیه کرن کو تیدا چاپکری دئیته
قهدهغه کرن ژ به لاقکرن و ب کارئینانی کو هاتیه "بربارا
دادوهری ب تاوانبارکرنا پیشکیشکه ری چاپکری یا نه خوئی،
چاپکری ژ ب خو قه دگریت کو دی ئیته دهستبسه ردانان و
قهدهغه کرن ژ بکارئینانی تا کو نه گه ری تاوانبارکرنی ل سهر
دئیته لادان". ئانکو ب نه گه ری چاپکری خودانی په رتووکی یان
پیشکیشکه ری وی بو چاپی هاتنه تاوانبارکرنی دی چاپکری ژ
ئیتته راهستاندن ژ به لاقکرن و بکارئینانی تا کو بی گونه هیا وی
و چاپکری دئیته سه مانندن.

ھەر وەسا د مادى (۱۳)ى دا ژ ھەمان ياسا ئاماژە داپە وى
چەندى كوچ بەند ل سەر ئىنان و دەر ئىخستنا ھەر چاپە مەنيەكى
بۇ ھەربىمى نىنن بتنى ئەگەر سەرىپچى يا بەندىن مادى (۹)ى ژ
ھەمان ياسا ھاتە کرن و سەرىپچكەر دى كەقیتە بەر لىپرسىنا
ياسايى، ئەو بەندىن د مادى (۹)ى دا ھاتىنە دپاركرن ئەقە نە:

- ھاندان ل سەر ئەنجامدانا تاوانان.

- ھاندان و بەلاقكرنا رىك و پەيداكرىن ئەنجامدانا كرىبارىن

تىرورى.

- ناۋشكاندن و تان و ناقراندن ب كەسان.

- پىشىلكرنا رىزگرتتا ئاين ورىبازان.

- پىشىلكرنا رىزگرتتا دابونەرىتتىن جفاكى يىن گشتى.

پشڪا دووٻ
ئيتيڪي روژنامه قاني

پیناسه یا ئیتیکی پیشهیی

ئیتیکی پیشهیی وهک زانست بو ئه رکین ههستهیی ورهیی (معنوی) یین تایبهت و گریډای کارهکی دهستیشانگری دهیت، ئه فجا چ دناقبه را پیشه کاران بخودا یان بهرامبه ر لایه نی دی بیت.

ئیتیکی پیشهیی دئیته پیناسه کرن کو "کومه کا بنه مایین گریډای رهوشتی پیشهیی نه ژلایی ریکخهر و لایه نی بهر پرس فه بو جیبه جیکاران دهینه دانان، هه ره وهسا ئه ف بنه مایه ژلایی وان بخوه فه ژی دهینه چاقدیری کرن"، هه ره وهسا هنده کیی دی وهسا پیناسه دکهن کو "ئیتیک ئه و پیگریین سه ره کی نه یین فره روژنامه فان بجهببیت داکو بگه هیته گه هاندنه کا هویرین و سه رتاسه ری و دادپه ره ریانه و راست و روون و ئاشکرا، دگهل پاراستنا ژیدهر و بهرژه وهندی یا گشتی و ژيانا که سایه تی و راسته کرنا شاشیان ئه گهر هاتنه دیتن".

ژلایه کی دی فه هنده ک وهسا دبیین کو ئیتیک ئه و پره نسپ و پیقه ربین دیاسایی دا نه هاتین لی د رایا گشتی و جفاکی دا هاتین ب وان دئیته گوتن ئیتیک.

ئەم دىيىن بېژىن كوئىتىك ئەو پېئەرن يىن رۇژنامەقانى
يان پېشەكارى بەر ب ئەنجامدانەكا باشتىر و بىنەجەتتە دىبەت و
ژلايى خەلكى قە پىتر وەرگرتن و پىيگىرى پىكرن ب قان پېشەران
ئەركەكى خويى يە نەك پىيگىرىەكا ياساى يە.

كورتىيەكا دىرۇكى

ئىتىك - رەوشتى پېشەيى - يى رۇژنامەقانى مينا ھەر
بىياقەكى دى گرېداى دابونەرىت و جفاكى يە ل ھەر وەلاتەكى يى
جودايە ژ وەلاتەكى دى، لى ب گشتى ل ھەمى وەلاتان د
ھندەك خالان دا دەھەگرتىنە پىخەمەت گەھاندنا پەيامەكا
راست ترو پىژانىنىن دروست تر.

بۇ ئىكەمىن جار سۆزنامەكا تايىبەت د قى بىياقى دا ھاتى
قەدگەرىتەقە بو سالا ۱۹۱۸ى كول فرەنسا ھاتىبە دانان پىشتى
شەرى جىپھانى يى ئىكى ئىكسەر پىخەمەت گەھاندن و
بەلاقكرنا پەيامەكا ئارمانجدار ترو كارىگەر تر.

دئىتە گوتن كو كەفنترىن سۆزنامە (بىنەمايىن رەوشتى
رۇژنامەقانى) يە ل واشنتون ل سالا ۱۹۲۶ى ژلايى ھندەك
پېشەكارىن رۇژنامەقانى قە ھاتىبە دانان.

ل سالای ۱۹۳۶ی ژی دگونگری نائفنه ته وهی بی ئیکه تیا روژنامه قانی ل باژیری براغ بی جیکوسلوفاکی به حس ل قی چهندی هاتیه کرن، ئەڤ ده مه دناڤ به را ههردوو شهران دا بوو، ئەڤه وی چهندی دیاردکته کو رهوشت گریډای بوویه ریڤن روژی نه.

ل سالای ۱۹۳۸ی ل بریتانیا سه ندیکا نشتیمانی یا روژنامه قانان یاسایه ک دانان و چهن دین بنه ماییڤ کارکرنی (پیشه یی) ب خوڤه ڤه گرتن.

ل سالای ۱۹۳۹ی ل بوردو د کونگری هفتی بی ئیکه تیا نائفنه ته وهی بی روژنامه نقیسان سۆزناما شهره فی یا روژنامه قانی ده رکته و قی چهندی گرنگه ییکا تاییه ت هه بوو د جیهانا روژنامه قانی و ئیتیکی دا کو سه ره ده ریا روژنامه قانان ل هه رمبه ر ئیک و لایه نیڤن دی تیدا هاتنه دیارکرن.

لی بو ئیکه مین جار د سالیڤن پینجیان و ب تاییه ت ل سالای ۱۹۵۳ی ل نه ته ویڤن ئیکگرتی کیشه یا ده ریخستنا سۆزنامه کا نائفنه ته وهی هاته به حس کرن، و ل دو یف دا هاتیه په سه ندکرن بو خودان پیشه کارین روژنامه قانی، نوکه ئەو وه کو بنه مایی سه ره کی و هه ری گرنگ دئیته دانان و زانین.

هەر وهسا ل سالا ۱۹۵۴ی راگه هاندنا بوردو. فرهنسا هاته
دهرئێخستن و تیدا چەندین لایه نین کاری هاتنه دیارکرن و ژ
راگه هاندنن گرنگ دئیتته زانین.

ل سالا ۱۹۷۱ی ل باژیری میونخ یی ئەمانی ژێ کومبونهک
دناڤ بهرا چەند وهلاتان دا هاتنه بهحسکرن پیخه مهت کارکرنه کا
باشتر . هەر وهسا چەندین راگه هاندن و ریکهفتنامین دی یین
نیقدهولهتی بهردهوام دئینه ریکخستن و گریدان پیخه مهت
هه مان مه بهستی وهک راگه هاندنا و ندهوک ل سالا ۱۹۹۱ی و
راگه هاندنا ئەلما ئاتا ل سالا ۱۹۹۲ی و راگه هاندنا سانتیاگول
سالا ۱۹۹۴ی.

هندەك خالین ئیتیکى روژنامه قانی

ئیتیکى روژنامه قانی ژ کومه کا کریار و نه ریتان پیک
دهیت، ژ وهلاته کی بو وهلاته کی جوداهی یا خویا هه ی ل دو یف
رهوشت و دابونه ریت و تیتالین جفاکی یین وی وهلاتی، لی ب
رهنگه کی گشتی د پرانیا خالان دا دهه فگر تینه و چ جوداهی دناڤ
بهرا وان دا نینه، چەند خاله کان دی دیاردکه یین کو پیدقی یه ل
سه ر روژنامه قانی قان خالان بهرچاڤ وه رگریت ل ده می

ئه نجامدانا کاری خو پیخه مهت گه هاندنا په یامه کا راسته قینه و باوه ریپیکری.

ل ژیر هندهک خالیڼ کوب ئیتیکی روژنامه قانی دهینه زانین دیار دکهین:

- هزرکرن

بهری دهست ب ئه نجامدانا هه ر کاره کی روژنامه قانی پیدقی یه روژنامه نقیسی هزر د وی کاری دا بکهت، چند پسیاره کا ئاره سته ی خو بکهت و ل هه می لایین وی کاری بنیریت، ئه ری مه رهم ژ به لافکر نی چی یه؟ کارتیکرنا به لاقبوونا وی کاری دی چ بیت؟ باشی و خرابیین وی زیان و مفایین وی کاری روژنامه قانی یی دی ئیته به لافکرن چیه ئه قجا چ گو تار یان وینه، راپورت یان نووچه بیت.

- گه هاندن

ل سه ر روژنامه نقیسی یه ئه وا دناؤ جفاکی دا دئیته رویدان ب جفاکی بگه هینیت، هه ر وه سا ئه وا ژ لایی جفاکی شه ژی دئیته خواستن ب لایه نی به رامبه ر بگه هینیت، زیده باری گه هاندن و دیار کرنا وان پیژانینان ئه وین دینیت دفه ر و گرنگن کوبو جفاکی بیته دیار کرن.

- بى لايەنى

پيدىقى يە ل سەر رۇژنامەنقىسى بى لايەنى كار بكتە د گەھاندنا پەياما خويا پيرۇزدا و نابيت ب چ رەنگا بولايەنگريا لايەكى پەيامى بگريت ئەگەر هات و ئەو بخۇژى ھەفركى لايەنەكى ژوان لايەنان بيت.

د ئەنجامدانا كارى راگەھاندنى دا ب گشتى و رۇژنامەقانىي بتايبەتى گەلەك كيشە و ئاريشە دكەقنە د رىكا رۇژنامەنقىسان دا د گەلەك بياقان دا ب تايبەتى ئەگەر ھەقسەنگىەكى د پەياما خۇدا پەيدانەكتە.

فەرە رۇژنامەنقىس د دەمى گەھاندنا ھەر پەيامەكى دا دبتىنن جودا جودا يىن گرئداى وى پەيامى وەربگريت پىخەمەت دياركرنا راستىي ژلايەكى قە وسەلماندا بى لايەنىي بۇ خوەندەقانان ژلايەكى دى قە.

فەرە رۇژنامەنقىس باش و ھوير ل ھەر لايەنەكى پەيامى بگەريت داکو وەرگرتن و ديتنا وان بو گەھاندنا پەيامى يا راستەقىنە و بى لايەن بيت، لى خالا گرنگ دقيت رۇژنامەنقىس نە بتنى ل لايەنىي پەيامى بگەريت يان دبتىن وان

وهرگريت بهلكو فهره ئه و دیتن بینه به لاقركن ژبه ر دیاركرنا
لايه نیین په یامی و وهرگرتنا دیتنن وان بی لایه نیی ناگه هینیت
بهلكو به لاقركنا وان و گه هاندنا وان دیتنان ب جه ماوه ری و ب
هه قسه نگی ئه و بی لایه نیی ده ته دیاركرن.

- ریژگرتن ل راستیی و هویریینی دگه هاندنی دا
ل سهر روژنامه نقیسی یه کو ریژی ل راستیی بگريت و په یاما
خوب هه می هویریینی وی قه ب گه هینیت ئه گه ر ب دژی
به رژه وهندیین وی ژی بن یان هه قذریا به رژه وهندیین وی بیین
تایبه تی بیته کرن، ژ بهر روژنامه نقیس نابیت چ جارا بیینه
لایه نه کی کیشی.

ههر وه سا پیدقی یه روژنامه نقیس وی په یامی بگه هینیت یا
ژیده ری وی دزانیت و ژی بشتراست بیت ژ بهر کو نابیت
روژنامه نقیس په یامه کا نه راست و کراسگری ب جه ماوه ری
بگه هینیت، بهلكو ل سهر وی یه هه رده م په یاما راست
بگه هینیت و نابیت راستیی قه شیریت، ژلایه کی دی قه پیدقی
یه ل سهر روژنامه نقیسی په یاما دبینیت کو پیدقی راستقه کرنی
یه راستقه بکه ت.

ده می روژنامه نقیس دچیته جهه کی بو گه هاندنا په یامه کی
پیدقی یه ل سهر وی زیده باری دیتن و وهرگرتن و هه سترکرنی

شاره زای بابه تی بیت یان شاره زابیت ل سهر ناڤه روکا بابه تی بهری دهست ب نقیسینا بابه تی بکته داکو باشتر و ناشکرا تر بگه هینیته جه ماوهری.

هویرینی د گه هاندنی دا پیدقیه کا گرنگه دکاری پیشه یی روژنامه قانیی دا چونکو ئه گهر روژنامه نقیس په یامین نه راست و نه هویرین بگه هینیت دی ل هه مبه ر وی باوهریا جه ماوهری ژ دهست دت و ل دویف دا ههر په یامه کا دگه هینیت ئه گهر یا راست بیت ژی نه شیت په یاما خو یا پیروز ب دروستی بگه هینیت و بیته جهی باوهری یا جه ماوهری، چونکو گه هاندن ئه رکی سهره کی یی روژنامه نقیسی یه ئه گهر شیانا گه هاندنا په یاما خو یا راسته قینه ژ دهست دا وی دهمی ئه و نه شیت پیشه یی خو ئه انجام بدهت.

ههر وهسا دقیت روژنامه نقیس گه له گی هویرین بیت د گه هاندنا گوتن و دیتنین لایه نان دا، کانی ئه و گوتنا دگه هینیت ب چ شیواز بو وی هاتیه گوتن، ب رژدی هاتیه گوتن یان وهک گوتنه کا سهرپی و ب ترانه فه بو وی هاتیه گوتن، ل قیری پیدقی یه روژنامه نقیس یی هویرین بیت دقه گوهاستنا وی گوتنی دا.

ژلایه کی دی فه فه گوهاستنا گوتنی پیدقی ب هویرینییه کا قامه ئانکو دقیت روژنامه نقیس گه له کی ههستیار بیت د فه گوهاستنا گوتن دا، ب چ شیواز گوتن بو وی هاتیه گوتن

پیدئیه وهسا ب فهگوهییژیت کو لایه نی گوتن ب وی دای ژیی
به رپرس بیت، یان ئه گهر گوتنا وی سهر و ژ نوو هاته دارشتن
پیدئیی یه روژنامه نفیس د وی دارشتنی دا ژ چارچوقیی رامانا
گوتنی دهرنه که قیت، و بهر و فاشی دی روژنامه نفیس به رپرس
بیت و دی دویر که قیت ژ رهوشت و ئیتیکین روژنامه قانیی.

- ریزگرتن ل جفاکی

ل سهر روژنامه نفیسی یه هشیاری مه ترسیین دهرئه نجامی
جودا کرن و دوبه ره کیی بیت ئهوا کو دبیت راگه هاندن داخازی بو
بکهت، و ههمی شیانین خو بو دویر که فتنی ژ ریخوشکرنا فان
رهنگه داخوازیان ئهوین به لکو ل سهر بنیاتی نه ژادی یان
رهگه زی یان زمانی یان بیروباوهرین سیاسی یان ههر
بیروباوهره کا دی یان رهگه زنامی و بنیاتی جفاکی ب مه زخییت،
یی هشیار بیت ل سهر گه هاندنا په یاما خو کو دقیت یا دویر بیت
ژ ههر جودا کرن و دووبه ره کیه کی، زیده باری ریزگرتن ل داب و
نهریتین جفاکی، کو ههر جفاکه کی هنده ک نهریت و تایبه تمه ندیین
خوهه نه و گریدانه کا موکوم دنا فبه را وان دا یا هه ی، ئه جفاچ د
لایی نایین و بیروباوهران دا بیت یان گریدانین جفاکی وه کو یین
هۆزی و جوگرافی و زمانی و... هتد بیت.

- دەسپاكى

نايىت ب چ شىۋازان رۇژنامەنقىس بەرتىلان يان ديارى و خەلاتان ژ چ لايەنان وەرېگىت ب تايىت ژلايەنن خودان كىشىن دەستىشانكرى پىخەمەت گەھاندنا پەيامەكا ديار ئەقجا چ بەرامبەر قەشارتتا راستىھەكى بيت يان گەھاندنا پەيامەكا نەراست بيت يان گەھاندنا پەيامەكا دەستىشانكرى و ب مەرەم بيت، پىدقى يە رۇژنامەنقىس يى دەستپاك بيت دا بشىت پەياما خو يا پىرۇز ب راستگۆبى وراستەقىنانه و ب سەربخۆبى بگەھىنىت.

- پاراستنا ژىدەران

پاراستنا ژىدەران دوو لايەنان بخۇقە دگرىت:

ئىك: پاراستنا مافى ژىدەرى وەرگرتى.

دوو: پاراستنا ژىدەرى پىزانىن داينە دياركرن داکو زيان نەگەھىتى.

پاراستنا ژىدەرى وەرگرتى مەبەست پى ئەو ژىدەره يى كو پەيام يان پىزانىن يان وىنە يان ھەر رەنگە بەلگە و پەيامەكا دى

بیت کو ژیی هاتینه وه رگرتن، دقیت ئاماژه پی بیته کرن و مافی وی ژیده ری نه ئیته بنپی کرن و بهرزه کرن، پیدقی یه روژنامه نقیس بی ههستیاریت بو پاراستنا فی مافی چونکو روژنامه نقیس بهری هه که سه کی دی فی مافی دزانیت کا چهوا و ب چ شیواز په یام دئیه دروست کرن و بهر هه فکرن، له ورا وهک مافه کی رهوا بو لایه نی ژیده بهر هه فکری و وهک ئه رکه کی پیشه بی روژنامه قانیی پیدقی یه روژنامه نقیس کا چهوا راستیا بابهت و گرفتان دنا ف جفاکی دا دیاردکته دقیت ئه و راستیا په یامین خو ژیی نه فه شیریت و دیاربکته، ئانکو ژیده ری په یامین خو دیاربکته.

ل دور پاراستنا ژیده ران و نه گه هاندنا زیانی ئه فه ئه رکه کی روژنامه نقیسی یه کو وان ژیده ران ب پاریزیت ئه گه ژیی هاته داخواز کرن یان رهوشا کیشی وه سا خواست، هه چه نده یا باشتر ئه وه کو هه ر تشتی روون و ئاشکرا بیت د گه هاندنا په یامی دا لی دهندهک دوخان دا دئیه خواستن کو ژیده ریته پاراستن و فه شارتی بمینیت داکو ژیده ری په یامی ژ ئاریشان بی دویر و پاراستی بیت.

– رىزگرتن ل تايبەتمەندىا كەسان

گەلەك يا فەرە كو رۇژنامەنقىس خۇ دوپرىكەت ژ تايبەتمەندىيىن كەسايەتى و ژيانا تايبەت يا كەسان، نابىت ئەو د چ پەيامىن خۇ دا دەستىيۈەردانا ژيانا تايبەتى يا كەسان بىكەت و تايبەتمەندىيىن وان بىخىتە سەر زارى جىقكى، ژبەر مەرەم و ئەركى رۇژنامەنقىسى پاراستنا بەرژەوئەندىيىن جىقكى يىن گىشتى و دىاركنا زىدەگاقى وشاشىيىن گىشتى يە نەك پاراستن يان دىاركنا شاشىيىن تايبەتى يە يىن گرېداى ژيانا تايبەت يا كەسان، نابىت تىكدان و دەستىيۈەردانا تايبەتمەندىيىن كەسان بىتە كرن ژلايى رۇژنامەنقىسى قە، سەرەراى ھەبوونا دىتىيىن جودال دور دەستھلاتداران كو ھندەك دىيىن ژيانا وان ژى بشكەكا گرېداى بەرژەوئەندىيىن گىشتى يە و ژلايەكى دى قە ئاشكراكرن و دىاركنا ژيانا وان بو جىقكى دگرنگن، لى ب رەنگەكى گىشتى نابىت، چونكو ھەر كەسەك خۇدان تايبەتمەندى و ژيانەكا تايبەتە و ھەر كەس ژ رەفتار و سەرەدەرىكرن و ژيانا خۇ يا تايبەت پەرىرسە و يى ئازادە ب چ شىواز ژيانا خۇ بىبەتە سەر.

پېڭرىكىرن ب ئىتىك و ياسايان

پېدقى يە رۇژنامە نقيس پېڭرىي ب ئىتىك ورەوشت و ياسايىن رۇژنامە قانىي بكت و سەرپىچيا وان نەكت، چونكو سەرپىچىكرن نە دبەرژەوهندى يا وى دايە چ وەك كەس و چ وەك پەياما رۇژنامە قانى، د رەوشەكا وەسا دا ئاريشە و تەنگاقى بۇ رۇژنامە نقيسى دەر دكەفن و نە نەشيت پەياما خۇ ژى ب دروستى بگەھينيت.

ھەر وەسا پېدقى يە ئەو رېيىن ياسايى بگريته بەر بۇ ب دەستقە ئينانا پېزانين و بەلگە نامەيان، ئانكو نابيت رۇژنامە نقيس ب رېيىن نە ياسايى پېزانين و بەلگە نامەيان بدەست خۇ قەبينيت.

دقيت رۇژنامە نقيس يى ھشيار و ھەستيار بيت دگەھاندنا پەياما خۇ دا و ھەر دەم ل سەر ھزرى بيت كوئەوا ژلايى وى قە دئيتە بەلاقرن دقيت يا دووير بيت ژسەرپىچى و ھەر زيانگەھاندنەكى وەك - ل خۇگورين، شروقه كرن ب نياز خرابى، درەوژكىستكرن، تانەليدان، ناقشكاندن، تومەتباركرنا بى بنەما.

د وارى رەوشت و ئىتىكان دا ژى پېدقى يە رۇژنامە نقيس ب خۇ وەك چاقديرەك بيت ل سەر وى كارى ژلايى وى قە دئيتە

ئەنجامدان، لى د وارى ياسايان دا زىدەبارى جھېن پەيوەندىدار
دقئىت رۇژنامەنقىس ب خۇ ژى خۇ دووير بىخىت ژسەرىپچىيىن
ياسايسى داکونە كەقئىتە بەر سزايىن ياسايسى.

جوداھى يا دناقبەرا ئىتتىك و ياسايان دا

- ئىتتىك دئىتە چاقەرىبىكرن كو بىتە پەيرەوكرن و بجهئىنان،
لى ياسا دقئىت بىتە پەيرەوكرن و بجهئىنان.

- ئىتتىك يا گرېداى كومه كا دەستنىشانكرىا كەسانە، و ل
دويف دەم و جهان دئىتە گهورىن، لى ياسا يا گرېداى جفاكەكى
(وہلاتەكى) دەستنىشانكرىبە ژكەسان، و ل دويف دەم و جهان
دئىتە گهورىن.

- ژىدەرى ئىتتىكى جفاكە، يان كومه كا خۇدان پىشەيىن وەك
ھەقن، لى ژىدەرى ياسايسى دەستەلاتە.

- دەمى ئىتتىك نەھىنە بجهئىنان چ سزا ژبو نىن، لى دەمى
ياسا نە ھىنە بجهئىنان يان سەرىپچىيا ياسايان بىتە كرن سزاي
ژبوھەى.

- ئىتتىك ب رەنگەكى گشتى نە دفەرمى نە، لى ياسا
دفەرمى نە.

ئىتىكى رۆژنامەشانى و ياسايىن ھەرىما كوردستانى

ل ھەرىما كوردستانى گرنىگىھە كا تايىبەت ب ئىتىكى رۆژنامەشانى ھاتىيە دان، ب تايىبەت ب سۆزناما شەرىفى ئەوا ژ لايى جقاتا جىھانى يا فدراسيونا ناھنەتەوھىيى يا رۆژنامەشانان قە ل سالا ۱۹۵۴ى ھاتىيە راگەھاندىن و ل سالا ۱۹۸۶ى ژلايى ھەمان جقاتى قە ھاتىيە راستقەكرن.

گرنىگى ب قى سوزنامى ھاتىيە دان و ب ياسا ھژمار (۳۵) يا سالا ۲۰۰۷ى ياسا كارى رۆژنامەشانى قە ل ھەرىما كوردستانى ھاتىيە پاشبەندكرن، ھەر وەسا د برگا ھەفتى دا ژ مادى نەھى ژ ھەمان ياسا وەكى ئەركەكى پىدقى ھاتىيە دىتن و پىگىرى پىنەكرن وەك سەرىپچى دىتتە ھژمار تن، ھەر وەك د مادى ناھىرى دا ھاتىيە دىاركرن كو ھەر رۆژنامەنقىس و سەرنقىسەرەكى پىشلىكرنا پرنسىپىن سۆزناما شەرىفى يا فدراسيونا نىقدەولەتى يا سالا ۱۹۵۴ى يا راستقەكرى بكەت دى ئىنە زىاندان ب كۆژمەكى پارەھى كو كىمتر نەبىت ژ ئىك مىليون دىنارا و پىتر نەبىت ژ پىنج مىليون دىناران .

سۆزناما شەرھى يا فدراسيونا نيقدەولەتى يا رۇژنامەنقىسان

ل سالا ۱۹۵۴ى جقاتا جىھانى يا فدراسيونا نيقدەولەتى يا رۇژنامەنقىسان سۆزنامەك " سۆزناما شەرھى يا فدراسيونا نيقدەولەتى يا رۇژنامەنقىسان" دەريىخت ول سالا ۱۹۸۶ى ژلايى ھەمان جقاتى قە ھاتە راستقەكرن. نھال جىھانى ۋەك پىقەرەكى دئىتە پەيرەوكرن ژلايى رۇژنامەنقىسان قە بو ئەنجامدانا پىشەيى رۇژنامەقانىي .

ل ژىر دەقى سۆزنامى دياردكەين:

- ۱- رىزگرتن ل راستيى ول مافى جەماوهرى ب گەھاندنا راستيى ئىكەم ئەركىن رۇژنامەقانى يە.
- ۲- ددەمى ئەنجامدانا كارى خو دا رۇژنامەقان د ھەمى دەمان دا دى بەرەقانىي ژ ئازادىي كەن د چارچوقى قەگوھاستنا ب باوهرى وراستەقىنە يا نووچەيان و بەلاقكرنا وان، ھەر وەسا مافى دەربرىنا بووچونان و بىرورايىن رەخنەيى برەنگەكى دادوهرانە.

۳- رۇژنامە ئان وان نوچەيان بەلاققە دكەت ل دويىف راستيان تنى ئەويىن ژىدەيرىن وان دزانىت، نا رابىت ب قەشارتتا پىزانىن گىرنگ يان قەلپكرنا بەلگە نامان.

۴- دقئىت رۇژنامە ئان رىكىن رەوا ب كارئىنىت بۇ بدەستقە ئىنانا نوچەيان يان وينەيان يان بەلگە نامان.

۵- رۇژنامە ئان دى ھەمى شيانىن خۇ مەزىخىت بو راستقە كىرن و راستكرنا پىزانىن بەلاققىرىنى و دىبىت نە يا ھويىرىنە و يا خراپكارە.

۶- ل سەر رۇژنامە ئانى يە رىيا نەپىكرنا پىشەيى بگىرىتە بەرخۇ دەربارەى ژىدەيرىن پىزانىنان ئەوا تىتە داخازكرن نە ئاشكراكەت.

۷- ل سەر رۇژنامە ئانى يە ھشيارى مەترسىيىن دەئەنجامى جوداكرن و دوبەرەكىيى بىت ئەوا كو دىبىت راگەھاندىن داخازى بو بكەت، و ھەمى شيانىن خۇ بو دوپرکەتنى ژ رىخوشكرنا ئان رەنگە داخوازيان ئەويىن بەلكى ل سەر بنىياتى نەژادى يان رەگەزى يان زمانى يان بيروباوهرىن سىياسى يان ھەر بيروباوهرەكا دى يان رەگەزنامى و بنىياتى جفاكى ب مەزىخىت .

۸- ل سەر رۇژنامە ئانى يە بزانىت ئەوا دى ئىتە گۇتن سەرىپچىيەكا پىشەيى يا مەترسىدارە:

لخوگورين، شروفەكرن ب نياز خرايى، درەوژكىستكرن تانەليدان، ناقشكاندن، تومەتباركرنا بى بنەما، رازىبوون ب وەرگرتنا بەرتيلا پيخەمەت بەلاڧكرنى يان ڧەشارتتا پيژانينان.

۹- لسەر رۇژنامەقانىي ھيژاي پيشەي ب نازناقى خۇ ب باوهرين كوئەركى وانه بنەمايىن ھاتىنە دياركرن بەرچاڧ وەرگرن ود چارچوڧى گشتى يى ياسايى ل ھەر وەلاتەكى، و دەربارەي كيشەيىن پيشەيى ل سەر رۇژنامەقانى يە سەربخوى يا ھەقالين خۇ بەرچاڧ وەرگريتن تنى ئەگەر ھەر رەنگەك ژ رەنگين دەستپوھردانين حكومى يان يىن دى.

پشکا سیی

ماف و ئه رکین روژنامه نقیسی

ماف و پیشیونین روژنامه نقیسی

ب گشتی چ کهس د پاراستی نینن هه مبهه ر پیرابونین یاسایی کو دئازاد بن د نهجام دانا هه ر کرباره کی دا، هه ر کهسه ک یی نازاده و خودان مافه تا سنورین ماف و نازدیا کهسه کی دی ده ر باز نه کهت. لی هندهک کهس ل دویف یاسایی و ب ته گه ری وی کاری ب وان هاتیه راسپاردن هندهک مافین زنده تر پی هاتینه دان پیخه مهت نه جامدانا کاری خو یی کو د خزمهت و بهرژه وهندیا گشتی دایه.

روژنامه ثانی ژی وهکی وان کهسان یین کو پیخه مهت خزمهتا گشتی کارین خو نهدام ددهن هندهک پیشیون و ماف و پاریزه یی ل دویف یاسایی گریدایی روژنامه ثانی ل هه ریما کوردستانی وهک یاسا هژمار (۳۵) یا سال ۲۰۰۷ یی یاسا کاری روژنامه ثانی ل کوردستانی و یاسا هژمار (۴) یا سال ۱۹۹۸ یی یاسا سه ندیکا روژنامه ثانی کوردستانی یا راستفه کری و یاسا هژمار (۱۳) یا سال ۲۰۰۱ یی یاسا سندوقا خانه نشینکرنا روژنامه نقیسی کوردستانی - عیراق پی هاتینه دان کو پیدقی یه لایه نین په یوهندی دار پیگیرین ب دابینکرنا مافین

رۇژنامە نقيسان يىن كود قان ياسايان دا ھاتىيە دياركرن. ژ بەر
كو ياسا يا پىگىرە بۇ ھەمى لايەنان و ل دەمى پىگىرى
پىنە ئىتە كرن دى كەقنە بەر لىپرسىنى .
ھندەك ژ مافىن رۇژنامە نقيسى يىن كود ياسا يىن ناڧىرى دا
ھاتىنە دياركرن ئەقۇن ل خوارى نە:

- تنى ياسا دەستھە لاتە

و ەك بنە ما يە كى گشتى رۇژنامە نقيسى يى سە ر بۇجۇبە ل دەمى
بۇجۇبىنانا كارىن خوە يىن پىشەى و چ دەستھلات ل سە ر نىنن
ژبلى ياسا يى، ئانكو ژبلى بە ندىن ياسا يى نايىت چ بە ندىن دى ل
سە ر رۇژنامە قانى يىنە سە پاندىن، ئەگەر ھندەك مە ر ج و رىنما
دژى ياسا يان ل سە ر رۇژنامە قانى ھاتنە سە پاندىن، ل وى دەمى
مافى رۇژنامە قانى يە كونه رازىبوونا خوە دياربكەت وئارىشە يا
خۇ بگە ھىنىتە دادگە ھى و جھىن پە يوە ندىدار.

- بوچوونىن رۇژنامە قانى

مافىن رۇژنامە نقيسى كىم ناكەن

ل دويف قى خالى نايىت ئەو بوچوونىن رۇژنامە قانى يىن ژ
رۇژنامە نقيسى دەردكە قىت يان ئەو پىزانىنىن رۇژنامە قان د

روژنامه و کوڤاران دا یان هەر دهزگهه کی راکه هاندنی دا به لاقه دکهت بینه ئەگه ری تیکدان یان کیمکرنا مافه ک ژ مافیڻ روژنامه نقیسی. ئانکو ب ئەگه ری به لاقکرنا بووچونه کی یان فه گوهاستنا په یامه کی کارتیکن ل مافیڻ وی بیته کرن ئان ژ مافه کی خو بیته بی بارکرن.

- نه ئاشکرا کرنا ژیدهران

نابیت روژنامه قان ژیدهرین خو بو چ لایه نان ئاشکرا بکهت تنی ئەگه ر ئەو بابته تی گریډای ژیدهری بو کیشه و گه هشته دادگه هی ل وی ده می ئەگه ر ب بریاره کا دادوهری ژ روژنامه نقیسی هاته خواستن کو ژیدهری خو ئاشکرا بکهت و بو دادگه هی ب ده ته دیارکرن ل فی ده می روژنامه نقیسی ئەو ماف نامینیت کو ژیدهری خو ئاشکرا نه کهت.

لی ئەگه ر لایه نه کی دی و ب چ بهانه ژ روژنامه نقیسی هاته خواستن کو ژیدهری خو ئاشکرا بکه تن روژنامه نقیسی دشیت ژیدهری خو دیارنه کهت و هەر ده می گفاشتته ک ل سه ر هاته کرن مافی هه ی وه ک کیشه بگه هینیتته دادگه هی و جهین په یوه نیدار.

لی وهک تییینیهک ل سهر قی خالی وهک د یاسایی دا ژی هاتی تهگه دادگههی ژ روژنامه نقیسی خواست وی تهو ماف نامینیت نانکو تهف ماف دانه ب روژنامه نقیسی نه یا که تواروی یه ژ بهر کو روژنامه نقیسی د شیت ژیدهری خو ب نهینی بهیلیلت و بوچ لایه نان ناشکرا نه کهت لی تهگه بو دادگههی دا دیارکن ل داوی دی ههر تهو ژیدهر دیاربیتن و دبیت گهلهک جارن ژی ب که قیته بهر لیپرسینی.

- مافی هه لوه شاندا گریبه ستا کاری

روژنامه نقیسی مافی وی چندی هیه کو گریبه ستا کاری دگه ل وی دهزگههی لی کاردکهت ب هه لوه شینیت ب قیانا خوه یا تاکه کهسی و ب ئیک لایه نی. تهگه گهورینه کا بنه رتهی د سیاسه تا وی دهزگههی دا چیبوو تهوا روژنامه نقیسی تیدا کاردکهت یان تهو کاودانی گریبه ست ل ژیر هاتی به ستن. لی ب مهرجه کی دقیت دهزگههی خو ئاگه داربکهت بهری ده ستبه ردانی ژ کاری ب ده می (۳۰) روژان، بیی مافی قهره بوکرنا روژنامه نقیسی کهم و کوربییت. نانکو نابیت ب تهگه ری هه لوه شاندا گریبه ستا کاری مافهک ژ مافین وی بینه کیمرن یان پی نه هینه دان.

- روژنامه نقیسی و فهرمانبهروهک ههفن

یی دهستدریژی بکهته سهروان

خالا هه ره گرنگ د یاسایین دیارکری دا ئه وه کو روژنامه نقیسی وهکی فهرمانبهری فهرمی هاتییه وهکهه فکرن دبیایقی دهستدریژی بکرنی دا. کو د یاسایی هاتییه (هه ره کهسی سقکاتی ب روژنامه نقیسی کر یان دهستدریژی کره سه رب ئه گهری کاری وی، دی ئیته سزادان ب هه مان سزایین هاتییه دان بو وی یی دهستدریژی بکهته سه رب فهرمانبهری د دهمی بهئینانا ئه رکین خو یان ب ئه گهری وی).

ل قیره دی قه گهرینه یاسا سزادانا عیراقی هژمار (۱۱۱) یاسالا ۱۹۶۹ یا راسته کری کو د مادی (۲۳۰)ی دا هاتییه (دئیه سزادان ب زبندان کرنی ب دهمی نه پیتر ژ سی سالان یان زیاندان ب نه پیتر ژ سی سه د دینارا هه ر ئیکی دهستدریژی بکهته سه رب فهرمانبهرهکی یان یی راسپاردی ب خزمه تا گشتی یان جقاتهک یان دهسته کهه کا فهرمی ل دهمی بجهئینانا ئه رکین خو یان ب ئه گهری وی).

هه ره سا وهک د مادی ۲۳۲ دا هاتی کو ره وشه کا توند دئیه هژمارتن ئه گهر ئه ق تاوانه هه بونه کا پیشه وهخت بو هه بیت، یان

نهجامدهرین وی پتری (۵) کهسان بن، یان نهجامدهر یی
چه کدار کر بیت.

وسا دیاردبیت کو ههر کهسی دهستدریژی بکه ته سهر
روژنامه نقیسی د دهمی نهجامدانا کاری وی دا یان ب ته گهری
نهجامدانا کاری خو یی روژنامه قانی دا دی ئیته سزادان ب
زیندان کرنی تا سی سالان یان زیاندان تا سی سهد دینارن.

- دابینکرنا مافین روژنامه نقیسی

ئه رکی دهزگه هانه

دابینکرنا مافین روژنامه نقیسی ب گشتی وب تایبته
ئهوین د یاسایان دا هاتییه دیار کرن ئه رکی وان دهزگه هانه یین
روژنامه نقیس لی کاردکته، بهلکو ئه و دهزگا د پیگیرن ب
دابینکرنا وان مافان، ههر وهسا گه لهک جاراب تایبته ل دهمی
گریبه ست دناڅ بهرا دهزگا ورؤژنامه نقیسان دا دهینه گریدان
هندهک مافین دی ل دویف گریبه ستی ب روژنامه نقیسی دهینه
دان ژلایی وی دهزگه هی قه کو ههر دوو لال سهر وی چه ندنی د
رازینه.

- گریدانا گریبهستا کاری

د ئه نجامدانا هه ر کاره کی دا فه ره گریبهستا کاری بیته ئه نجام دان پیخه مهت زانین و دیار کرنا پیگری و مافی ن هه ردوو لایه نی ن گریبهستا کاری، نه خاسمه کاری روژنامه فانی کو روژنامه نفیس مینا فه رمان به ره کی یه دئه نجامدانا کاری خو دا هه ر وه سا پیخه مهت دا بین کرنا مافی ن وی ژلایه کی قه و ژلایه دی قه پابه ند بوون و پیگری کرن ب پره نسی پی روژنامه فانی و ئه رگین ده زگایی روژنامه فانی.

دیاسایی ن کاری پیگری یی ن گریدایی روژنامه فانی قه ل هه ریما کوردستانی ته گه ر ب ئاشکرایه و ب ره نگه کی ئیکسه ر ئاماژه ب گریدانا گریبهستی نه هاتییته دان ژ ی ئاماژه ب هه بوونا وی هاتیه دان ئانکو پی دقئ ناکهت بیته دیار کرن کو ده زگایی ن روژنامه فانی پیگیرن ب گریدانا گریبهستی دگه ل روژنامه نفیسی، ژ بهر کو گریدانا گریبهستا کاری ئیک ژ پی دقئ یی ن ئه نجامدانا هه ر کاره کی یه.

د یاسا کاری روژنامه فانی دا هاتیه "ده زگایی ن روژنامه فانی و ریشه به ری پی روژنامه ن پیگیرن ب بجه ئینانا هه می مافی ن بریار دای بو روژنامه فانی د یاسایی ن کاری پیگری و گریبهستا کاری روژنامه فانی ئه وا هاتیه به ستن ب په سه ند کرنا

سه نديکايي". ههر وهک ديار د قی برگی دا کو گريدانا گريبه ستا کاری پيدقی يه ل دهسپيکا نهجامدانا کاری پیتته گريدان و مافین وی تيدا بیته ديار کرن، ههر وهسا خاله کا دی یا گرنګ ژي هاتيه ديارک کو دقيت نه ق گريبه ستته بیته بهستن ب پهسه نکرنا سه نديکايي دا، نه ق خاله ب مهره ما وی چندی هاتيه کو سه نديکا وهک دهسته په لاتته ک ل سهر ههردوو لايه نان و ههم ژي بو وی چندی کو هندهک خال ب زوری نه هیته سه پانندن ل سهر روژنامه قانی ب نه گه ری پيدقیاتیی.

ههر وهسا د هه مان ماده ژ هه مان ياسا دا هاتيه "نه گه ر گهورينه کا بنه رته تی د سياسه تا وی روژنامی دا چیبوو نه وا روژنامه نقیسه تيدا کار دکته یان نه و کاودانی گريبه ست ل ژیر هاتيه بهستن بوو روژنامه نقیسه هه يه گريبه ستی دگه ل روژنامی ب هه لوه شينیت ب قیانا خوه یا تاکه که سی لی ب مهرجه کی روژنامی تاگه داربکته بهری دهسته ردانی ژ کاری ب ده می (۳۰) روژان، بی مافی قه ره بوکرنا روژنامه نقیسه که م وکور بیته". ل قیره ژي ئامازه ب گريبه ستی هاتيه دان وهک پيدقییه کا دهسپيکی بو کاری، ههر وهسا ديار دبیت کو ل دهسپيکی پیگری و مافین وی دهینه ديار کرن زیده باری ریازا کاری، له ورا ماف دايه روژنامه نقیسه کو نه گه ر نه و خالی ل

سه ر بیکهفتین هاتنه گوهارتن گریبهستا خو ب ههلوهشینیت، لی وهک د یاسایی دا هاتی ئەڤ ههلوهشاننده کارتیکرنی ل مافی ن وی ناکهت ژلایی قهرهبووکرنا وی قه ئەگه زیان فیکهت یان د پاشهروژی دا د وارین جودا جودا دا.

ژلایهکی دی قه د یاسا هژمار (۴) یا سالا ۱۹۹۸ ی یاسا سه ندیکا روژنامه نقیسی کوردستانی - عیراق یا راسته کری دا هاتی "روژنامه نقیسی" خانه نشینگری ل دویف به ندین یاسا خانه نشینکرنا روژنامه نقیسان دشی ت کاریکهت د دهزگه هین روژنامه قانی و راگه هاندنی دا ب ریکا گریبهستا کاری وب هه مان مافی ن روژنامه نقیسی کارا ". ل قیره ژی تاماژه ب گریبهستا کاری هاتی دان کو وهکه دهسپیکهک بو ئەنجامدانا کاری.

- به رهه قبیون ل بزاقین گشتی

ب گشتی ئەو بزاق و چالاکیین ب رهنگه کی گشتی و قه کری دهینه ئەنجام دان مافی هه ره قه ولاتییه کی یه کو لی به رهه قبییت، ژبه ر کو روژنامه نقیسی ژی وهکی هه ره قه ولاتییه کی دی ئەڤ چه نده مافی وی یه ژی کو لی به رهه قبییتن. لی ژلایه کی دی قه ئەڤ خاله د به رژه وه ندیا روژنامه نقیسی دایه ئەگه ر هات و ل ده می ئەنجامدانا هه ر

رەنگە بزاڭەكى رى ل ھەمبەر بەرھەقبوونا روژنامەنقىسى ھاتە
گرتن ب ھەر بەھانەيەكى وي مافى وي چەندى ھەيە كو داخازا
بەرھەقبوونى د قى بزاڭى دا بکەت ب گورەى قى خالى كو مافى
وى يە لى بەرھەقبىيتن يان ژى پشتى كو رى ل ھەمبەر وي
ھاتىبە گرتن وەكە كېشەيەك بگەھىنيتە لايەنن پەيوەندىدار.

- چارەسەرکرن ل دەمى توشبوون

ب نەخوشى و رويدانان

توشبوونا روژنامەنقىسى يان نەخوشکەتتا وي د دەمى
بجھىنانا ئەرکەكى روژنامەقانى دا يان ب ئەگەرى وي چەندى
خەرجيىن چارەسەرکرنى ل سەر وي دەزگايى روژنامەقانى نە يى
روژنامەنقىس لى کاردکەت.

لى فەرە بىتتە زانين كو پىدقى يە روژنامەنقىس د رىکا
بجھىنان ئەرکەكى روژنامەقانى يى گرىداى وي دەزگاي قە
نەخوش ب کەقیت يان توشى ھەر رويدانەكى بىت دا كو بشىت
وەك مافەك ژ مافىن خو داخاز بکەت و ل دويف ياسايى
دەزگايى خو پى پىگىرىکەتن.

د پشکا چواری، مادی حهفتی، برگا نه هی دا ژ یاسا کاری روژنامه ثانی هاتیه (د ده می توشبوونا روژنامه نقیسی یان نه خوشکه تنای ده می بجهئینانا ئه رکین خودا یان ب ئه گهری هندی خهرجیین چاره سه رکرنی ل سه ر وی ده زگایی روژنامه ثانی نه یی لی کار دکه ت).

هه ره و هسا د پشکا چواری، مادی نوزدی، برگا سیی ژ یاسا سه ندیکا روژنامه نقیسان دا هاتیه (لسه ر وی جهی یه ئه وی روژنامه نقیس لی کار دکه ت، هاریکاریا پیدقی پیشکی شبکه ت ل ده می توشبوونی ده می ئه نجامدانا کاری خوئی یین پیشه یی و قی چهندی چ په یوه ندی ب مافی وی یین خانه نشینکرنی قه نینه).

هه ره وهک یا دیار و ئاشکرا کوب روونی ئامازه ب قی خالی هاتیه کرن کو مه زاختی و تیچوو یین چاره سه رکرنی روژنامه نقیسی دکه قنه د ستوی وی ده زگایی روژنامه ثانی دا ئه وی روژنامه نقیس لی کار دکه ت.

ل دو یف یاسا کاری روژنامه ثانی، مافی هه ره روژنامه نقیسه کی یه داخا ز قی مافی بکه ت کوب ئه ق یاسایه

ب رهنگه کی گشتی هاتیه ئانکول سهر گشت داموده زگه هیین روژنامه قانی دئیته بجهئینان وب گورهی وی گشت روژنامه نقیس ژی مفادارن.

لی ل دویف یاسا سه ندیکا روژنامه نقیسان تنی ئەو روژنامه نقیس مفادارن بیین کوئەندامین فی سه ندیکایی بن ئانکو ئەو روژنامه نقیسی نه ل ناظر یزین سه ندیکایی دا بیت مافی وی نینه داخازا فی مافی بکەت، لی خوش به ختانه پشتی یاسا کاری روژنامه قانی دهرکەتی وکەتیه کاری گشت روژنامه نقیس ب خوڤه گرتن و گشت داموده زگه هیین روژنامه قانی ژی پیگیر کرن ب دابینکرنا فی خالی.

– قه ره بوکرنا کار کرنی د روژین بهنقه دانان دا د یاسا کاری روژنامه قانی ل کوردستانی دا هاتیه ل دەمی روژنامه نقیس ل روژین بهنقه دانین فه رمی کار دکەت، ده زگایی روژنامه نقیس لی کار دکەت یی پیگیره ب قه ره بوکرنا وی یا دراشی پیش وان روژان قه ب دانا کری یا دوو روژان بو ههر روژه کی.

رۇژىن بەيئەقەدانىن فەرمى وەك دئىتە زانىن رۇژىن ئەينى و شەمبى زىدەبارى رۇژىن جەژن و ھلكەفتىن ئاينى و نەتەوھىيى وگەلەك رۇژىن دى كۆب فەرمى دىنە بەيئەقەدان و كارل پىرانىيا دام و دەزگەھىن فەرمى رادوھستىت. ئەم ھەمى دزانىن كا چەوا ل رۇژىن بەيئەقەدانان ئانكول رۇژىن ھلكەفتىن جودا جودا وەكى رۇژىن ھلبىژارتنان بوونوونە و رۇژىن جەژنىن نەتەوھىيى و ئاينى رۇژنامەنقىس كاردكەن ئەقجا ھەر رۇژنامەنقىسەك ل دويف تايبەتمەندىا خۇ كارى خۇ ئەنجام ددەت، يى راپورتەكى وئىنە دكەت يان نووچان گاۋب گاۋب قەدگۆھىزىت و ھتەد.

د ياسايى دا ب ئاشكرايى ھاتىيە كول دەمى رۇژنامەنقىس د رۇژىن بەيئەقەدان دا كاربكەت فەرە ل سەر وى دەزگەھى لى كاردكەت كوكرى يا دوو رۇژان بۇمەزىخىتەن ھەمبەر ھەر رۇژەكا كارى، ئانكۆ دووچاركى كرى يا رۇژىن نورمال كول دويف مووچە يان ئەو برى پارى مەھانە يان ب ھەر ئاوايەكى دى بو ھاتىيە دەستنىشانكرن بىتە مەزاختن. زىدەبارى وى چەندى كو دەزگەھى رۇژنامەقانى ھاتىيە پىنگىركن ب بچمئىنانا قى خالى ئانكۆ وەكى فەرمان ھاتىيە، نەك ب شىوازەكى دى .

– بىيى برىارا دادوهرى قەكۆلین

دگەل رۇژنامەنقىسى نائىتە ئەنجامدان

ب رەنگەكى گشتى نايىت قەكۆلین دگەل كەسى بىتە ئەنجام دان يان پشكىنينا چ جهان بىتە كرن بىيى برىارا دادوهرى، ئانكو ئەگەر ب مەبەستا گەهشتن ب راستىهكى دەربارهى بابەتەكى كو بوويه كىشه ل دادگەهى.

د ياساين رۇژنامەقانى دا ژى هاتيه كو نايىت قەكۆلین دگەل رۇژنامەنقىسى بىتە كرن يان بارهگايى كارى وى يان مالا بىتە پشكىن كرن ب هەر ئەگەرەكى گرېداى پيشه بىيى وى، ئەگەر ب برىارا دادوهرى نەبىت و بو نەقىبى يان ئەوى جەگىرى يا وى دكەت ب رەنگەكى ياساى بەرههقبىن د قەكۆلینى دا، ل قىرە وەك پيشىبونەك بو رۇژنامەنقىسى مافى بەرههقبوونى بو نەقىبى رۇژنامەنقىسان يان هەر كەسى كو ب رەنگەكى ياساى جەى وى دگرىت بەرههقى قەكۆلینى ببىت، لى ب دىتنا مە بەرههقبوونا وى و نە بەرههقبوونا وى چ كارتىكرنى ل رهوشا قەكۆلینى ناكەتن ژبەر وى ئەو دەستەهلات نىنە تنى وەك پشتەقانىهكا مەعنەوى يە بۇ رۇژنامەنقىسى.

د یاسا ژماره (٤) یا سالا ١٩٩٨ی یاسا سهندیکا روژنامه‌نقیسی کوردستانی - عیراق یا راستقه‌کری دا هاتیبه "دقیته سهندیکا بیته ئاگه‌دارکرن ل سهر ههر سکالایه‌کا دژی روژنامه‌نقیسی دئیته تو‌مارکرن، و د تاوانا نه دیتی دا ئه‌وا گری‌دای کاری وی و نابیت لی‌پرسین یان قه‌کۆلین دگهل روژنامه‌نقیس بیته کرن تا سهندیکا پی دئیته ئاگه‌دارکرن. ئانکول قیره وهک پی‌گریه‌ک هاتیبه کوری هه‌مبه‌ر ده‌ست ب قه‌کۆلین کرنی نابیت بیته کرن تا کو سهندیکا روژنامه‌نقیسان نه‌ئیتته ئاگه‌دارکرن. لی ده‌مان ده‌م دا د یاسا هژمار (٣٥) یا سالا ٢٠٠٧ی یاسا کاری روژنامه‌قانی ل کوردستانی دا هاتیبه کول ده‌می ئه‌نجامدانا ههر پی‌رابونه‌کی دژی روژنامه‌نقیسی سهندیکا دئیته ئاگه‌دارکرن ئانکول قیره مه‌رج نینه به‌ری ئه‌نجامدانا پی‌رابونان سهندیکا بیته ئاگه‌دارکرن.

- ئه‌ندامی یا شه‌ره‌فی

وه‌کی ری‌زگرتن ل روژنامه‌نقیسی ل دو‌یف یاسا سهندیکا روژنامه‌نقیسان پی‌شیبونه‌ک ب وی روژنامه‌نقیسی هاتیبه دان ئه‌وی ب ئه‌گه‌ری یان ده‌می بحه‌ئینانا کاری روژنامه‌قانی دا

دمريت كو ناسناقى ئەندامى شەرەفى د سەندىكايى دا پىي بىتە بەخشىن ل دويف بريارەكا جقاتا سەندىكايى ودئىتە رىزگرتن ل دويف پەيرەوى ناخوبى يى سەندىكايى.

– پشتى (۹۰) رۇژان نابىت پىرابوون

دگەل رۇژنامەنقىسى بىنە ئەنجامدان

ل دويف ياساىي نابىت پشتى بۇرنا (۹۰) نوت رۇژان ژ دىرۇكا بەلاڧكرنى پىرابونىن ياساىي بەرامبەر رۇژنامەنقىسى بىنە ئەنجام دان. ئەڧە ل دەمەكى كو ئەگەر ھات و كەسەكى خواست كىشەيەكى ل سەر رۇژنامەنقىسى توماربەكت ل سەر بابەتەكى ديار و دەستنىشانكرى.

– نقىسىنا ب بەلگە

ل سەر كەسايەتەكا گشتى نە تاوانە

بەلاڧكرن و نقىسىن ل سەر كارىن فەرمانبەر و راسپاردىي ب خزمەتا گشتى يان ھەر كەسەكى خودان ناسناقى نوينەرآتيا گشتى بيت نا بىتە تاوان ئەگەر ئەو نقىسىن دەرباز نەبىت ژ

کارین فه رمانبه ریه تیی یان خزمه تا گشتی یان نوینه راتییی لی ب مه رجه کی کو پالپشی ب به لگه نامان بیته کرن. ئانکو ب سه لینیت کو وی د نفیسینا خو دا پالپشتی ب به لگه نامان کریه.

- که لویه لاین روژنامه نفیسی

ژیلی کیشا ده ستنیشانگری نائینه بکارئینان

ل دو یف مادی هه شتی برگا سیی ژ یاسا هژمار (۳۵) یا سالا ۱۹۹۷ی یاسا کاری روژنامه ئانی ل کوردستانی نابیت دکیومینت و پیزانین و گروقه لیست و پهرین ل نک روژنامه نفیسی وه کی گروقه کی تومه تبارکرنی بیته بکارئینان دژی وی د چ فه کولینین سزایی دا نه گهر چ په یوه ندی ب بابه تی دادخوازیا سزایی ئانکو کیشه یا دژی روژنامه نفیسی هاتیه تومارکرن فه نه بیت ئه واکوب ئه گهری وی جه یان مالا وی هاتینه پشکنینکرن. ئانکو نابیت ب دیتنا هنده ک به لگه بیین دی کیشه یه کا دی ل هه مبه ر وی بیته فه کرن.

- خزمهتا روژنامه قانیی

بو فهرمانبه ریی دئیته هژمارتن

دیسان وهک پیشیبونهک بو روژنامه نقیسی دهمی کارکرنا د بیاقی روژنامه قانیی دا بو مه بهستین سهر موچه وپله پیدان و خانه نشین کرنی تیئه هژمارتن ل دهمی دامه زاندا وی دههر کارهکی دی یی فهرمی دا ئانکو ته گهر وهک فهرمانبه رهک ل ههر فهرمانگه ههکا حکومی هاته دامه زاندا.

- خانه نشین کرن

خزمه تکرن دبیاقی روژنامه قانیی دا ئانکو ههر که سه کی د دهزگه هیین راگه هاندنی دا کاربکهت مافی وی چندی هیه کول دویف یاسایی وهکی ههر فهرمانبه رکی میری بیئه خانه نشین کرن.

ل دویف پشکا سیی، مادی نههی ژ یاسا هژمار (۱۳) یا سالا ۲۰۰۱ی یاسا سندوقا خانه نشین کرنا روژنامه نقیسی کوردستانی - عیراق، ماف ب روژنامه قانی هاتیه دان کو ههر روژنامه نقیسه کی نه کیمی (۲۵) سالان خزمهت هه بییت یان د

ژیی ۶۳ی سالیی دا بیتن و نه کیمی (۲۰) سالان خزمهت هه بیتن، مافی خانه نشین کرنی هه یه.

زیده باری فی چهنندی ئەگەر روژنامه نقیس چوو بهر دلوفانیا خودی یان شهید بوو د دهمی ئەنجامدانا کاری خوئی روژنامه قانی دا یان ب ئەگه ری کاری خوئی روژنامه قانی دی مافی خانه نشین کرنی ب خیزانا وی ئیته دان، هه ره و هسا ئەگه ب په ککه فتنه کی توش بوو دهمی ئەنجامدانا کاری روژنامه قانیی دا یان ژ ئەگه ری وی په ککه فتنی بوو و بو ریگر د ئەنجامدانا کاری وی دا ب رهنگه کی هه ردهمی ئەو ژی ب بریارا لژنه کا پزیشکی یا فهرمی و تاییه تمه ند.

زیده باری فی چهندی هندهک دهم و رهوشین دی ژی ب خزمهت دهینه هژمارتن بو مه به ستین خانه نشین کرنی وهک:

- دهمی روژنامه نقیس ژکار دکه قیت ب ئەگه ری هه ره نه خوشی یان توشی بونه کی کو بو دهمی نه پتری سی سالان بیت ب بریاره کا لژنا پزیشکی یا تاییه تمه ند.

- دهمی بوراندنا روژنامه نقیسی ب سزایی ئازادی به ند یان گرتنی یان دهسته سه رکرن ب ئەگه رین سیاسی کو نه گریدای به رژه وهندیین بلند یین ملله تی و کوردستانی بیت.

- دەمى بى باركرنا رۇننامەنقىسى ژ كارى ب ئەگەرى داخستنا دەزگايى رۇننامەقانى يان راگەھاندنى ئەوى لى كاردكەت لى ئەو بى باركرن و داخستن نە دژى بەرژەوہندىيىن مللەتى كوردستانى بن.

- دەمى نە ئەنجامدانا پيشەيى رۇننامەقانىي دناقبەرا دوو كارين رۇننامەقانى دا، لى ب مەرجهكى كود وى دەمى دا چ كارين دى يين گريداى ياسايەكا دى يا خانەنشينكرنى ئەنجام نە دابيت.

- ئەو دەمى د خواندنى دا بۆراندى ب رەزامەنديا جقاتا سەنديكا رۇننامەنقىسىن كوردستانى لى ب مەرجهكى كونه بوريتن ژ چوار سالان و باوہرنامەكا زانستى يا باوہرپيكرى بدەست خۇقە بينيت.

- ئەنجامدانا پيشەيى راگەھاندنى د كەنالىن بزاقا رزگاربخوازا كوردستانى دا ھەتا بەرى سەرھلدانا ئادارا ۱۹۹۱ى لى ب مەرجهكى كونه ئەنجامدان يا بى قەبرييتن. و ئەو دەمى رۇننامەنقىسى دژى بزاقا رزگاربخوازا كوردستانى بۆراندى نا ئيتتە ھژمارتن بۆ مەرھەمىن خانەنشينكرنى.

ھەر وەسا بۇ رۇننامەنقىسى خانەنشينكرى يان شوينگرين وى پشتى مرنا وى ھەيە خزمەتا وى د دەزگەھين رۇننامەقانى

و راگه هاندنی ل سهر خزمه تا وی یا زیده بکه ن بو مه به ستیی
خانه نشینکرنی. ههر وه سا بو شوینگری وی هه یه نه رازیبوونا
خو دیار بکه ن ل سهر بریارین جقاتا لینی رینا کی شه یین
خانه نشینکرنی ل دادگه ها پید اچوونا هه ربمی.

ئه گه ر بو ده می پتر ژ دوو سالان روژنامه نقیسی هه ژی
خانه نشینکرنی یان شوینگری وی داخازا دابینکرن موچه ی
نه کرن بی هه بوونا ئه گه ره کی ره و ما فی وان د دابینکرن موچه ی
خانه نشینکرنی دا نامینیت.

مه رجین پشکدار بوونی د سندوقا خانه نشینکرن روژنامه نقیسان دا:

- پیدقی یه ئەندامی سەندیکا روژنامه نقیسی کوردستانی
بیت.

- پیدقی یه چ به ندین یاسایی خانه نشینکرنی یان سندوقه کا
دی یا خانه نشینکرنی ژی نه گرن.

- ژبی وی ژ (۵۰) پینجی سالیی نه بوربیتن تنی ئەو
روژنامه نقیسی نه بن ئەوین ئەندامبوونا وان د سەندیکایی دا
هاتیه سه لماندن به ری ب کارابوونا یاسا سندوقا خانه نشینکرن
روژنامه نقیسی کوردستانی.

- كاركرن پشتى خانەنشينكرنى

رۇژنامەنقىسى خانەنشينكرى ل دويىف بەندىن ياسا خانەنشينكرنا رۇژنامەنقىسان دشيت كاربكهت د هەر دەزگهھەكى رۇژنامەقانى وراگهھاندنى دا ب رىكا گرېدانا گرېبەستا كارى ودى ھەمان مافىن رۇژنامەنقىسى كارا وەرگريت. ئانكو دى خۇدان ھەمى مافىن رۇژنامەنقىسى نە خانەنشينكرى بيت.

- وەرگرتنا دەستويريان

ل دويىف ياساين گرېداى بياقى رۇژنامەقانىي رۇژنامەنقىس و فەرمانبەر وەك ھەقن د وەرگرتنا دەستويريان دا. كو د ياسا كارى رۇژنامەقانى دا ھاتىيە "سەرەدەرىكرنا رۇژنامەنقىسى وەكى فەرمانبەرى يە دەربارەى مافى وى د دەستويرين ئاساى و نەخوشىي دا".

ب قى چەندى ژبەر كو چەوانيا وەرگرتنا دەستويريان د ياساين گرېداى رۇژنامەقانىي دا نە ھاتىيە دياركرن ژلايەكى قە و ژلايەكى دى قە ژى كو رۇژنامەنقىس و فەرمانبەر ھاتىيە

وه كهه فكرن ل قى ده مى دى ياسا خزمه تا شارستانى ئي ته
بجه ئينان. و بقى رهنگى ل خواري:

۱- وه رگرتنا ده ستوبري پين نورمال

ل دويف ياسا هژمار (۲۴) ياسا خزمه تا شارستانى يا سالا
۱۹۶۰ى يا راستقه كرى ب دوير و دريژى و هوربيني ئەڤ بابە ته
هاتيه دياركرن، بو نمونه ب ريژا ههر دهه رۆژان رۆژه كى مافى
ده ستوبرى وه رگرتنى هه يه و دبیت رۆژين ده ستوبرى وه رگرتنى
بكه فنه سه رئييك تا (۱۸۰) رۆژان ژى لى ب مه رجه كى كو دهه ر
جاره كى دا نه پترى (۱۲۰) رۆژان و ب موچه ژى ده ستوبرى
وه ربگريت. زيده بارى چه ندين هوربيني پين دى.

پاشان ياسا ياساكارى رۆژنامه قانى ل كوردستانى تاماژه ب
قى خالى دايه كو هاتيه " د ده مى رۆژنامه نقيس هه مى يان
هندهك ده ستوبري پين ئاسايى وه رنه رگريت پشتى ب دويماهى هاتنا
سالا دارايى، دى مافى وى پى هيتنه دان ب مه رجه كى كو
نه بوريت ژ موچه يان كرى يا هه يشه كى" ل قيره مه به ست پى
ساله كه ئانكو ئەگه ر هات رۆژنامه نقيسى بو ده مى ساله كى
ده ستوبرى وه رنه رگرتن مافى وى يه موچه يى هه يشه كى وه رگريت

يان ژى كرېيا وان رۇژين مافى وى ب وەرگرتنا دەستوريا
وەرگريت ھەر وەسا يان ژى دەستوربىي بو دەمى ھەيقەكى
وەرگريت ب موچە.

ب. وەرگرتنا دەستوربىين نەخوشىي

ل دويف ياسا ھژمار (۲۴) ياسا خزمەتا شارستانى يا سالا
۱۹۶۰ى يا راستقەكرى مافى ھەر فەرمانبەرەكى ھەيە كو
رۇژنامەنقىس ژى وەكەقى وى يە د قى مافى دا. بو ھەر
سالەكى ھەيقەكى مافى وەرگرتنا دەستوربىين نەخوشىي ھەيە
وەرگريت ب موچەيى تمام و (۴۵) چل و پىنچ رۇژان بۇ ب نىف
موچە لى ب مەرجهكى كو :

- دقپت د ھەر جارەكى دا دەستوربىين وى يىن نەخوشىي پتر
نەبىت ژ (۱۲۰) رۇژان ب موچە و پشترە (۹۰) ب نىف موچە.
- ب ھەر ئاوايەكى پىدقى يە كوژمى دەستوربىين نەخوشىي د
پىنچ سالان دا ژ (۱۸۰) رۇژان نە بۇرىتن ب موچە، و (۱۸۰)
رۇژان ب نىف موچە.

روژنامه نقیس دهیته گرتن لی ناییته زیندان کرن

گه لهک جارن دهیته گوتن کو روژنامه نقیس ناهیته گرتن یان ژی دهیته گوتن کو نابیت روژنامه نقیس بهیته گرتن. ل قیری پیدقی یه ئەم ئاوره کی ل یاسایین کاریبکری بدهین ئەقجا چ یاسایین تایبه تی بن یان یین گشتی بن، پیدقی یه مه پیژانین و شاره زایی د یاسایان دا هه بیت دا کو یا راست و دروست بیته گوتن و داخاز کرن.

ل دهسپیکیی ئەگه ر ئەم باش و هویر دناق برگین یاسا هژمار (۳۵) یا سالا ۲۰۰۷ ی یاسا کاری روژنامه قانی ل کوردستانی دا بگه ریین و بنییرین دناق دا بچینه خوار کا دهرباره ی قی بابه تی چ هاتیه دیار کرن. ئەم چ برگین راسته وخو و ئاشکرا ناییین کو تیدا هاتیبیته دیار کرن کونابیت روژنامه نقیس بهیته گرتن. هه ره و هسا چ برگین تایبهت و دیار نه هاتینه بو ریډانا گرتنا روژنامه نقیسان ژی. بهری بهر ب لایه کی دی یی بابه تی قه بچین فه ره خاله کا گرن گ بدهینه دیار کرن ئەو ژی ئەوه کو د چ یاسایان دا نه هاتیه کونابیت که سهک بیته گرتن ئانکو هاتیبیته

پاراستن ژ گرتنى ل دويف ياسايى و ناييت ژى كوچ كەس بيئە پاراستن ژ گرتنى و وەكى ئەم دېيژين چ كەس سەربەرداي نينن كو ھەر كىرەكا ھەي ئەنجام بدەت و يى پاراستى بيت ژ ياسايى ژبەر كو د ئەنجامدا دى بەرلايىبەك چيبيت.

ھەر وەسا ئەگەر ل برگين ياسا ھژمار (۴) يا سالا ۱۹۹۸ يى ياسا سەنديكا رۇژنامەنقىسىن كوردستانى يا راستقەكرى دا بگەرين ديسام چ نە ھاتىبە دياركرن كوناييت رۇژنامەنقىس بيئە گرتن يان ريدان ب گرتنا وى ھاتبيئە دان.

زىدەبارى وى چەندى كو ھەر دەم رۇژنامەنقىس ددەنە دياركرن كو د ياسايين ئاماژەپيكرى دا سزايى زيندانكرنى بو رۇژنامەنقىسى نە ھاتىبە دان ل دەمى تاوانەكا رۇژنامەنقىسى ئەنجام ددەت يان سزايى زيندانكرنى د ياسايين ل سەرى دياركرى دا نە ھاتىبە دان بەلكو تنى زياندانە. لى فەرە بيژين كو گرتنا رۇژنامەنقىسان يان ھەر كەسەكى دى ل دويف ياسا ريككاربيين دادگەھيىن سزايى دەيئە ئەنجامدان كو ھەمى تەخ و جوبنين جفاكى بخوڧە دگريت.

ل دويف برگا (۱) ژ مادى (۱۱۰) ژ ياسا ھژمار (۲۳) يا سالا ۱۹۷۱ يى ياسا ريككاربيين دادگەھيىن سزايى يا راستقەكرى دا

هاتیه ئه گهر گرتی یی تومه تبارییت ب تاوانه کا کو ب سزایی زیندان کرنی بو ده می (سی سالان کی متر) یان ب (زیاندانی) ل سهر دادوه ری یه ب دهسته به ری ئازاد بکه ت یان بی دهسته به ری ئه گهر ئازاد کرنا وی کارتی کرنی ل سهر شه کولینی نه که ت یان ده رفه تا ره قینا وی نه بی ت.

ل دو یف ده سپی کا برگا نا قبری د قی ت ئه و که س بی ته ئازاد کرن لی ل داوی ئه هنده ک مه رج وه ک ریگری ژ ی هاتی نه دیار کرن کو ئه گهر مه ترسی و کارتی کرن د ئازاد کرنا وی دا نه بن.

ده رباره ی روژنامه نقیسان ل قیری دیار دبی ت کو ئه و ژ ی ده ی نه گرتن ل دو یف یاسایی ژ بهر کو سزایی تاوانی روژنامه قانی ل دو یف یاسایی زیاندانه و دهسته لاتا دادوه ری یه کو فهرمانا گرتنا تاونباری سزایی وی زیاندان بی ت ده ربیخی ت، لی نه یی پیگیره به لکو یی ئازاده د ده ریخی ستنا بریارا گرتنی دا.

لی خالا د بهر ژه وه ندیا روژنامه نقیسی دال قیری ئه وه کو پی به ره قانیی ژ خو بکه تن و خو ب پار بزی ت ژ فهرمانا گرتنی ئه وه کو ئه و مه رج و ریگری بی هاتی نه دیار کرن بو ئازاد نه کرنی ئه ون کو ئه و تاوانا روژنامه نقیسی ئه نجام دده ت نه ئه و تاوانه یا مه ترسیا ره قینی تی دا هه بی ت یان ژ ی کارتی کرنی ل شه کولینی بکه تن ژ بهر

تاوانا وى يا ئاشكرا يە و ل سەر بەرپەرەين رۇژنامە و كۇقاران دا
ھاتىيە بەلاقكرن و چ ژى ناھىيەتە گھورين ئانكو كييم و زىدەكرن.

لى فەرە ئەم ل قىرى جوداھىي بيخينە دناڧ بەرا گرتنى
(توقيف) و زىندانكرنى (حبس - سجن) دا، ل دەمى ھەر كەسەك
بيتە گرتن نە يى گونەھبارە ھەتا گونەھباريا وى دەھىتە سەپاندىن
ھەر وەك د برگا پىنجى ژ مادى نوزدى دا ژ دستورى عىراقى يى
ھەردەمى يى ساللا ۲۰۰۵ى دا ھاتى.

ھەر وەسا بو زانين ئەگەر رۇژنامەنقىس رۇژەكى ژى ھاتە
گرتن و پشتەرە ل دادگەھى ب زىاندانى ھاتە دادگەھكرن ئەو
رۇژين گرتنا وى دى ژبەر زىاندانا وى ھىتە برين. يان ئەگەر
ھات و رۇژنامەنقىس بى تاوان دەرکەت ل سەر وى كىشال سەر
ھاتىيە گرتن مافى وى ھەيە داخازا قەرەبوكرنا وان رۇژان بکەتن
ل دويف ياسا ھژمار (۱۵) يا ساللا ۲۰۱۰ى ياسا قەرەبوكرنا
گرتى و دادگەھكریان ل دەمى بى تاوانى و ئازادبوونى.

لى خالا كو پىنڧى يە ل بەر چاڧ بيتە وەرگرتن ئەوە كود ياسا
كارى رۇژنامەقانىي دا ژى ھاتىيە كو دقيت سەندىكا بيتە
ئاگەداركرن و وەك ئاشكرا ياسا ناقبرى بو گشت
رۇژنامەنقىسانە نەك تنى بو ئەندامين سەندىكا
رۇژنامەنقىسان نە ئانكول قىرە فەرە سەندىكا رۇژنامەنقىسان

پیزانین ل سهر گشت روژنامه نقیسان هه بن و لیسته ک ب ناخی
وان هه بیت یین ئەندام و نه ئەندام ژبه ر مەرهما ل سهری هاتیه
دیار کرن.

هەر وەسا وەختی بەحس ل گرتنا و نه گرتنا روژنامه نقیسی
دهیته کرن مەبهستا مه تنی ل وی دەمی یه دەمی ب ئەگەرەکی
ئەرکه کی روژنامه قانی توشی کیشه یه کی دبیت و دکه قیته بهر
دادگه هان، لی و هکه دن ئانکو ب ههر ئەگەرەکی دی کو دوویر
بیت ژ کاری روژنامه قانی روژنامه نقیس ژی وه کی ههر
هه قوه لاتیه کی دی یه و یاسایی گشتی لسهر دهینه
جیبه جیکرن..

پىرابوونىن دژى رۇژنامەنقىسى و بابەتى رۇژنامەقانى

بەرى نە سەرەدەرى و رەفتارا ھەرى مەترسىدار ل سەر رۇژنامەنقىسى ئەوبوو دەمى دادخوازىەك ل دادگەھى ل سەر وى دەھاتە توماركن، ژبەر گەلەك سەدەمان، لى پىشتى دەركەتتا ياسا ھژمار (۳۵) يا سالا ۲۰۰۷ى ياسا كارى رۇژنامەقانى ئەق مەترسىيە بەر ب كىمقەبوونى يە.

بەرى نە ژى گەلەگ جاران مە گۆتية كو ئارىشه كارپىكرن ب ياسايانە نەك ھەبوونا وانە، ھەر وەسا ھەبوونا ياسايىن روون و ئاشكرا.

بەرى دەركەتتا ياسا ناھەتتى ياسا چاپكريان ھەبوويه كو ئەم دىيىن بىژىن ئەق ياسايە بنىاتتى ياسا كارى رۇژنامەقانى يە.

دەربارەى پىرابوونىن ياساى يىن ھەمبەر رۇژنامەنقىسى و بابەتتى وى يى رۇژنامەقانى دەپنە وەرگرتن ل دويف قان ھەردوو ياسايان كو جوداھىيەك ھەيە دەمى ھەبوونا مافى دا.

ل دویف مادی ههشتی، برگا پینجی، پشکا پارێزهیی، ژ یاسا هژمار (۳۵) یا سالا ۲۰۰۷ی یاسا کاری روژنامه قانی هاتیه "نابیت پشتی بۆرینا (۹۰) نوت روژان ژ دیرۆکا به لاکرنی پیرابونین یاسایی به رامبه رۆژنامه نقیسی بیته نهجام دا".

لی د مادی یازدی، ژ یاسا هژمار (۱۰) یا سالا ۱۹۹۳ی یاسا چاپکریان یا هه ریما کوردستانی - عیراق یا راسته کری هاتیه:

- داخوایین گشتی یین ژ نهجامی سه ریچی یا به ندین قی یاسایی چیدبن ژلایی داخوایه کری گشتی قه تینه تۆمار کرن پشتی تینه ئاگه هدار کرن ژلایی وه زاره تی قه، لی داخوایین ژ نهجامی وی چیدبن ژلایی زیانقیکه فتی دی هینه تۆمار کرن. - نهو دادخوایین د برگا (ئیک) ژقی مادی دا هاتین ناهینه وه رگرتن ژلایی دادگه هان قه پشتی بۆرینا شەش هه یقان ل سه ر دیرۆکا به لاکرنی د چاپکری یا خۆلی دا یان ده سپیکرنا به لاکرنی د چاپکری یا نه خۆلی دا.

وهکی دیار د برگا دووی دا ده می مافی پیرابونان دوو جارکی وی ده می یه یی کود یاسا کاری روژنامه قانی دا هاتی. لی نه م د شین قی هه قذر بی ب رهنگه کی دی شروه بکه یین، نهو ژی

ئەوھ كود ياسا كارى رۇژنامەقانى دا ب رەنگەكى ئاشكرا پەيشا (رۇژنامەنقىس) ھاتىھ ئانكو پېرابوونېن دژى وى دى ل دويف ياسا كارى رۇژنامەقانى بن كو دەمى (۹۰) رۇژان بۇ ھاتىھ دەستىنىشانكرن.

لى ئەو دەمى د ياسا چاپكرىان دا ھاتى ئەم دشىين بېژىن ئەو بو بابەتى رۇژنامەقانى وپەرتووكان دى ھېتتە بكار ئىنان ئانكو وەك ديار ب چ رەنگى ئاماژە ب رۇژنامەنقىسى نە ھاتىھ دان، تنى ئاماژە ب وى چەندى ھاتىھ كرن كو ئەو دادخوازىين ژ ئەنجامى سەرىپچىيا ياسا ناڧىرى دەينە كرن پشتى بۆرىنا (۶) شەش ھەيقان ئەو ماف نامىنىت.

پالپشت ب قان ھەردوو ياسان و ل دويف شرۇقا مە دى ھندەك لايەنىين دى بەرپرس بن ژ ئەنجامىين وى سەرىپچىي ئەقجا چ دەزگەھ ب خۇبىت يان سەرىپەرشتىين وى يان ژى مافى وى زىانثىيەكىتنى ب رەنگەكى دى بېتتە دان ئانكو ب بەلاڧكرنا لىبورىنەكى يان راستقەكرنا وى ب شىوازەكى جودا ژ راستقەكرنىين نورمال.

ئەركىن رۇژنامە نقيسى

ل دويىف ياسايى چەندىن ئەرك ب رۇژنامە نقيسى ھاتە سپاردن كو پيىدقى يە رۇژنامە نقيس پيىگريى پى بكتەن، ل ژيىر ھندەك ئەركيىن رۇژنامە نقيسى ددەينە دياركرن :

- ريزگرتن ل راستيى.

- بەرەقانى كرن ژ ئازادىيى د چارچوقى قەگوھاستنا ب باوهرى وراستەقىنە يا نووچەيان و بەلاقكرنا وان.

- دابىنكرنا مافى دەربرىنا بووچون و بيرورايىن رەخنىي ب رەنگەكى دادوهرانە.

- بەلاقكرنا نووچە و پيىزانىيىن كوژيدەرپن وان دەينە زانىن.

- نابىت پيىزانىيىن گرنگ ب قەشپىرەت يان بەلگەنامان قەلپ بكتە.

- دقيت رۇژنامە نقيس رىكىن رەوا ب كارىينىت بو بدەستقە ئىنانا نووچە، ويىنە، بەلگەنامان و ھەر پيىزانىيىنەكى.

- ھەمى شيانا ب مەزىخىتن بو راستقە كرن و راستكرنا پېزانىنن بەلاقكرى ئەگەر دىت ئەوا بەلاقە كرى نە يا ھوبرىبنە.
- رىيا نھىنىكرنا پىشەبى ب گرىتە بەرخۇ دەربارەى ژىدەيرىن پېزانىنان ئەوا ژى دەھىتە داخازكرن ئاشكرانەكەت.
- كاركرن و رىزكرتن د چارچوقى گشتى بى ياساى بى ھەر وەلاتەكى.

دویر كەتن ژ ھندەك كرىاران

ل دويف ياسا و ئىتىكى رۇژنامەقانى پىدقى يە رۇژنامەنقىس كەسايەتيا خو يا رۇژنامەقانى ب پارېزىت خو ژ ھندەك رەفتارو كرىاران دویر بكەت كول ژىر ھاتىنە دياركرن، ھەر وەسال دەمى گەھاندنا ھەر پەيامەكى ھشيارى وى چەندى بيت كوپەياما وى يا دویر بيت ژقان خالىن ل ژىر:

- لئوگوربن.

- خو گهوربن بۇ ناسناقەكى يان ھزرەكى و زيانگەھاندن ب رەوشت و سىستەمى گشتى.

- رەگەزپەرىزى، ئەقجا دچ بياژ داىت (نەتەوہىي، جفاكى، ئاينى، زمانى، بىروباروہرىن سىياسى، جفاكى)

- شروقه كرن ب نياز خرابىي

- درەوژكىستكرن

- تانەلېدان

- ناقشكاندن

- تومە تباركرنا بى بنەما
- وەرگرتنا بەرتيلا، يان ھاريكايريان بىي رازىبوننا جقاتا سەندىكايى.
- كارتىكرنى ل سەر رىقەچوونا قەكۆليناان يان دادگەھكرنى بكت.
- خراب برنا ناقى پيشەبى خۇ و ئاشكراركرنا نەپىينىن وى يان پى گەقكرن ل ھەقوھلاتيان.
- تىكدانا باوھرىى ب سيستەمى فدرالىيى ھىقىيىن و مافى چارەنقىسى مللەتى كوردستانى.
- مفا وەرگرتنەكا تايبەتى ژپەيىقا نقىسى يان يا ھنارتى.
- وەرگرتنا ھەر شىنتبلەكى ژ شىنتبلىن ھندەكپن دى بىي ناماژەپپىدان ب خۇدانى يان جھى بەلاقكرنا وى.

راستفه کرن و بهرسفدانان روژنامه شانی

د دهمی به لاق کرنا هه پیزانینه کاش و نه دروست دا د دهزگه هیین روژنامه شانی و راگه هاندنی دا، ل دویف یاسایی کارپیکری پیدقی یی ئه و شاشی و پیزانینا نه راست بیته راستفه کرن و دروست کرن.

د یاسا هژمار (۳۵) یا سالان ۲۰۰۷ ی یاسا کاری روژنامه شانی ل کوردستانی دا هاتییه " ئه گهر روژنامی پیزانینین نه دروست به لاقه کر، مافی وی کهسی یه ئه وی په یوهندی ب بابه تی روژنامه شانی یی به لاق کری فه هدی یان ئیک ژ میراتگری وی یان جهگیری وی یی یاسایی داخازا راستفه کرنی یان بهرسفدانان ل سه ر وی نوچه ی یان بابه تی بکهت، و پیدقی یه سه رنقیسه ر راستفه کرنی یان بهرسفدانان بی بهرامبه ر د ئیک ژ دوو هژمارین پشتی گه هشتنا بهرسفدانان دا به لاقه بکهت د هه مان جه و ب هه مان پیت و قه باری بابه تی روژنامه شانی پی هاتییه به لاق کرن."

پاشان د برکه کا دی یا هه مان یاسا دا روژنامه و کو قار هاتییه پیگری کرن کو راستفه کرنی به لاقه بکهن ئه گهر نه دی هییه

زیاندان ب کوژمه کی پاره ی کو کیتر نه بیت ژ (۱,۰۰۰,۰۰۰) ئیک ملیون دینارا و پتر نه بیت ژ (۲,۰۰۰,۰۰۰) دوو ملیون دینارا.

هر و هسا ژ لایه کی دی قه ل دویف یاسایی ری ب سه رنقیسه ری هاتیه دان کو راستفه کرنی یان به رسفدانی به لاقه نه کهت د هندهک رهوشان دا و ب هندهک مه رجان، نهو مه رج ژی ل دویف یاسایی هاتینه ده ستیشان کرن و دیار کرن نهو ژی نه قه نه:

- نه گهر روژنامی نوچه یان بابهت راستفه کریت به ری به رسفدان یان راستفه کرن گه هشتبیته وان ب رهنگه کی هو برین و تمام.

- نه گهر به رسفدان یان راستفه کرن ب خوازناقه کی یی ئیمزاکری بیت یان ب زمانه کی جودا ژ مانی نوچه یان بابه تی به رسف ل سه ر دهیته دان پی هاتیه نقیسین.

- نه گهر ناقر وکا به رسفدانی یان راستفه کرنی سه ریچی یا یاسایی تیدابیت.

- نه گهر به رسفدان یان راستفه کرن پشتی بو رینا (۹۰) نوت روژان ل سه ر به لاقه کرنا نوچه یی یان بابه تی به رسف ل سه ر تینه دان گه هشت.

ئەركىن سەندىكا رۇژنامە نقيسېن كوردستانى

- رېزگرتن وبەرەقانىكرن ژ ئازادى يا رۇژنامە ئانى و ئازادى يا دەرپرېنى.
- رېزگرتن وبەرەقانىكرن ژ مافېن رۇژنامە نقيسان، .
- دابىنكرنا پاراستنا پېدقى بۇ بجهئىنانا ئەركىن رۇژنامە نقيسان.
- رىخوشكرنا ئەركىن رۇژنامە نقيسان د بدەستقە ئىنانا پەيام و پىزانىنان دا.
- وەرگرتنا سەندىكايى د ئىكە تىپىن رۇژنامە ئانى يىن جىهانى وھەرىمى دا گرېدانا پران دگەل وان.
- پىگەھاندنا رۇژنامە نقيسان ب ھەمى رىكىن ھەيى.
- پشتەقانىكرن و ھارىكارىكرنا رۇژنامە نقيسان د كاودانىن پېدقى دا.
- بەرجەستەكرنا سىستەمى فدرالىيى يان ئەوا مللەتى كوردستانى - عىراق دهلېژېرىت.
- بەرەقانىكرن ژ پرەنسىپىن دىموكراتىيى و ئازادىيىن بنەرەتى و ئاشتىيى و پرەنسىپىن مافى مرقى.

- پشته قانی کرنا خه باتا ملله تی کوردستانی پیخه مهت بدهستقه ئینانا مافین وی بین نه ته وهیی به لاکرنا بره نسیبی لیبۆرینی و نه توندوتیژی د جفاکی دا و جهگیر کرنا برابه تی یا نه ته وهیی و ئاینی و وه کهه قی ل هه ریما کوردستانی- عیراق.
- پشکداریکرن د ئا قارنا دهوله تا ده زگه هکری دا و خورت کرنا پرهنسیبی ژیک جودا کرنا دهسته لاتان (یاسا دانان، جیبه جیکرن، دادوه ری).
- به ره قانی کرن ژ سهروه ری یا یاسایی و سه ربخوی یا دادوه ری.
- پاراستن و پیشی خستنا ره وشه نبیریا نه ته وهیی و نیشتیمانی.

پشکا چواری
تاوان و سزایین روژنامه فانی

تاوانىن رۇژنامە قانى

رۇژنامە نقيس ژى وەكى ھەر ھەقوھ لاتيەكى دى زېدەبارى ئەركى وى كوگەھاندنا راستيانە ب ھەقوھ لاتيەن دبيت رەفتارىن وى ھندەك جارەن بېنە سەرىپچى و زيانى بگەھينە لايەنى بەرامبەر يان ب كەقئيتە شوکين ھندەك لايەنان كو مفای ژ پەياما وى يا پيرۆز وەرىگرن و بېتە ب كارئينان بو بەرژە وەندىين تايبەتى دوپر ژ پەياما رۇژنامە قانىي.

بۇ پتر رېكخستنا كارى رۇژنامە قانى و بو پاراستن و دياركرنا مافين ھەقوھ لاتيەن بو وى چەندى كو زېدەگاقى ل سەر نە ھيتە كرن، ل ھەرىما كوردستانى چەندىن ياسايين تايبەت ب بياقى رۇژنامە قانىي قە دەرکەتینە و ئەق چەندە تا رادەپەكى ھاتینە رېكخستين و دەستنيشانكرين.

ب گشتى ھەر كەسەك خۇدان مافە د ئەنجامدانا ھەر كرىارەكى دا تا سنورى مافين لايەنى بەرامبەر دەرپازنەكەت. لى ھەر كرىارەكا سەرىپچى و زېدەگاقى ل سەر مافين لايەنەكى

تىدايىت ب تاوان دەيىتە ھىمارتن و د ئەنجام دا ئەنجامدەر دى
كەڭىتە بەر لىپرسىنى و ل دەمى ئەو زىدەگاڭى يان سەرىپچى ل
سەر وى ھاتە سەلماندى دى ھىتە سزادان ل دويف وى تاوانا
ژلايى وى قە ھاتىيە ئەنجام دان.

تاوانىي رۇژنامەقانىي ژى وەكى ھەر جورە تاوانەكا دى ل
دويف ياسايى ھاتىنە دياركرن. ل دويف ياسايىن كارپىكرى و
گرىداي بياڭى رۇژنامەقانىي ل كوردستانى ئەم دىيىن چەند
كرىارەكا دەست نىشانىكەين كو وەك تاوان ھاتىنە
دەستنىشانكرن ئەگەر ھات و رۇژنامەنقىسەكى كرىارەك ژقان
كرىارا ئەنجام دا دى وەك تاوان ھىتە ھىمارتن و رۇژنامەنقىس
كەڭىتە بەر لىپرسىنى.

– نە بەلاڭكرنا

راستقەكرن و بەرسقدا نا رۇژنامەقانىي

ئەگەر ھەر رەنگە پىزانىنەكا شاش و نە دروست د دەزگەھىي
رۇژنامەقانىي و راگەھاندنى دا ھاتە بەلاڭكرن وى دەمى ل دويف
ياسايىن كارپىكرى پىدقى يى ئەو شاشى و پىزانىيىن نە راست
بىتە راستقەكرن ژلايى وان ب خۇقە يان ژى بەرسقا لايەنى
زىانقەكىفتى بىتە بەلاڭكرن.

د یاسا کاری روژنامه قانی ل کوردستانی دا هاتییه " ئەگەر روژنامی پێزانینی نە دروست بە لاقە کر، مافی وی کەسی یە ئەوی پە یوەندی ب بابەتی روژنامه قانی یی بە لاقە کری قە هە ی یان ئیک ژ میراتگری وی یان جەگیری وی یی یاسایی داخازا راستقە کرنی یان بە رسقدان ل سەر وی نووچە ی یان بابەتی بکەت، و پیدقی یە سەرنقیسەر راستقە کرنی یان بە رسقدان بی بە رامبەر د ئیک ژ دوو هژمارین پشتی گە هشتنا بە رسقدان دا بە لاقە بکەت د هە مان جە و ب هە مان پیت و قە باری بابەتی روژنامه قانی یی هاتییه بە لاقە کرن."

پاشان د برگە کا دی یا هە مان یاسا دا، روژنامه و کوفار هاتییه پێگری کرن کو راستقە کرنی یان بە رسقدان بە لاقە بکەن ئەگەر بە روفاژی وی دی هیئە زیاندا ن ب کۆژمە کی پاره ی.

لی د هە مان یاسا دا هاتییه دیارکرن و ری ب سەرنقیسەری هاتییه دان کو راستقە کرنی یان بە رسقدان بە لاقە نە کەت د هە ندە ک رهوشان دا، لی ل دو یف هە ندە ک مە رجان، ئەو مە رج ژ ی ل دو یف یاسایی هاتییه دە ستینیشانکرن و دیارکرن کو پێکدە یین ژ:

- ئەگەر روژنامی نووچە یان بابەت راستقە کر بیت بەری بە رسقدان یان راستقە کرن گە هشتبیتە وان ب رەنگە کی هوبرین و تمام.

- ئەگەر بەرسۇدان يان راستقەكرن ب خوازناقەكى يى
ئىمزاكرى بىت يان ب زمانەكى جودا ژ مانى نووچە يان بابەتى
بەرسۇل سەر دەھىتە دان پى ھاتىە نقيسەين.

- ئەگەر ناقرۇكا بەرسۇدانى يان راستقەكرنى سەرپىچى يا
ياسايى تىدايىت.

- ئەگەر بەرسۇدان يان راستقەكرن پشتى بۇرىنا (۹۰) نوت
رۇژان ل سەر بەلاقكرنا نووچەى يان بابەتى بەرسۇل سەر تىتە
دان گەھشت.

ئانكو ئەگەر خالەك ژ خالىن د قان مەرجان دا ھايتنە
دىاركرن پەيدا بول وى دەمى نە بەلاقكرن وەك سەرپىچى نا
ھىتە ھۇمارتن و رۇژنامە ناكەقىتە بەر لىپرسەين و سزايى ل
دويف ياسايى.

- پەيداكرنا دووبەركىي

د ناڤ پىكھاتەيىن جىاكي دا

ل دويف ياسا كارى رۇژنامەقانى ل كوردستانى ھەر
نقيسەينەكا كو بىتتە ئەگەرى پەيداكرنا ھەر جۇرە دووبەرەكەكى
يان چاندنا كىن و نەقىيان و ژىكقەرەقىنى د ناڤ پىكھاتەيىن
جىاكي دا ب تاوان دەھىتە ھۇمارتن.

وهك دهیته زانین جفاکی مه پیکهاتهیهکی فره نه ته وهی و ئولی و نه ژادی و زمانی یه، هه ر وهسا پیکهاتهیا هۆزی ژی دکه فیهته ژیر فی بهندی یاسایی. ئەفجا ل دویف فی بهندی یاسایی هه ر نفیسینه کا کارتیکرنی ل په یوهندیین جفاکی یان یین دناؤهه را فان پیکهاته یان دا بکهت دی ب تاوان هیته زانین و سزا ژبووی هاتیه دیار کرن.

- سفاکاتی کرن ب ئاینان

سفاکاتی کرن ب بیروباوه رین ئانی و بی بهاکرنا ریوره سمین وان هه ر وهك د یاسا کاری روژنامه فانی ل کوردستانی ئامازه پی وهك تاوان دهیته هژمارتن. لی بو پتر دهستنیشان کرنا فان کریاران پیدفی ب فه گه ربانی یه بو چهند یاسایه کیی دی کو گه لهك کریار دکه فنه ژیر فی ده رگه هی.

ل دویف یاسا سزاییین عیراقی ئەم دشیین بیژین هه ر دهستدریژی یان رسواکرنه کا ل سه ر بیروباوه رین هه ر توپژه کا ئانی یان ژی ریوره سمین وان دبیهته تاوان.

هه ر وهسا هه ر که سه کی ب نیهت به ره لاییی بیخیهته سه ر گیڕانا ریوره سمین ئانی یان خرغه بونه کا ئانی یان کومبونه کا

ئائىنى يان ب نىەت رىگرىەكى بىخىتە د رىكا بەستنا وان دا دىسان ئەوژى دىبىتە تاوان.

دىسان ھەر كرىارەكا تىكدەر يان ئەنجامدانا كرىارا خراپكارىيى يان ژى تىكدان و ژناقىرنا ھەر ئاقاھىيەكى بو رىورەسمىن ئائىنى ھاتىبىتە تەرخانكرن يان ھەر ھىما يان ھەر تىشتەكى دى كو پىرۇزىا ئائىنى ھەبىت دى وەكى تاوان ھىتە ھژمارتن. يان سقكاتى پىكرن ب ھەر كەسايەتىيەكى كو رىز و پىرۇزىا خو ھەبىت ل دەف توپژەكا ئائىنى. دىسان ھەر ئىكى ب زارقەكرنەكا ئائىنى رابىت ب مەرەما سقكاتى پىكرنى دى ب تاوان ل سەر ھىتە ھژمارتن.

زىدەبارى وى چەندى كو ھەر كەسەكى پەرتووكەكا پىرۇز يان تىكستەكا پىرۇز يا ئائىنى چاپ بكت و ب مەرەم و بنىەت گهورىنان تىدا بكت يان سقكاتىيى پى بكت ئەو ژى دىبىت تاوان و دكەقىتە ژىرقى دەرگەھى.

- ئاشكرارنا نھىنىين ژيارا تايبەت

ھەر تىشتى گرېداى نھىنىين ژيارا تايبەت يا كەسان ئەگەر راست بن ژى ئەگەر ب بەلاقكرنا وان زىان بگەھىتىيە وان كەسان ب تاوان دەھىتە زانين ل دويف ياسا كارى رۇننامە قانىى.

ل دو یف قی خالی ئەم دشیین بیژین به لاکرنا هەر نووچه یان وینه یان نقیسینه کا نهینی و تایبهتمه ندیا ژیارا که سه کی تیدا ئاشکرا بیتن کو تیدا زیان بگه هیته لایه نی به رامبه ر یان بو بهرژه وهندیین خو یان یین لایه نه کی ب کارئینان بی وان رهوشان یین کو یاسایی ری پیدای دی ب تاوان هیته زانین و که قیته بهر لیپرسینی.

لی وهک مه دیارگری، یاسایی ری ب ئاشکرا کرنا قان تایبهتمه ندیا دایه لی ب هندهک مه رجان ئەو ژی ئە گهر ب رازیبونا لایه نی په یوه ندیاریت ب تاوان ناهیته زانین، هەر وهسا ئە گهر ب ئاشکرا کرنی ری ل هه مبه ر ئە نجامدانا تاوانه کی دهیته گرتن یان دانا پیزانین و ئاشکرا کرنا تاوان یان که تنه کی بیت ل وی ده می دیسا ب تاوان نا ئیته زانین.

– ناقشکاندن

ل ده سپیکی بو دیارکرنا جقین دانی فهره پیناسه یا (راسپاردیی ب خزمه تا گشتی) ل دو یف یاسایی دیار بکه یین کو هەر فهرمانبه رهک، کارکه رهک، ئەرکه کی گشتی پی هاتبیته راسپاردن کو د خزمه تا حکومه تی و داموده زگه هیین وی یین فهرمی دا و نیف فهرمی دا و بهرژه وهندیین سه ر ب وی قه،

يان ل ژير چاقديريا وي بن ب راسپاردىي خزمەتا گشتى دەيتە نياسين و پيناسەكرن. وەك (سەرۆك، جيگر، وەزير، پەرلەمانتەر، ئەندام جقاتين پاريزگەھ، ريشەبەر، فەرمانگەھ...) ب گشتى ئەم دشيين بيژين ھەر كەسى خزمەتەكا گشتى ئەنجام بەرامبەر كۆژمەكى پارەي يان بي بەرامبەر.

ل دويف قى پيناسەيا ياسايى ئەم دشيين بيژين كو رۇژنامەنقىس ژى يى راسپاردى يە ب خزمەتا گشتى ژبەر كو رۇژنامەنقىس د گەلەك ماف و پيشيبونان دا وەكە فەرمانبەر ھايتە ھژمارتن ھەر وەك يى دەستدرژيى بکەتە سەر يان مافى وى د وەرگرتنا دەستوبريان دا يان د خانەنشينكرنى دا و مافى وەرگرتنا پيزانينين د بەرژەوہنديا گشتى دا و گەلەك مافين دى. ھەر وەسا پەياما رۇژنامەقانىي ب گشتى خزمەتكرن و چاقديريا بەرژەوہنديين گشتى يە.

ناشكاندن ل دويف ياسايى وسا ھايتە پيناسەكرن ب بەستنا كريبارەكى ب كەسەكى قە ب ئىك ژرىكىن ئاشكرا و ئەگەر يا راست بيت ئەو كەس ل سەر بيتە سزادان. كو د ئەنجامدا ئەو بيتە رسواكرن يان بيتە سقكرن ل دەڭ ھەقوہلاتيان.

ل دوئیف یاسا سزایین عیراقی هژمار ۱۱۱ یا سالا ۱۹۶۹ی
ل سهر نافشکاندن کهری نینه کو ب بهلگه ب سهپینیت ئەو
نافشکاندنا وی ئەنجامدای ئەگەر نه یا ئارسته کری بیت بو
فهرمانبهر یان کهسهکی راسپاردی ب خزمهتا گشتی یان
کهسهک کو خودان نوینه راتیا گشتی بیت یان ئەو کهسی ب
ئەنجام دانا کارهکی گریدای ب خزمهتا گشتی فه رادبیت. ههر
وهسا دقیت ئەو گۆتن ل سهر کاری وی کهسی بیت بی کو د
خزمهتا ههفهولاتیان دا بیت. و ئەگەر ب بهلگه سهلماندن ئەو
نابیته تاوان. ئانکو ئەگەر یا ئارسته کری بیت بو ههفهولاتیهکی
نورمال ل وی ده می دی هیته هژمارتن تاوان ئەگەر بهلگه ژی ل
سهر وی گۆتنی هه بن.

ل دوئیف پیناسه یا یاسایی یا (نافشکاندنی) وسا دیار دبیت
کو ههر کهسهکی ماف ههیه کریارهکی ب ئیکی فه ب بهستیت
ئەگەر یا ئارسته کری بیت بو کهسهکی کو خزمهتهکا گشتی
ئەنجام بدهت لی ب مهرحهکی کو ب بهلگه ب سهلمینیت، ل وی
ده می نابیته تاوانا (نافشکاندنی). ئانکو ئەگەر هات ئەو
کهسی کریار پیقه هاتیه بهستن نه کهسهکی گشتی بیت ئانکو
خزمهتهکا گشتی ئەنجام نهدهت ل وی ده می دی وهک

(نافشکاندن) هیته هژمارتن و دی که قیته بهر سزایی یاسایی
ییین قی تاوانی کوزیندانکرن و زیاندانن.

هەر دیسان ل دویف یاسا سزایی عیراقی هاتیه دیارکرن
ئه گهر ئه ژ تاوانه د روژنامه و چاپکریان یان ب هەر ریکه کا
راگه هاندنی هاته نه جامدان ل وی ده می دی وهک ره وشه کا
توند هیته هژمارتن.

ل لایه کی دی ل دویف یاسا کاری روژنامه قانی ل کوردستانی
وسا هاتیه دیارکرن کول سهر روژنامه نقیسی نابیته تاوان ئه گهر
نقیسینه ک ل سهر کارین فه رمانبه ر، راسپاردیی ب خزمه تا
گشتی، که سه کی خودان ناسناقی نووینه راتیا گشتی به لاقه کر
لی پیدقی یه نقیسین ده ربا ز نه بیته چوارچوقی کاری وان و
خزمه تا گشتی ههر وه سا ب ب مه رجه کی کو پالپشتی ب
به لگه نامان بیته کرن. لی ئه گهر نه شیا پالپشتی ب
به لگه نامان بکه ت ل وی ده می دی ب سزایی تاوانا
(نافشکاندن) هیته سزادان کو سزایی وی ل دویف یاسا کاری
روژنامه قانی زیاندانه.

ل دویف ناڤه روکا ڤان پیناسه و به ندین یاسایی ئەم دشیین دیار بکهین کو ئەو مه ترسیا ل سهر هه ڤوله لاتیی پتره ژ یا روژنامه نفیسی ل ده می ئاراسته کرنا تومه ته کی یان به ستنا کرباره کی ب که سه کی ڤه، ژ به رب ئاشکرای دیاسایی دیارد بیت ئەگه روژنامه نفیسی تاوانا ناڤشکانندی ئەنجام دا دی هیته زیاندان ل دویف یاسایی روژنامه ڤانی و ئەگه هه ڤوله لاتیه کی ئەنجام دا دی هیته زیندان کرن یان زیاندان ل دویف یاسا سزاییان.

- ناڤزراندن

ل دویف یاسایی چ پیچناسه یین دیار و وده ستنیشانکری نه هاتینه دیار کرن بو ڤی زاراقی، لی ب گشتی هه ر گوته کا کو زیان پیدا هه بیت و لایه نی به رامبه ر پی بیشیت و ههستی وی بشکی نیت یان ئاست نزمکر نه ک تیدا بیت ئەڤچا ب چ شیواز بیت ب ناڤزراندن دهیته نیاسین.

- جىقېن دان

جىقېن دان ل دويىف ياسايسى ب قى شىبوازى ھاتىيە پىنناسە كرن، ھەر گۆتتە كا كولايەنى بەرامبەر بېشىنىيەت و كارتيكتى ل جھى وى بىكەت و ھەستى وى بربندار بىكەت. ئەگەر پالپشتى ب بويەرە كا دەستىشانىكى ژى نە ئىتە كرن. ب گۆتن و بەلا قىرنا قان رەنگە گۆتتا دى رۇژنامە نقىس بىتە تاوانبار و كە قىتە بەر سزا بىيىن ياسايسى.

لى فەرە بېژىن كو جوداھى يا دنا ق بەرا نا قشكاندى و جىقېن دانى ئەو ە كو د نا قشكاندى دا پىدقى يە رۇژنامە نقىس گۆتتىن خۇ ب بەلگە ب سەلمىنىيەت و دقېت يا ئاراستە كرى بىت بو كە سەكى گشتى، لى د جىقېن دانى دا سەرەراى جوداھى يا شىبواز و جۇرى گۆتتى پىدقى چ سەلماندا ناكەت يان يا ئاراستە كرى بىت بو كە سەكى گشتى، بەلكو ھەر دەمى جىقېن دان ژلايى رۇژنامە نقىسى قە ھاتە ئەنجامدان ئەقجا يا ئاراستە كرى بىت بو كە سەكى گشتى يان نە، پالپشتى ب بەلگان كرىبىت يان نە، ل وى دەمى دى كە قىتە بەر سزا بىيى.

– زیانگه هاندن ب پیرابونیی

قه کۆلین و دادگه هان

ناشکرا کرن یان به لاقکرنا ههر پیزانینه کی کو زیانی ب گه هینیتته قه کۆلینه کا ب دویماهی نه هاتی یان ههر پیرابونه کا دادگه هی ته گهر ژلایی وان لایه نان قه ری ب به لاقکرنا وان نه هاتبیتته دان، وی ده می ته قه کرباره ب تاوان دهیتته هژمارتن و روژنامه نقیس دکه قیتته بهر سزایین یاسایی.

– هاندان ل سهر ته نجام دانا تاوانان

نابیت نقیسین و به لاقکرنا ل سهر هاندانا هه قوه لاتیان بو ته نجامدانا تاوان بیتته کرن، یان کربارین تیروستی یان پشتته قانی و پهیدا کرنا ده لیقان بو ته نجامدانا قان کرباران بیتته کرن ژ لایی روژنامه نقیسی و ده زگه هین راگه هاندنی، ته گهر ئیک ژ قان خالا هاته ته نجام دان ل وی ده می دی لایه نی ته نجامدهر که قیتته بهر لیپرسینی.

- پيشيلكرنا پرهنسيپين سۆزناما شه رهفئ

يا فدراسيونا نيقد هولته تي

سه ره راي جوداهي يا دناڤ به را سۆزنامه و ياسايان دا د بياقئ
جي به جيكرن و سزادانئ قه لي د ياسا كارئ رۆژنامه قاني ل
كوردستاني سۆزناما شه رهفئ يا فدراسيونا نيقد هولته تي يا سالا
١٩٥٤ئ يا راستقه كري وهاتي به پاشبه نديكرن ب ياسا ناڤبرئ قه
و هاتي به دياركرن كو سه ريپچئ و پيشيلكرنا پرهنسيپين سۆزناما
ناڤبرئ تاوانه و سزا بو هاتي به دياركرن.

سۆزناما ناڤبرئ كۆمه كا پرهنسيپ و رهوشت و كرياران ب
خۆه قه دگريت وهك (ريزگرتن ل مافي جه ماوه ري ب گه هاندنا
راستيئ و قه گوهاستنه كا ب باوه ري و راسته قينه يا نووچه يان و
به لاقكرنا وان. به لاقكرنا وان نوچه يان ئه وين ژي ده ريئ وان ديار،
هه ره وه سا گرتنا ريكين ره وا بو بده ستقه ئينانا پيزانينان. هه مي
شيانين بي نه مه زايختن بو راستقه كرن و راستكرنا پيزانينين
به لاقكري كو ديت نه د هوپرينن و دخراپكارن، نابيت
رۆژنامه نقيس قان كرياران ژئ ئه نجام بده ت لڤوگورين و
شروقه كرن ب نياز خراپئ، دره وژكيستكرن، تانه لي دان،
نافشكاندن، تومه تباركرنا بي بنه ما، رازيبوون ب وه رگرتنا
به رتيللا پيخه مه ت به لاقكرنئ يان قه شارتنه پيزانينان ... و
گه له كيئ دي).

– ڤه گوهاستنا وان کریارین ب تاوان هاتینه

هژمارتن ژدهرقه بو ناڤه هه ریمی

ل دوماهیی ژی ڤه ره بدهینه دیار کرن کو هه ر نفیسینه ک یان کریاره کا ل دو یف یاسایی روژنامه ثانی ل هه ریما کوردستانی ب تاوان هاتیبته هژمارتن نه گه ر ل دهرقه ی هه ریمی ژی هاتیبته نه نجام دان نابیت بیته ڤه گوهاستن بو ناڤه هه ریمی یان بیته وه رگیان و سه ر ژ نوی بیته به لاق کرن. ل وی ده می دی هه مان سزا و تاوان ل سه ر هیته سه پان دن هه ر وه کی نه ل دهرقه ی هه ریمی هاتیه نه نجام دان، ژبه ر بو ناڤه هه ریمی هاته ڤه گوهاستن و تاوان ل هه ریمی ژی هاته نه نجام دان.

جۇرۇن بەرپرسىيارەتیی د ياسايىن رۇژنامەقانىي دا ل ھەریمما كوردستانى

بەرپرسىيارەتيا سقىل و سزايى

ل دويف ياسايىن رۇژنامەقانىي ل ھەریمما كوردستانى،
زىدەبارى بەرپرسىيارەتيا سزايى كو ژ زياندانى ب كۆژمەكى
پارەى پىك دەيت، بەرپرسىيارەتيا سقىل (مەدەنى) ژى ل سەر
رۇژنامەنقىسى ھاتىيە دياركرن.

ھەر وەك د ياسايىن رۇژنامەقانىي دا ھاتىيە دياركرن،
رۇژنامەنقىس يان نقىسەرى بابەتى رۇژنامەقانى دگەل
سەرنقىسەرى بەرپرسىيارەتيا سزايى بو وان ھاتىيە دياركرن كو
سزايى ئەنجامدانا ھەر كرىارەكا ب تاوان ھاتىيە ھژمارتن
زياندانە ب كۆژمەكى پارەى. لى د ھەمان دەم دا خۇدانى
ئمتيازى ژى ژ قى پەرپرسىيارەتیی بى بارنەبوويه ئەگەر ھات و
وى دەست د بىئەبەرنا كارى رۇژناماقانى و ئەنجامدانا وى دا
ھەبىت ئانكول دەمى ژ نىزىك سەرپەرشتيا كارى دكەت و

ئاگه داری رهوشا کاری بیت، ل قی ده می ئه و ژی دی که قیته بهر هه مان سزایین بو سه رنقیسه ری هاتینه دیار کرن ئانکو خودانی ئمتیازی و سه رنقیسه ر هاتینه وهک هه قکرن دقئ چهندی دا.

لی دهرباره ی بهر پرسیاره تیا سقیل (مه ده نی) کو سزایین ئازادی به ند و زیاندان تییدا نینن تنی قهره بوکرنه هه مبه ر وی زیانا دگه هیته لایه نی به رامبه ر، ئه ق په رپرسیاری یه دکه قیته دستویی روژنامه نقیس و سه رنقیسه ر و خودانی ئمتیازی دا کو هه می پیکقه هه مبه ر لایه نی به رامبه ر د په رپرسن. لی ئه گه ر خودانی ئمتیازی ئاگه داری رهوشا کاری نه بیت و ژ نیژیک سه رپه رشتیا کاری نه که ت تنی بهر پرسیاره تیا سقیل د ستویی وی دایه.

ب قئ چهندی مافی وی لایه نی یه ئه وی ژ ئه نجامی به لاقبونا نقیسینه کا روژنامه قانی زیانگه هشتیی داخازا قهره بوکرنی ژ لایه نی روژنامه قانی بکه ت ل وی ده می دی ب برباره کا دادگه هی ل دویش وی زیانا گه هشتیی دی هیته قهره بوکرن.

سزايىن رۇژنامەقانى

دەربارەى سزادانا رۇژنامەقانى يان سزايىن رۇژنامەقانىي ل دويىف ياسايى دوو جوړىن سزادانا بو رۇژنامەنقىسى ھاتىنە دياركرن، ئەوژى پىرابون و سزادانىن كارگىرى دادوهرى نه.

د ياسا سەندىكا رۇژنامەقانىي كوردستانى - عىراق يا راستقەكرى ژى ھندەك سزا و پىرابونىن كارگىرى ل سەر رۇژنامەنقىسى دەپنە سەپاندىن ئەگەر رۇژنامەنقىسى ئەركەك ژ ئەركىن كارى بىھنەئىنان يان ب رەفتارەكا ب وى ئاواى ئەنجام دا كو ژ سنورىن پىشەيى رۇژنامەقانىي دەربازبوو يان كرىارەكا ب وى رەنگى ئەنجامدا كو پىشەيى رۇژنامەقانىي پى بىتە نزمكرن يان بەلگەنامەپەكا نه دروست پىشكىشى سەندىكايى كر يان سەرپىچيا فەرمانىن بەندەك ژ بەندىن ياسايىن رۇژنامەقانىي كر.

سزايىن د قى ياسايى دا ھاتىنە دياركرن (ئاگەھكرن، ھۆشدارىكرن، ئاگەھداركرن، نه ئەنجامدانا كارى رۇژنامەقانىي بۇ دەمى نه پتر ژ سالەكى، لادانا بەرەوخت).

زىدەبارى وان رهوش و كرىار د ياسا كارى رۇژنامەقانى ل كوردستانى دا هاتىنه دياركرن كو ئەگەر رۇژنامەنقىسەكى يان رۇژنامەكى سەرىپچىا وان رهوشان كرىان ئەو كرىارىن رى پى نه هاتىه دان ئەنجام دان دى هىنه زىاندان . ل دويف مادى نههى ژ ياسا ناقبرى هەر رۇژنامەنقىسەكى زىدەگاقى ل سەر ياسايى كر دى ب كۇژمەكى پارەى كو دناڤبەرا ئىك مليون تا پىنج مليون دىنارا داىه هىته زىاندان.

ئەو كرىار و سەرىپچى و زىدەگاقىپىن زىاندان بو هاتىنه دياركرن دياسا ناقبرى دا ئەقەنه (چاندنا كىن و نهقىان و دووبەركى و ژىكقەرەقىنى د ناڤ پىكەتەپىن جقاكى دا. سقكاتى كرن ب بىروباوهرىن ئاينى و بى بهاكرنا رىورهسمىن وان. سقكاتى كرن ب هىما وپىرۇزىپىن ئاينى پىن هەر ئاينەكى يان كىمىنەكى يان زىان پىگەهاندىن. هەر تشتى گرىداى نەپنىپىن ژيارا تايىهت يا كەسان ئەگەر راست بن ژى ئەگەر ب بەلاڤكرنا وان زىان بگەهيتىه وان كەسان. ناڤشكاندىن و ناڤزاندىن. زىانگەهاندىن ب پىرابونىن قەكۆلىنى و دادگەهكرنى.

زىدەبارى پىشپىلكرنا پرەنسىپىن سۆزناما شەرەفى يا
فدراسيونا نىقنەتەوھىي يا سالا ۱۹۵۴ى يا راستقەكرى كو
ھاتىيە پاشبەندكرن ب ياسا ناقبرى قە. ئەوژى كۆمەكا رەوشت و
كرىاران ب خۆقە دگرىت وەك (رىزگرتن ل مافى) جەماوهرى ب
گەھاندانا راستىي و قەگوھاستنەكا ب باوهرى وراستقەقىنە يا
نووچەيان و بەلاقكرنا وان. بەلاقكرنا وان نوچەيان ئەوین
ژىدەرىن وان ديار، ھەر وەسا گرتنا رىكىپ رەوا بو بدەستقەئىنانا
پىزانىنان. وھەمى شىيانىن خۆ مەزىخىت بو راستقەكرن و
راستكرنا پىزانىنىن بەلاقكرنى و دبىت نە يا ھوپرىنە و يا
خراپكارە، زىدەبارى لىخوگورين و شروقتەكرن ب نياز خراپى،
درەوژكىستكرن، تانەلىدان، ناقشكاندن، تومەتباركرنا بى
بنەما، رازىبوون ب وەرگرتنا بەرتىلا پىخەمەت بەلاقكرنى يان
قەشارتتا پىزانىنان ... و گەلەكىن دى).

دەبارەى وى روژنامى يان دەزگەھى راگەھاندنى ئەوى وى
بابەتى قان خالان ب خۆقە دگرىت بەلاققەدكەت سزادانا وى پترە
ژ يا روژنامەنقىسى. زىاندانا بو روژنامى ھاتىيە دپاركرن دناڭ
بەرا پىنچ مىليون ھەتا بىست مىليون دىنارا يە.

زىدەبارى وى چەندى ئەگەر ھات ئەو كرىار دوبارە بوو ئانكو
د دەمى قەگەرىانى دا بو دادگەھى ھەيە زىاندانى پترلى بكت

لی ب مه رجه کی کو نه پتری دوو جارکیی کۆژمی زباندانا د یاسایی هاتیه دیار کرن.

ل ژیر ب رهنگه کی هویتر شان جوهره سزایان ددهینه دیار کرن:

پیرابونین کارگیری

ل دویف یاسا هژمار (٤٠) یا سالا ١٩٩٨ ی یاسا سه ندیکا روژنامه نقیسی کوردستانی - عیراق ب یا راسته کری ژلایی سه ندیکا روژنامه نقیسان قه هنده ک سزا و پیرابونین کارگیری ل سه ر روژنامه نقیسی دهینه سه پاندن ل ده مه کی نه گه ر هات و روژنامه نقیسی نه رکه ک ژ نه رکین کاری بجه نه ئینان یان ب رهفتاره کا ب وی ئاوی نه نجام دا کو ژ سنورین پیشه یی وی ده ربا زبو، یان کاره ک نه نجامدا کو کار پی نزم کرن بیت یان به لگه نامه یه کا نه دروست پیشکیشی سه ندیکایی کر یان سه ریچیا فرمانین به نده ک ژ به ندین یاسایی کارپیکری یین گریدای روژنامه قانیی، دی ب ته مبیکنی هیته سزادان ژلایی لژنا ریککاریی قه کول دویف شهنگستین دیارکری د یاسا ریککاری یا فرمانه برین دهوله تی یا کارپیکری ب ئیک ژ سزایی ل خواری دیارکری:

١- ناگه هکرن: ب نقیسه ره کی دی ئاراسته ی روژنامه نقیسی هیته کرن و تیدا دی سه رنجا وی راکیشن ل سه ر وی کریار یان

رەفتارا ژلايى رۇژنامەنقىسى قە ھاتىبە ئەنجام دان. كو تىدا داخاز ژى دەيىتە كرن كو ئەو رەفتار د پاشەرۇژى دا نە ھىتە دووبارەكرن قە.

۲- ھۇشدارى: د دەمى دووبارەبوونا وى سەرىپچى يا رۇژنامەنقىسى پى ھاتىبە (ئاگەھداركرن) ۋەك سزايەكى كارگىرى، رۇژنامەنقىسى دى ھىتە ھوشدارىكرن ب نە دووبارەكرنا وى سەرىپچى.

۳- نەھىلانا ئەنجامدانا كارى بو دەمى نە پتر ژ سالەكى.

۴- لادانا بەروەخت: ب ژىبرنا ناقى وى د تۇمارا گشتى دا و نابىت دوبارە ناقى وى بىتە توماركرن تا بۇرىنا دوو سالان.

- سزايىن ل سەرى دياركرى ناھىنە بجمىنان ل سەر رۇژنامەنقىسى، ھەتا كو دىنە پەسەندكرن ژلايى جقاتا سەندىكايى قە. و رۇژنامەنقىسى سزاداي مافى نەرازىبونى ل سەر برىارىن جقاتا سەندىكايى بىن تايىبەت ب قەدەغەكرن يان لادان ژكارى ل دادگەھا پىداچونى يى ھەى دەمى پازدە رۇژان دا ژ رۇژا پىراگەھاندنى ب برىارى و سزا ناھىتە بجمىنان تاكو پلەيا بنبر ۋەردگرىت.

ھەر ۋەسا ناقى رۇژنامەنقىسى دەيىتە ژىبرن ژ تومارىن سەندىكايى ئەگەر دادگەھكرنا دوياھىيى ب سزايى نازادى بەند

ل سەر وى دەركەت ل كەتن يان تاوانەكا نە سىياسى، و ل دەمى دەھىتە دادگەھكرن ب تاوان يان كەتن يا تىككەدرا شەرەفى دى ناڧى وى ژ تۇمارا گشتى دى ھىتە ژىبىرن و نابىت جارەكا دى بىتە تۇماركرن ڧە.

ھەر وەسا بۇ دەزگەھى رۇژنامە نڧىس لى كاردكەت ژى ھەپە ھندەك پىراپونىن كارگىرى بەرامبەر رۇژنامە نڧىسى ئەنجام بەدەت ئەگەر پەپىرەوى دەزگای و گرىبەستا دناڧ بەرا وان دا ھاتىبە بەستىن رى بەدەتى.

سزايىن دادوهرى

زىدەبارى سزايىن كارگىرى سزايىن دادوهرى ژى ھەنە بو وى رۇژنامە نڧىسى بى زىدەگاڧى و پىشلىكرنا ياسايان بكەت. ل دويف ياسايىن گرىداىى بىاڧى رۇژنامە ڧانىي ھندەك سزا و بەند بو رۇژنامە نڧىسى ھاتىبە دىاركىن كو رۇژنامە نڧىس ل دويف وان دەھىتە زىاندان.

ل دويف ياسا ھژمار (۳۵) يا سالا ۲۰۰۷ ى ياسا كارى رۇژنامە ڧانى ل كوردستانى ھندەك رەوش و كرىار ھاتىبە دىاركىن ئەگەر ھات و ھەر رۇژنامە نڧىسەكى يان رۇژنامەكى سەرىپچىا وان رەوشا كرىان ئەو كرىار ئەنجام دان دى ھىنە

زباندىن ب كۆزمەكى پارەى كو دناۋ بەرا ئىك مىليون تا پىنج
مىليون دىنارا داىە.

ئەو كرىار و سەرىپچى و زىدەگاقىيىن ھاتىنە دىاركرن دقى
ياساى دا ئەقەنە:

۱. چاندا كىن و نەقىان و دووبەركى و ئىكقەرەقىنى د ناۋ
پىكھاتەپىيىن جفاكى دا.

۲. سقكاتى كرن ب بىروباوهرىن ئاىنى و بى بەاكرا
رىورەسمىن وان.

۳. سقكاتى كرن ب ھىما وپىرۆزىيىن ئاىنى يىن ھەر
ئاىنەكى يان كىمىنەكى يان زىان پىگەھاندن.

۴. ھەر تىتى گرىداى نەپىنىيىن ژبارا تايبەت يا كەسان
ئەگەر راست بن ژى ئەگەر ب بەلاقكرنا وان زىان بگەھىتىە وان
كەسان.

۵. جقىن دان، ناقشكاندن، ناقزاندن.

۶. زىانگەھاندن ب پىرابونىن قەكۆلىنى و دادگەھكرنى.

۷. پىشىلكرنا پرەنسىپىن سۆزناما شەرەفى يا فدراسيونا
نىقنەتەوھىبى يا سالا ۱۹۵۴ى يا راستقەكرى كو ھاتىە
پاشبەندكرن ب ياسا ناقبرى قە. كو ئەوژى كۆمەكا رەوشت و
كرىاران ب خۆقە دگرىت وەك (رىزگرتن ل مافى جەماوهرى ب
گەھاندنا راستىبى و قەگوھاستنەكا ب باوهرى وراستەقىنە يا

نووچه یان و به لاقرنا وان. به لاقرنا وان نوچه یان ئه وین ژیده رین وان دیار، هه ره وه سا گرتنا ریکین رهوا بو بده ستقه ئینانا پیزانینان. هه می شیانین بینه مه زایختن بو راستقه کرن و راستکرنا پیزانینان به لاقرکی کو دیت نه د هوبرینن و دخراپکارن، نابیت روژنامه نقیس قان کرباران ژی ئه نجام بدهت لحوگورین و شروفه کرن ب نیاز خراپی، دره ووژکیستکرن، تانه لیدان، ناقشکاندن، تومه تبارکرنا بی بنه ما، رازیبوون ب وهرگرتنا بهرتیلا پیخه مهت به لاقرکی یان فه شارتن پیزانینان... و گه له کین دی).

ده رباره ی وی روژنامی یان ده زگه هی راگه هاندنی ئه وی وی بابه تی قان خالان ب خو هفه دگرت به لاقه دکهت سزادانا وی پتره ژیا روژنامه نقیسی. زیاندانا بو روژنامی هاتیه دیارکرن دناڤ بهرا پینچ ملیون هه تا بیست ملیون دینارا یه.

زیده باری وی چه ندی ئه گه هات ئه و کربار دوباره بوو ئانکو د ده می فه گه ربانی دا بو دادگه هی هه یه زیاندانی پترلی بکهت لی ب مه رجه کی کو نه پتری دوو جارکی پی کوژی زیاندانا د یاسایی هاتیه دیارکرن.

لى ھەژى ئاماژە پىكرنى يە كو ئەڭ كىبارىن ۋەك تاوان
ھاتىنە دىياركن و ئەو سزاىىن بو وان تاوان ھاتىنە
دەستىشانكرن نا ھىنە بچھىنان ل سەر وان رۇژنامە و كۇقار و
بەلاقكرىىن ب مەبەستا زانستى يا تمام كو ژ دامودەزگە ھىىن
مىرى و زانكو و بنگە ھىىن قەكولىنىىن زانستى دەردكەقن.

بهرپرسیارهتی یا سهرنقیسهری د سهریپچیین روژنامه قانی دا

د بیاقی ئەنجامدانا کاری روژنامه قانی دا گه له ک ناسناقین روژنامه قانی هه نه، بو بریقه برن و سه رپه رشتی و بجهئینانا په یاما روژنامه قانی، وه ک خودانی ئم تیازی، سه رنقیسه ر، جیگری سه رنقیسه ری، سکر تییر و ریقه به ری ن نقیسینی، سه رپه رشت و بهر پر سین لاپه ر و باده کان... وه تـد.

سه ره رای هه بو نا قان بهر پر سیاره تی و ناسنا قان بهر پر سیاره تی ل دو یف یاسایی ب رهنگه کی ئاشکرا هاتیه دیار کرن ئەگه ر سه ریپچییه کا یاسایی هاته رویدان. ل دو یف مادی (۴) ی ژ یاسا هژمار (۳۵) یا سالا ۲۰۰۷ ی یاسا کاری روژنامه قانی ل کوردستانی بهر پر سیاره تیا سه ریپجیا به لاشکرنی ب رهنگه کی ئاشکرا هاتیه دیار کرن کو هاتیه " .

بهر پر سیاره تیا مه ده نی و سزایی یا ژ ئەنجامی به لاشکرنی دهیته پیش دستویی سه رنقیسه ر و نقیسه ری دایه، و خودانی ئم تیازی تنی بهر پر سیاره تی یا مه ده نی دستویی وی دایه، لی

ئەگەر پشكدارىيت دنقىسىنا رۇژنامى دا دى ھەمان بەرپرسىيارەتيا سەرنقىسەرى ھلگرىت" ل قىرە بەرپرسىيارەتيا سزايى تنى بو سەرنقىسەرى ھاتىيە دياركرن ب رەنكەگى ئاشكرا لى بو خۇدانى ئمتيازى تنى ئەگەرى پشكدارىيت د بەلاڧكرنى دا ئانكول دەمى سەرىپەرشتىا ۋەشانى دكەت، و برىارا بەلاڧكرنى بدەت. لى ۋەك نەرىتەك د كەتۋارى دا گەلەگ گەلەگ كىم خۇدانى ئمتيازى ب قى ئەركى رادىيىت. ب قى چەندى ھەر سەرنقىسەرى بتنى دمىنىت و چ ناسناڧ و كەسىن دى يىن بەرپرسىيارەتى دستوبى وان دا ب خۇڧە ناگرىت.

دىسان د مادى (۹)ى دا ژ ھەمان ياسا ھاتىيە كو ئەگەر بابەتەكى ئەڧ خالە ب خۇڧە گرتن (چاندنا كىن و نەڧيان و دووبەركى و ژىكڧەرەڧىنى د ناڧ پىكھاتەيىن جڧاكى دا، سڧكاتى كرن ب بىروباۋەرپن ئاينى و بى بەاكرا رپورەسمىن وان، سڧكاتى كرن ب ھىما وپىرۋزىن ئاينى يىن ھەر ئاينەكى يان كىمىنەكى يان زىان پىگەھاندنەكى ب وان، ھەر تىشتى گرېداى نەپىنىپن ژيارا تايبەت يا كەسان ڧە ھەى ئەگەر راست ژى بن كو ھەكە ب بەلاڧكرنا وان زىان بگەھىتىيە وان، جڧىن دان و ناڧشكاندن و ناڧزراندن، ھەر تىشتى زىانى بگەھىنىتە پىرابونىن ڧەكۋلىنى و دادگەھكرنى، پىشپلكرنا

پرهنسیپین سۆزناما شهرفی یا فدراسیونا نیقنه ته وهیی یا سالا ۱۹۵۴ ی یا راستقه کری و پاشبه ندکری ب قی یاسایا ناقبری قه) ل قی ده می نقیسهری بابه تی دگهل سه رنقیسه ری دی دی هینه زیاندان ب کوژمه کی کو کیتر نه بیت ژ (۱,۰۰۰,۰۰۰) ئیک ملیون دینارا و پتر نه بیت ژ (۵,۰۰۰,۰۰۰) پینج ملیون دینارا ده می ئیک ژ ئەقین لحواری د ئامرازین راگه هاندنی دا به لاقه دکهت".

هه ره سا پیدقی گوتنی یه کو به ری ده رکه تنا قی یاسایی، یاسا هژمار (۱۰) یا سالا ۱۹۹۳ ی یاسا چاپکریان یا هه ریما کوردستانی - عیراق یا راستقه کری ژی د مادی (۴) ی دا ئاماژه دایه به رپر سیاره تیا خودانی ئمتیازی سه رنقیسه ری. لی دیسان به رپر سیاره تی ب پله یا ئیکی به رپر سیاره تیا سه رنقیسه ری یه.

كارتىكرنا تاوانباركرنا سەرنقىسەرى و بەرھەققەرى پەرتووكى

ئەگەر ل دويف ياسايى سەرنقىسەرەك ھاتە تاوانباركرن يان زىباندان ژلايى دادگەھى قە ب ئەگەرى بەلاقبونا نقيسینەكى د وى رۇژنامى يان كۇقارى دا يا كو سەرنقىسەرى يا وى دكەت، ل قى دەمى چ كارتىكرن ل سەر رەوشا رۇژنامەيا وى يان كۇقارا وى نايىتەكرن، ئانكو دى رۇژنامە يان كۇقارا وى ب ھەمان شىواز بەردەوام بيت ل سەر كار و ئەركين خۆه بى ھەر گەوربىنەك يان ژ كار راوہستاندن يان ھەر جورە كارتىكرنەكا دى.

ئەقچەندە ب ئاشكرای ھاتىہ دياركرن د مادى (۱۲)ى برگا ئىكى دا ژ ياسا ھژمار (۱۰) يا سالا ۱۹۹۳ى ياسا چاپكریان يا ھەرىما كوردستانى - عىراق يا راستقەكرى كو تىدا ھاتىہ دياركرن كو بربارا دادوہرى ب تاوانباركرنا خودانى ئمتيازى يان سەرنقىسەرى چ كارتىكرنى ل سەر چاپكرىا خۆلى ناكەت وى ب خۇقە ناگرىت بەلكو دى ھەر وەك خۆ مینىت تنى ئەگەر خودانى ئمتيازى بەرۇقارژى وى قىيا و خواست.

هه ره و هسا ژلایه کی دی فه ب روون و ئاشکراییی دمادی (۲) ی برگا پینجی ژ یاسا هژمار (۳۵) یا سالا ۲۰۰۷ ی یاسا کاری روژنامه فانی ل کوردستانی دا هاتیه "نابیت ده رئیخستنا روژنامه و کوڤاران بیته قه دهغه کرن یان دهست ب سهردانان". ئەفه ژی پالپشتیه کا دی یه کوری ل هه مبهری وی چهندی دگریت کو نابیت زیاندان و گونه هبارکرنا سهرنقیسه ری کارتیکرنی ل رهوشا روژنامه و کوڤاران بکه تن ژلاییی ده رئیخستنی فه یان ریبازا به لاقکرنی.

دهمه کی دا گونه هبارکرنا به رهه فکه ری چاپکریه کا نه خولی ئانکو په رتووک، نامیلکه و هه رچاپکریه کا دی کو ب شیوازه کی نه خولی ده ربه کفیت کارتیکرنی ل سهر چاپکریی دکه ت نه گه ر ب نه گه ری وی چاپکریی هاتیته گونه هبارکرنا. ل وی ده می دی نه و چاپکری هیته فه کیشان ژ بازاری و دی هیته دهستبسه ردانان تا نه و کیسه دهیته ئیک لاکرن.

ئه فه چهنده ژی ب ئاشکراییی هاتیه دیارکرنا دمادی دوزادی برگا دووی دا ژ یاسا هژمار (۱۰) یا سالا ۱۹۹۳ ی یاسا چاپکریان یا هه ریما کوردستانی. عیراق یا راستفه کری کوتیدا هاتیه "بریارا دادوه ری ب تاوانبارکرنی ل سهر پیشکیشکه ری چاپکرنا چاپکری یا نه خولی چاپکری بخوژی فه دگریتن کو دی

تیته دهستبسهردانان و قهدهغهکرن ژ بکارئینانی تاکو ئهگهري
تاوانبارکرنی ل سهر تیته لادان".

ل قیره مهبهستا مه ب بهرههشکهری چاپکری یا نه خۆلی
دانهر، بهرههشکهر، وهرگییر، بهلاشکهر، گههینهري چاپی ئانکو
ئهوی ب چاپی دگههینیت، قان ههمیان بخۆفه دگريت.

بلندکرنا دادخوازیان

ل سهر رۆژنامه نقیس و رۆژنامه و کوفار و پهرتووکان

ل دويف مادی (۹)ی برگا (۴)ی ژ یاسا هژمار (۳۵) یا سالا
۲۰۰۷ی یاسا کاری رۆژنامهقانی ل کوردستانی مافی
داخازکهری گشتی و ههر کەسی پهيوهندی ب بابەتی
رۆژنامهقانی قه هه ی دادخوازیهکی ل سهر رۆژنامه نقیسی یان
کوفار و رۆژنامه بیان تومار بکەت.

ههر وهسا ل دويف مادی (۱۱)ی برگا (۱)ی ژ یاسا هژمار
(۱۰) یا سالا ۱۹۹۳ی یاسا چاپکریان ل ههریما کوردستانی یا
راستهکری دیسان ههمان ماف ب داخازکهری گشتی و
زیانئیکهفتی هاتیبه دان کو دادخوازیی ل سهر چاپکریا خۆلی
(رۆژنامه و کوفار) و چاپکریا نه خۆلی (پهرتوک) تومار بکەن.

پشکا پینجی

مافی ب دستفہ ئینانا پیزانینان

مافی ب دهستقه ئینانا پیزانیان ل دویف یاسایی

مافی ب دهستقه ئینانا پیزانیان پیدقیه کا گرنگه د ژيانا ههر کهسه کی دا و ده می بیاقین ژيانی دا، بتایهت د بیاقی روژنامه قانیی دا پیخه مهت گه هاندنا ناما روژنامه قانیی و جیبه جیکرنا ئه رکین وی ب ئاگه هدارکرنا جه ماوه ری ل سهر بوویهر و پیزانیان.

گریدانه کا موکم د ناقبه را مافی ب دهستقه ئینانا پیزانیان و ئازادیا بیروبواوه ران دا هه یه کوئیک ژ پیکه اته و مافین مروقی نه.

دقی بیاقی دا مه به ست ب پیزانیان ئه و نقیسین و به لگه وهژمار و تومار وینه و نه خشه و ههر تشتی گریدای بهرژه وهندیین هه قوه لاتیان کو د توماران دا جه دگرن. و مافی ب دهستقه ئینانی ژی ب مافی دیتنا قان پیزانیان دهیته پیناسه کرن کو مافی ههر کهسه کی یه قان رهنگه پیزانیان بیینیت بین کو گریدای بهرژه وهندی یا وی یان یا گشتی.

گرنگی یا هه بوونا قی مافی د وی چهندی دایه کو ب هه بوونا قی مافی ری ل هه مبه ر گهنده لی و سهر پینچیین ل سهر مافین هه قوه لاتین دهیته ئه نجام دان دهیته گرتن، و ل ده می ههر تشت

ب ئاشكرايى و روونى بگەقئىتە بەر دەستى ھەقۇەلاتىيان ل وى دەمى دى پتر دادوۋەرى ھىتە بچھئىنان.

رىكەفتنامە و سۆزنامىن ئاقنەتەۋەبىي ۋەكى بنىاتەكى بنگەھى بو ئازادى يا دەربرىن و بوچوونان ھاتىبە دانان ۋەھەردەم ئاماژە ب قى خالى ھاتىبە كرن و داکوكى ل سەر قى مافى ھاتىبە كرن.

باشترىن بەند كو ئاماژە پى ھاتىبە كرن ل سەر قى چەندى مادى (۱۹) ى يە ژ راگەھاندنا ئاقنەتەۋەبىي يا مافىن مروقى ئەۋال سالا ۱۹۴۸ى دەرکەفتى، كو ئەقۇ مادە ۋەكو دەرگەھەكى سەرەكى ھاتىبە قەكرن ھەمبەر قى رى يا مەزن و گرنگ.

دقى مادەى دا ھاتىبە "ھەر كەسەكى مافى ئازادىا بوچوون و دەربرىنى بى ھەى، و ئەقۇ مافە ئازادىا ۋەرگرتنا بوچوونان بىي ھەر مائىتىكرنەكى بخوقە دگرىت، و ۋەرگرتن و بەلاقكرنا نوۋچە و ھزران ب ھەر ئامرازەكى ھەى بىي بەندكرن ب سنورىن جوگرافى قە".

ھەر ۋەسا مادى (۱۹) ى ژ سۆزناما ئاقنەتەۋەبىي يا تايىبەت ب مافىن سقىل و سىياسى يا سالا ۱۹۶۶ى كول سالا پاشتر كەتە دبوارى جىبەجىكرنى دا ئاماژە ب ھەمان مافى ھاتىبە كرن كو تىدا ھاتىبە: ھەر كەسەكى ئازادە د دەربرىنا بوچوونان دا، كو ئەقۇ مافە ۋەرگرتنا پىزانىن ۋەزرىن جوراۋجور بخوقە دگرىت ھەر

وهسا فه گوهاستنا وان بو ههر كه سه كی بیی بهرچاڅ وهرگرتنا سنوران و ب ههر شیوازه کی هه بیت چ ب شیوازی نقیسه کی یان چاپکری یان ههر شیوازه کی دی کوئه و دیار بکه تن.

لی د برگه کی ژ برگین فی مادهی دا ئامازه ب رهنگه کی بهندکرنی هاتیه کرن سه ره رای گرنگیا فی بهندکرنی لی ئه م دشیین بیژین کوئه فه ژی دبیته به هانه یهک بو گه لهک لایه نان کو ب رهنگه کی دی بیته جیبه جی کرن.

خالین بهندکری ئه ون کو سه ره رای مافی ب دهستقه ئینان و به لاڅکرنا پیزانینان دقیت ریژل ماف و ناڅوده نگیا که سین هه مبه ر ژی بیته کرن، ههر وهسا پاراستنا ئاسایشا نه ته وهی و نه ریتین گشتی سیسته می گشتی ژی بیته بهرچاڅ وهرگرتن.

وهک دیار یاسا و سۆزنامه و ریکه فتنین ناڅنه ته وهی مافی بدهستقه ئینانا پیزانینان و ئازادیا بیروبا وهران ب گرنگ و پیدقی وهرگرتیه و ب ئیک ژ مافین مروقی دایه دیار کرن.

ل سه ر فی شوپی وهلاتین جیهانی بیب جودا ژی ئه ژ چهنده دستور و یاسا و رینمایین خوه بیب نه ته وهی دا ژی بهر جاڅ وهرگرتینه لی ههر وهلاته کی ل دویف هه ز و دیتنا یاسا دانه ران به لکو بهر ژه وهندی یا دهسته لاتی و وهلاتی بهر چاڅ وهرگرتیه.

ل ژیر وهک نمونه مافی ب دهستقه ئینانا پیزانیان ل چهند وهلاتان و ریگری و بهر بهستین ئیخستینه د ریا فی مافی دا د دهینه دیار کرن.

بریتانیا

ل دویف یاسا نهییین فهرمی یا سالا ۱۹۱۱، به لاق کرن و دیتنا به لگه نامه و نقیسارین فهرمی قه دهغه یه بوو، ل سالا ۱۹۲۰ ی یاسا ناقبری هاته راستقه کرن لی ئەڤ راستقه کرنه بهر هنگاری نه رازیبوونی بوو ژ لایی روژنامه نقیس و وهلاتیان قه ب ئەگه ری هه بوونا هندهک خالیین ترسناک وهک تاوانبار کرن و گونه هبار کرنا فهرمان بهری ل دهمی لیپرسینا وی دهیته کرن ل دادگه هی، کو سزایی وی دگه هشته هه تا دوو سالان زیندان کرن لی ئەڤ بهنده نه هاتنه جیبه جیکرن ژ لایی دادگه هان قه سه ره رای هه بوونا وی د یاسایی دا ژ بهر گفاشتنن وهلاتیان ل سه ر دادگه هان.

ب ره نجا روژنامه قانیی و دهزگایین راگه هاندنی دژی فی یاسایی و داخازا راستقه کرنا وی، هژماره کا نووینه ران پروژه و یاسایهک پیشکیشی په رله مانی کرن لی هاته ره تکران، و ل

شوینا وی ل سالا ۱۹۸۸ی پروژە یاسایه کا نوی ژ لایی
حکومه تی قه هاته پیشکی شکرن کول دو یف قی پروژە ی
پشکه ک ژ یاسا ناقبری هاته لادان.

لی چەند خاله کی د هاتنه د یاسایی دا کو به لاکرن و
گه هاندنا پیژانیان د چەندین بیاقان دا بونه تاوان، وهک
(به رگری، ئاسایش، هه والگیری، په یوهندی پی نا قنه ته وهیی،
پیژانی پی نه پی وه لاتین بیانی یان ری کخراو پی
نا قنه ته وهیی، پیژانین د بهر ژه وهندا تاوان باران دا... هتد) لی
وهکی یاسایا بهری هاته ل قه له م دان و هاته نیاسین ب هه مان
یاسا دگهل گهورینا نا قی یاسایی.

هه ر وه سا ماف ب ده سته لاتی هاته دان کو هنده ک باده ک و
نه پییان بو ده می (۳۰) سالان قه شار تی به یلن هه ر وه سا
هنده کی د ی بو ماوی (۱۰۰) سالان ژ ی نه پیینی بمین،
زیده باری ژ نا قیرنا هنده ک باده ک و پیژانیان.

ژیده رین روژنامه قانی ل بریتانیا:

- نقی سینگه ها نا قه ندی یا را گه هاندنی.

- پشکا په یوهندی پی گشتی ل وه زاره ت و داموده زگه هی پی

می ری.

ئه گهر ئهم ب هویری ل فان ژیده ران بنیرین دی بینین کو
وهرگرتنا پیزانیان ب ریا فان ژیده ران رهنگه سانسورکرنهک یا
ههی، ئه و پیزانینا نفیسینگه ها ناقه ندی یا راگه هاندنی ده ته
روژنامه قانی دی ئه و پیزانین بیت یا دهستهلات دخوازیت، ههر
وهسا ب هه مان شیوه ئه و پیزانینین ژ پشکین په یوه ندیین گشتی
ل دام وده زگه ه و وهزاره تان ژی دهینه وهرگرتن.

فره نسا

ل فره نسا گه لهک یاسا بین ههین مافی دیتن و ب
دهسته ئینانا پیزانینان دابین دکهن، ژ وان یاسایان (یاسا ئازادیا
روژنامه قانی) یه ئه و ال سال ۱۹۷۸ ی دهرکه فتی.

ل دویف قی یاسایی ههر هه قوه لاتیه کی - روژنامه نفیس ژی
پشکه کن ژ هه قوه لاتیان - مافی ب دهسته ئینان و دیتنا به لگه و
نفیسارین فره می یی هه ی.

د مادی دووی دا ژ یاسا ناقبری هاتیه "دیتنا به لگه نامین ژ
یه که بین کارگیری بین دهوله تی دهرکه فن مافی وهلاتیانه".

ل دویف قی ماده ی یاسا دانهری فره نسی ب بکارئینانا په یثا
(به لگه نامه) ئاسویه کی به رفره ه ب قی مافی دایه و ئیخستیه

بهر سینگی و هلاتیان کو مافه کی بهر فرهه دایه وان کو پیزانین و نقیسار و بهلگه نامه و ... هتد ب خوهقه دگریت، ههر وهسا په یقا (یه که) کوئه و ژی وه کی گشتاننده کی دهیته بو گشت دام و دهزگه هیین میری و نه میری - تاییهت - بی دهستنیشان کرن.

سه ره رای دانا مافی ب دهسته ئینانا بهلگه نامان یاسادانه ری فره سی هنده ک بهلگه نامه ژ دیتنی قه دغه کرینه وهک:

- بهلگه بیین گریدای دانوستاندنیین حکومه تی و دهسته هلاتیین سه رو کاتیی.

- بهلگه نامیین گریدای درافی و ئاسایشا وهلاتی.

- پیرابونیین دادگه هان.

- نه پینیین بازرگانی و پیشه سازی.

- نه پینیین ژیانای تاییهت و باده کیین پزیشکی و تاییهت.

زیده باری چهند باده کیین دی پشتی کو رازیبونا لژنا تاییهت دهیته و هرگرتن، نه ژ لژنه ژلایی جقاتا دهوله تی قه دهیته دامه زراندن و ژ کومه کا که سین پسرور و تاییهتمه ند دهیته پیکئینان وهک (شیره تکار، دیوانا دادوه ری، لیپرسین، جقاتا نه ته وهیی، جقاتا شیره تکاری، نووینه ری سه رو کی جقاتا وه زیران).

دەمى ئەندامبونى دى لىنى دا سى سالن، و ئەركىن وى
يىن سەرەكى دوو لايەنا ب خۇقە دگرىت (لايەنى شىرەتكارى) و
(لايەنى چاقدىرى).

لايەنى شىرەتكارى:

- بەرھەقكرنا راپورتا دانا بووچونى ل دەمى رەتكركنا دىتتا بەلگەنامەكى.
- پىشكىشكرنا بووچونان بو دەستەھلاتىن تايىھەتمەند.
- پىشنىياركرنا راستقەكرنان ل سەر بەندىن ياساى.

لايەنى چاقدىرى:

- چاقدىرى يا رىزگرتتا ئازاديا دىتنى.
- بەلاقكرنا راپورتا سالانە بو وەلاتىيان.

وەكو ئاشكرال دويف ياسايىن فرەنسى رۇلى حكومەتى پترە
ژىي دادوهرىي د قەدغەكرنا بەلگەنامان دا، ھەر وەسا
ياسادانەرى نەبتنى بەلگەيىن گرىداى ب ئاسايشا نەتەوھىي قە
قەدغەكرىنە بەلكوپتر ژوان و مافى داىي.

ل دویف یاسا ئه رشیفی ئه وال سالای ۱۹۷۹ ی دهرکه تی پشتی بویرنا (۳۰) سیه سالان ری ب دیتنا وان باده کی د ئه رشیفی دا هاتیه پاراستن دئینه دان، لی دشیان دا ههیه کو ئه باده کی پیزانینن گریدای ژیارا تایه تی یا که سان ئه قجا چ یا تایه تی بیت یان یا ساخله میی بیت هه ر وه سا په یوه ندیین نیقده وله تی و ئاسایشا نه ته وه یی بیئه پاراستن تا (۱۵۰) سالان.

سوید

سیسته می روژنامه ئانی یی سویدی (یاسایا ئازادیا روژنامه ئانیا سویدی) ئه وال سالای ۱۷۶۶ ی دهرکه تی جهی سه رنجراکیشانا پرانیا روژنامه نقیسیاه ل جهیانی ژبه ر گه له ک ئه گه ران ژ وان مافی دده ته هه می وه لاتیی سویدی و بیانیا ئی کو به لگه و نقیسارین فه رمی بیئ ده وله تی ببینن، ئانکو بو هه ر که سه کی هه یه داخازا پیزانینان بکه ت و بیی مه زاختنا دراقه کی هه ر وه ک دیاسایی دا هاتی.

هه ر وه سال دویف هه مان یاسایی هه می به لگه و نقیسار ب به لگه نامین گشتی دئینه هژمارتن و حکومه ت یا پیگیره کو نیشا وه لاتیان بده تن، تنی ئه گه ر ل دویف یاسایی نه هاتبیه بیته قه ده غه کرن.

ياسايا نەپىنىكرنى ئەوال ساللا ۱۹۸۰ى دەركەفتى ھندەك جورە بەلگە نامە ئىخستىنە ژىر قەدەغەكرنى ۋەكى (ئاسايشا نەتەۋەبىي، سىياسەتا دەرڧە، قەكۈلىنىن تاوانان، بەرژەۋەندىيىن كەسوكى ۋ پەرژەۋەندىيىن دارايى ۋ پىزانىنىن تايبەت) لى بو قەدەغەكرنا ھەر رەنگە پىزانىنەكى پىدقى يە پالپشتى ب ھەبوونا زىانەكى بىتە كرن ل دەمى ئەگەر ئەو پىزانىن ھاتنە ئاشكراكرن.

ل دويف ھەمان ياسا دناڧ بەرا دوو سالان تا ھەفتى سالان دىشان دا يە پىزانىن بىنە قەدەغەكرن.

لى ل دەمى قەشارتن ۋ نەھىلانا دىتتا بەلگەنامان ھەرھەقۋەلاتىيەكى مافى توماركرنا سكالايى ھەيە كول دەسپىكى ل ۋى دەزگەھى پەيوەندى ب پىزانىنى قە ھەى، پاشان ل دادگەھىن كارگىرى بىن گشتى ۋ پاشان ل دادگەھا بلند يا كارگىرى ۋ دادگەھ دى برىارى ل سەر دەت.

خالا سەرنجراكىش د ياسايا سويدى دا ئەۋە كونابىت ب چ رەنگا رۇژنامەنقىس ۋفەرمانبەر بىنە دادگەھكرن تنى ئەگەر د ۋارى سىخوربى دانەبىتن.

ژلايەكى دى قە ل دويف ياسا تاوانان سزايى بەلاشكرنا پىزانىنىن نەپنى ب نىيەت زىندانكرنە بو دەمى سالەكى.

ئوسترالیا

ل دوئیف یاسا ئازادیا گه هشتن ب پیزانینان یا کول سالا ۱۹۸۲ی دهرکه تی، مافی گه هشتن و دیتنا به لگه نامین کول ده زگه هیین (کومنولز) دهرکه فن و دئینه پاراستن هاتیه دان و مه رجه لسهر وان ده زگه هان کو د ده می (۳۰) سیه روژان دا به رسقا لایه نی داخازکه ر به دن.

ئه گهر نه رازیوونه ک ژلایی ده زگه هه کی فه هاته پيش ل دوئیف یاسایی ل ده سپیکي لایه نی داخازکه ر دشین کیشا خو بگه هیینه دادگه هیین نافخویی کو ئه و ژی دادگه ها پیداچوونا کارگیری یه، ههر وه سا ئه گهر نه رازیوونه ک یان روونکره ک ل دۆر به ند و برگین یاسایی هه بن ل وی ده می کیشه ل دادگه ها فدرالی دی هیته دیتن.

ل دوئیف راپورتا نوینه ری گشتی ئانکو داخازکه ری گشتی دناؤه را تیرمه ها ۲۰۰۱ی تا خزیرانا ۲۰۰۲ی دا (۳۷۱۶۹) داخازی هاتیه تومارکرن کو پیزانینان ژ ده زگه هیین میری وه ربگرن، داخازیین هه ری پتر دقان داخازیان دا کوب ریژه یا (۹۰٪) داخازیین بده ستقه ئینانا پیزانینین که سایه تی بوون نه خامه ژ وه زاره تیین کاروبارین شه رکه رین که فن و وه زاره تا په نابهران وباژیرقانیی و داخازیین دی کوب ریژا (۱۰٪)

داخازیین بدهستقه ئینانا پیژانیین سیاسی بوون. ل دوئیف هه مان راپورتی (۷۶٪) ی ژقان داخازیان رازیبوون ب تمامی ل سهر هاتییه دان و رازیبوونا نه تمام ل سهر (۱۸٪) ژقان داخازیان هاتییه دان و (۵٪) هاتییه ره دکرن.

پشتی بلنذبوونا دهنگین نه رازیبوونی و پهیدا بوونا ره خه بیان ل سهر یاسا نا قبری ل سالا ۱۹۹۵ ی چه ند راستقه کرن و گهورین که تنه د یاسایی دا بو پتر کارا کرنا یاسایی. هه روه سال سالا ۲۰۰۰ ی یاسا تاییه مهندی کو یاسایه که گریدی که رتی تاییه ته هاته ده رتی خستن و ل دوئیف وی یاسایی مافی ههر که سی یه بگه هیته تومارین گریدی که سایه تیا خو ئانکو یین تاییه ت ب وی شه. و ل سالا ۲۰۰۲ ی ههر یما باکور کو ههر یمه کا خودان دهسته لاته کا خو بخوی یه یاسا گه هشتنا توماران ده رتی خست و ب ده رکه تنا فی یاسایی یاسایی بدهستقه ئینانا پیژانیان ل ههر شش ویلایه ت و ههر دوو ههر یمین ئوسترالی ده هیته بجه ئینان ئانکو پشتی ده رکه تنا فی یاسایی ل سهر تاسه ری ئوسترالی مافی ب دهستقه ئینانا پیژانیان ده هیته پهیره و کرن.

ههژی ئاماره پی کرنی یه کو دنا فبه را ۱ کانوینا ئیکی یا ۱۹۸۲ ی تا ۳۰ ی خزیرانا ۲۰۰۲ ی ده زگه هین کومولز (۶۰۱۲۷۷) داخازی بو ب دهستقه ئینانا پیژانیان وه رگرتیه.

لی سهره رای هه بونا یاسا و مافی ب دهستقه ئینانا پیژانینان چهند جوړه پیژانین ژ دیتنی هاتینه قه دهغه نه وه کویین گریډای ئاسایشا نه ته وهی و بهره قانی و په یوه ندیین دناڅه به را دهوله تان دا و به لگه یین گریډای جقاتا وه زیران و جیبه جیکرنی و تایه تمه ندیین که سایه تی و ئابوری نشتیمانی و چهنده کیین دی.

لی ل دویف یاسا (ئهرشیف) پرانیا پیژانین و به لگه نامان پشتی بۆرینا (۳۰) سیه سالان پیدقی یه بکه فنه به رده ست و فه شارتی نه مینن، تنی تیبینیین جقاتا وه زیران نه بن کو پشتی بۆرینا (۵۰) سالان دهیته دیارکرن، ههر وه سال دویف یاسا تاوانان سزادان بو به لاقرنا پیژانینان بیی دهستوری یا پیشوهخت ههیه.

دانیمارک

دانیمارکی دیرۆکه کا دویر و دریژ ههیه د قی بیای دی، ههر ژ سال ۱۸۶۵ی وهره یاسایی ری ب لایه نی زیاندار د دادگه هی دا هاتبوو دان کو باده کیین کارگیری بینیت لی ب تا رادهیه کی یا سنور داربوو تا سال ۱۹۷۰ی یاسا کهفن با یاسایه کا نوو هاته گوهارتن و ل دویف یاسا نوی بو ههر که سه کی ههیه داخزا دیتنا

ھەر بادەكەكا كارگىرى بكت و پىدقى يە دەستەلات ب زويتىرىن دەم بەرسقا لايەنى داخزكەر بدەت ئەگەر ژ دەھ رۇژان بۇرى پىدقى يە ئەگەرى گىروبوونى دياربكتەتن ھەر وەسا رۇژا بەرسقدانى ژى دەستىشانبكت.

ھەر وەسا ھندەك پىزانىن و بەلگە ژ دىتنى ھاتىنە قەدەغەكرن وەكى ھەمى وەلاتىن دى، ژ وان بەلگەنامە و پىزانىنان. (تومار و بەلگە و كونقىسىن جقاتىن وىلايەتان، دانوستاندنىن دناڤ بەرا دەستەلاتى و شارەزايىن دەرڤە پىخەمەت پىشئىخستنا ياسايان يان بكارئىنانا وان ل دادگەھان، پىزانىن تايبەت يىن گرېداى ژيارا كەسەكى، ئاسايشا نەتەوھىيى، بەرەڤانى كرن ژ شاھنشىنى، پاراستنا سىياسەتا دەرڤە و گەلەكىن دى).

ل دويف ياسا ئەرشىفى پشتى بۇرىنا (۳۰) سىپە سالارى ب دىتتا پىرانىا ئەرشىفى دەزگايىن گشتى يىن دەستەلاتى دەھىتە دان، لى ئەو ئەرشىفى گرېداى پىزانىن تايبەت يىن كەسايەتى بىت پشتى بۇرىنا (۸۰) ھەشتى سالان رى ب دىتتا وان دەھىتە دان.

نه رویج

یاسا ئازادیا گه هشتن ب پیژانینان یا سالا ۱۹۷۰ ی ری ب ههر که سه کی هاتیه دان کو ب گه هیته پیژانینین فهرمی بیین پاراستی ل داموده زگه هیین گشتی، ل دویف یاسایی ههر پیژانینه کا تومارگری یان بیته گوهداری کرن یان بیته فه گوهاستن کو ژیده ری وی دهسته لاتبیت دهیته هژمارتن ب پیژانینین فهرمی.

ل دویف یاسایی ب ههر رهنگه کی بیت پیژانین دهیته داخاکرن تا وی رادی دبیت داخاکرن یا بی ئیمزا ژی بیت. زیده باری وی چندی کو رینمایین توند ژی بو ده زگه هیین میری دئینه ئاراسته کرن کو ب زویترین دهم پیژانین ب داخاکه ری بدن، نهو ده می ژی ژ روژه کی تا سی روژانه.

لی دیسان ل دویف یاسایی ری ب نه دانا هنده ک پیژانینان هاتیه دان وهک پیژانینین گریدای ئاسایشا نه ته وه بی و به ره قانی کرنا نشتیمانی و په یوه ندیین ده رقه و ریقه برنا دارایی و کونقیسیین جقاتین دهوله تی، زیده باری وان پیژانینان نهوین به لا قکرنا وان زیانی بگه هیینه به رژه وه ندیین گشتی و تاییه تی و چهند جوهره پیژانینه کیین دی.

ئەگەر ھات و پېزانين ب داخازكەرەكى نە ھاتنە دان ل دويف ياسايى رى ب وى ھاتىبە دان كول دەسپيىكى ل دەستەھەلاتين بلند يين وى دەزگايى گلەيى يا خوبكەت وداخازا دانا پېزانينان ژ وان دووبارە بگەتە ڧە لى ئەگەر ديسان داخازا وى ھاتە رەد كرن دشيٹ داخازا خو بگەھينيتە كاردارى تايبەتمەند ب ڧى چەندى، ھەر وەسا دشيٹ مافەكى خو و ۋەك كيشە بگەھينيتە دادگەھا پيىداچونى پيخەمەت وى چەندى بريارا ئيىك لاکەر ل سەر دان و نەدانا وى پېزانينى بەدەت.

ل دويف ياسا گریدای دەزگەھين ئاسايشا بەرەڧانىكرنى يا سالا ۱۹۹۸ى، دەرکەتى چوار ئاست بو پاراستن و نە ئاشكرارکنا پېزانين ھاتينە ديارکرن کوب ھەر رەنگ و بەنەبىا ھەبىت نابىت چ پېزانين پتر ژ (۳۰) سىپە سالان بينە پاراستن. ھەر وەسا ل دويف ياسا ئەرشيفى يا كول سالا ۱۹۵۷ى ژى دەرکەتى پيىدڧى يە ھەر جۋرە بەلگەنامەکا ڧەرمى پشتى بۇرينا (۲۵) سالان بىتتە ڧەگوھاسان بو ئەرشيفى و بگەڧيتە بەر دەستى ھەر کەسەكى .

مسر

جوداهی یا وهلاتی مسری ژ وهلاتین دی یین عهره بی دوی خالی دایه کو د دستوری دا ئاماژه ب مافی بدهستقه ئینانا پیزانینان هاتیه کرن، د مادی (۲۱۰)ی دا ژ دستوری سالا ۱۹۷۱ی دا هاتیه «مافی روژنامه قانانه دهنګ ویاس و پیزانینان ب دهستخوځه بینن ل دویف وان رهوشین یاسا دهستنیشان دکهت و چ دهسته لات ل سهر وان نینن دکاری دا ژ بلی یاسایې».

خالا نهرینې د مادی دیارکری دا ئه وه ب گوره ی دستوری ئهځ مافه هاتیه دان، لی خالا نهرینې ئه وه کو ئهځ مافه هاتیه بهندکرن ده می دایه دیارکرن کول دویف یاسایې دی هیته دان. د مادی (۸)ی ژ یاسا ریځخستنا روژنامه قانیی ل مسری یا سالا ۱۹۹۶ی دا هاتیه «مافی روژنامه نقیسی یه وان پیزانین و ئامار و نووچه یان ب دهستخوځه بینیت ئه وین یاسایې ری پیدای ل دویف یاسایې ژ ژیده رین وان بو به لاقکرنی، ئهځجا ئه و ژیده ر چ میری بن یان گستی، ههر وه سا مافی روژنامه نقیسی یه وان به لاق بکه تن».

ل دويىف مادى دياركرى خالهكا هه ره باشه د بياقى
رۇژنامەقانىي دا، لى د هه مان دهم دا وهك بهرى نوكه مه دايه
دياركرن كا چهوا د دستورى دا ئەڭ مافه هاتيه بهندكرن، ديسان
دقى ماددى ژى دا بهندكرن دهيه ديتن ب ئاشكرائى، وهك هاتى
ئەويىن رى پيداي، ئانكول قيرى دهيتته دياركرن كو هندهك
پيزانين يين ههين رى پى نه هاتيه دان بۇ به لاقكرنى.

هه ره وهسا د هه مان ماده دا ئامازه ب دروستكرنا كارگيرى و
نقىسينگههين گه هاندنين رۇژنامەقانى كرىه د وهزارهت و
دهزگههين گشتى دا پيخه ممت ريخوشكرنا ب دهستقه ئينانا
دهنگوباس و پيزانينان.

هه بوننا نقىسينگهه و كارگيريىن تايهت ب دانا پيزانينان
بو رۇژنامەنقىسان كرىارهكه دوو لايه نان ب خو قه دگريت
لايه نهكى وى ئەرينيه ژ بهر هاريكارى و ريخوشكرن و
به رهه قكرنا پيزانينان بو رۇژنامەنقىسى، لى خالا نه رينى ئەوه
كو بتنى رۇژنامەنقىس دى وان پيزانينان شيت
بدهستخو قه ئيخيت ئەويىن ئەڭ نقىسينگهه دهته دهست وان،
ئەقه ژى رهنكه بهندكرن و قه شارتنهكا پيزانينانه، د پرانيا دهمان
دا دى بتنى ئەو پيزانين گه هنه دهستى رۇژنامەنقىسان يين
روويى گه شى وى دهزگهه دياردكهن و ئەو پيزانينين به رۇقارژى
وى هينه قه شارتن.

د مادی (۹) ژ هه مان یاسا دا هاتیه «نابیت چ بهند بینه سه پانندن کو بینه ریگر د نازادیا دانا پیژانینان دا یان بیته نه گهری نه هه قسه نگیی دناڅ بهرا روژنامه یین جودا دا ، یان بیته نه گهری تیځدانا مافی وه لاتیان د ناگه هیبوون و زانیینی دا، و نه قچهنده هه می دقیت ناسایشا نه ته وهی و بهره قانیکن ژ وهلاتی و بهر ژه وهندیین وی یین بلند تیک نه دهت» .

ل دویف قی مادهی بهندکرنا پیژانینان و نه هه قسه نگی دانا پیژانینان دا ب ناسکرایي هاتیه قه دهغه کرن، زنده باری مافی وه لاتیان د زانیینی دا ژی هاتیه پاراستن، لی وهرگرتن و بهلا قکرنا پیژانینان د چهند بیاقه کان دا ب ناسکرای هاتینه غه دهغه کرن.

د مادی (۱۰) ی دا ژ هه مان یاسایي هاتیه «مافی روژنامه نقیسی یه بهرسقه کی وهر بگرت ل سهر وان پیژانین و نامار و نووچه یان، نه گهر نه ق پیژانین و نامار و نووچه نه یینی نه بن ب سروشتی خو یان ل دویف یاسایی» .

سهره رای هه بوونا خالا نه ریینی د وهرگرتننا بهرسقی دا لی خالا نه ریینی و بهندکری بو خالا پیشین نه وه کو ناماز ه ب هنده ک پیژانینان هاتیه کرن نه ویین نه یینی ب سروشتی خو، بیی نه وه رهنکه پیژانینه بینه دهستنیشان کرن.

ئوردن

د مادى شەشى ژ ياسايا چاپەمەنى و بەلاڧكرنى يا سالا ۱۹۹۸ى دا ئاماژە ب ئازاديا رۇژنامەنقىسى ھاتىبەدان و د برگەكا وى دا ئاماژە ب مافى ب دەستقەئىنانا پىزانىنان ھاتىبەكرن كو ھاتىبە « مافى ب دەستقەئىنانا پىزانىن و نووچە و ئامارىن گىرنگ بىي وەلاتىبانە ژ ژىدەرىن وان بىن جوراوجور و شىرۇقەكرن و بكارئىنان و بەلاڧكرنا وان» .

ھەر وەسا د مادى ھەشتى برگا (ا) دا ھاتىبە «مافى رۇژنامەنقىسى يە پىزانىنان ب دەست خۇڧە بىخىت ول سەر ھەمى لايەنىن فەرمى و دەزگەھىن گىشتى يە رىخوشكەرىن بو ئەركى وى و دەرفەتى بدەنى كو پىرۇگرام و پىرۇژە و پلانين وان بىينىت» .

سەرەراى ھەبوونا خالىن ئەرىنى لى د دەستنىشانكرنا (پىرۇگرام و پىرۇژە و پلان) ان دا، رەنگە بەندكرنەك ھاتىبە دانان ئانكو پىتر ژقان مافى رۇژنامەنقىسى نىنە پىزانىنان وەرگىت يان بو نمونە بەلگەنامان بىينىت.

یه مه ن

د مادی پینجی ژ یاسا روژنامه هانی و چاپه مه نیان یا سالا ۱۹۹۰ی دا هاتیه « روژنامه هانی یا نازاده د به لاقرنی دا، ههروسا یا نازاده د وهگرتنا دهنگ و باس و پیزانیان ژ ژیده ری و ان، و ئه و بهرپرسه ژ وی یا دهیته به لاقرن د سنورین یاسایی دا».

د مادی (۱۴) ژ هه مان یاسا دا هاتیه « روژنامه هانی مافی بدهستقه ئینانا پیزانین و دهنگ و باس و داتا و ئاماران ژ ژیده ری و ان یی هه ی و مافی به لاقرن و نه به لاقرنی یی هه ی».

جه زانی

د مادی پینجی ژ یاسا راگه هاندنی یا سالا ۱۹۹۰ی دا هاتیه « مافی روژنامه هانی به لگه نامه یین ژ کارگیرین گشتی دهردکه فن ببین، ئه وین گریدای ئارمانجین ئه رکی و ان، ئه گه ر نه ژوان به لگه نامه مان بن یین کو ب یاسایی هاتیه جوینکری و یین یاسا دپاریزیتن».

عيراق

د مادى سىيى ژ ياسا پاراستنا رۇژنامەنقىسان ھژمار (۲۱) يا سالا ۲۰۱۱ى دا ھاتىيە "دام و دەزگەھىيىن دەولەتى و كەرتى گشتى ولايەنيىن دى يىيىن رۇژنامەنقىس كارى خۆھ ھەمبەر وان ئەنجام دەن پىيگىرن ب پىشكىشكرنا ئاسانكارىيىن پىدقى ئەركى وان كو كارى رۇژنامەقانىي پى نە ھىتە كىمكرن".

ھەرۈەسا د مادى چوارى برگا ئىكى دا ژ ھەمان ياسا ھاتىيە كو رۇژنامەنقىسى مافى ب دەستقەئىنانا پىزانىن و دەنگوباس و داتا و سەرژمىرىيىن نە قەدەغەكرى ھىيە ژ ژىدەرپىن وان يىيىن جودا جودا ومافى بەلاشكرنى ژى ھىيە د چارچوقى ياسايى دا. ديسان د مادى شەشى برگا ئىكى دا ژ ھەمان ياسا ھاتىيە كو رۇژنامەنقىسى مافى دىتتا راپورت و پىزانىن و داتايىن فەرمى يى ھى، و ل سەر لايەنى پەيۈەندىدار ژى رى بدەنى بىيىت ومفای ژى وەربىگرىت ئەگەر ئاشكراركرنا وان چ زبانا نەگەھىيىتە سىستەمى گشتى و دژى بەندىن ياسايى نەبىت.

ل دویف فان مادین دیارکری ییین یاسا ناڤیری ب ئاشکراییی مافی ب دهستقه ئینانا پیژانینان هاتیه دان، ههر وهسا جهیین په یوه ندیدار و وگریدای پیژانینیی روژنامه فانی هاتینه پیگیرکرن کو پیژانینان بدهن کو ئه فه خاله کا باشه هاتیه دیارکرن، لی د هه مان دهم دا فهریوو سزایه ک بو وی که سی یان لایه نی هاتبا دان یی سه ریچییایا فی ماده ی دکه ت.

د مادی چاری دا ئاماژه ب دانا وان پیژانینیی نه قه دهغه کری هاتیه کرن، لی ئه و جوړه پیژانینیی قه دهغه کری نه هاتینه دیارکرن، ههر وهسا ئه و لایه نی پیژانینان ژی قه دهغه دکه ت نه هاتیه دیارکرن، زیده باری بنه مایین قه دهغه کرنی یان سنوړین قه دهغه کرنی کو ئه فه ژی ده رگه هه کی مه زن ل هه مبه ر روژنامه نقیسان قه دکه ت کو پیژانین ب رییا فی ده رگه هی ب وان نه هیینه دان.

ههر وهسا د مادی شه شی دا ژی ئاماژه ب دانا وان پیژانین زبانی ب سیسته می گشتی نه گه هینن کر به ل څیره ژی فهریوو هه مان ئه و تشتی به ری نوکه مه دایه دیارکرن هاتبا روونکرن.

ھەريما كوردستانى - عىراق

د مادى دووى برگا دووى دا ژ ياسا ھژمارە (۳۵) يا سالا ۲۰۰۷ى يا كارى رۇژنامەقانى ل كوردستانى دا ھاتىە "بۇ رۇژنامەنقىسى ھەيە ئەو پىزانىنىن گىنگ ل دەق وەلاتيان و گىداى بەرژەوھەنديا گشتى ب دەستخوقە بينىت ژ ژىدەرېن جودا ل دويف ياساى" و د مادى چوارى برگا دووى دا ژ ياسا ھژمارە (۴) يا سالا ۱۹۹۸ى يا سەندىكا رۇژنامەنقىسىن كوردستانى - عىراق يا راستقەكرى دا ھاتىە كو رىخوشكرنا ئەركىن رۇژنامەنقىسان ل بدەستقەئىنانا پەيام و پىزانىنان، ئىكە ژ ئەركىن سەندىكا رۇژنامەنقىسان.

ل قىرى وەك ئاشكرال دويف ياساى مافى بدەستقەئىنانا پىزانىان ھاتىە دان بو رۇژنامەنقىسى نەك بو گشت وەلاتيان لى ئەگەر ل ئەركى رۇژنامەنقىسى بنىرېن دى ھەمان ماف بو وەلاتى ژى ھىتە دان لى نە ب رەنگەكى راستەوخو، ئانكول دەمى رۇژنامەنقىس پىزانىنەكى ب دەست خوقە دىيخىت د ئەنجامى ئەركى رۇژنامەنقىسى دا ئەوە كو بىتە بەلاشكرن د دەزگابىين رۇژنامەقانى و راگەھاندنى دا ئانكول داوبى ب وەلاتى دگەھىت.

لی خالا کیماسی تیدا هەی کوفەرە ل بەر چاڤ بیته وەرگرتن ئەو یاسایەکا تایبەت بیته دارشتن و دەرکرن ژ پەرلەمانی کوردستانی بو دیارکرن و دەستنیشانکرن رەنگ و جوړین پیزانینان ژ بەر کورد یاسا کاری روژنامه قانی و سەندیکا روژنامه نقیسان دا ب ئاویەکی گشتی هاتیە کو پیدقی ب روونکرن و یاسایەکا تایبەت وەکی گەلەک وەلاتین جیەانی ژبەر کو هەر یاسایەکی تایبەتەندی و بیاقەکی تایبەت هەیه ریک دئیخیت.

هەر وەسا ل دویف پرنسیپین سوژناما شەرەفی یا فدراسیونا نیقنەتە وەبی یا سالا ١٩٥٤ی یا راستقە کری کوب یاسا هژمار (٣٥) یا سالا ٢٠٠٧ی یاسا کاری روژنامه قانی ل کوردستانی قە هاتیە پاشبەندکرن تیدا هاتیە ل سەر روژنامه نقیسی یە ریکین رەوا ب کاربیت بو بەدەستقە ئینانا نووچەیان و بەلگە نامان ئانکو پیزانینان، لەروا ئەقە دبیتە ئەگەرەکی دی کوریکین رەوا بو بەدەستقە ئینانا پیزانینان بینە دیارکرن، ئانکو ب یاسایەکا تایبەت یان ژی دناڤ یاسایین گریدای روژنامه قانی قە ب هوبری هاتبا دیارکرن.

ل پەى وان بەندىن ھاتىنە دياركرن د پرانىا ياساين گرىداى مافى بدهستقەئىنانا پىزانىنان دا ئەم دشىين بىژىين كوب گشتى چەند جورە پىزانىن ھاتىنە قەدغەكرن ل گشت ۋەلاتان كو ۋەكەپقەك ھەيە د دەستنىشانكرنا وان دا، ل ژىر ھندەك ژوان پىزانىنان ۋەكو نمونە دەينە دياركرن.

- پىزانىن گرىداى ئاسايشا نەتەۋەيى

- پەيۋەندىين دەرقە

- پىزانىن دەستقەلاتدار ۋ سەرۆكان

- روينشتىن نەينى يىن جقاتىن نوينەران ۋ لژنىن وان

- قەكۈلىينىن دادگەھان

- پىزانىن گرىداى ژيارا تايبەت يا ۋەلاتيان

- رەۋشتى (نەرىتىن) گشتى.

ژیدەر:

پەرتوک:

- دایفید بانیسار، حریة الاعلام و الوصول الى القوانين المسجلة للحكومة حول العالم، ۲۰۰۴.
- د. سلیمان صالح، حقوق الصحفيين في الوطن العربي، مصر، ۲۰۰۴.

یاسا:

- یاسا هژمار (۲۴) یاسا خزمەتا شارستانی یا سالا ۱۹۶۰ی یا راستشەکری
- یاسا چاپەمەنیان یا لوینانی یا سالا ۱۹۶۲ی یا راستشەکری.
- یاسا هژمار (۱۱۱) یا سالا ۱۹۶۹ی یا سزاين عیراقی یا راستشەکری.
- یاسا هژمار (۲۳) یا سالا ۱۹۷۱ی یا سزاين عیراقی یا راستشەکری.
- یاسا چاپەمەنی و بەلاشکرنی یا عومانی یا سالا ۱۹۸۴ی.
- یاسا روژنامه‌قانی و چاپەمەنیانیا یەمەنی یا سالا ۱۹۹۰ی.
- یاسا هژمار (۱۰) یا سالا ۱۹۹۳ی یا سزاين عیراقی یا هەریمە کوردستانی. عیراق.

- یاسا چاپمه نیان و به لاقرنی یا ئوردنی یا سالا ۱۹۹۸ی.
 - یاسا هژمار (۴) یاسالا ۱۹۹۸ی یاسا سه ندیکا روژنامه نقیسیین کوردستانی.
 - یاسا هژمار (۱۳) یا سالا ۲۰۰۱ی یاسا سندوقا خانه نشین کرنا روژنامهقانیی کوردستانی - عیراق.
 - یاسا هژمار (۸) یا سالا ۲۰۰۲ی یاسا راستقه کرنا ئیکی یا یاسا چاپکریان یا ههریما کوردستانی - عیراق.
 - یاسا هژمار (۴۰) یاسالا ۲۰۰۴ی یاسا راستقه کرنا ئیکی یا یاسا سه ندیکا روژنامه نقیسیین کوردستانی.
 - یاسا هژمار (۳۵) یا سالا ۲۰۰۷ی یاسا کاری روژنامهقانیی ل کوردستانی.
 - یاسا هژمار (۱۵) یا سالا ۲۰۱۰ی یاسا قهره بوکرنا گرتی و دادگه هکریان ل ده می بی تاوانی و ئازاد بوونی.
 - یاسا پاراستنا روژنامه نقیسان یا عیراقی یا سالا ۲۰۱۱ی.
 - به یاننما راستقه کرنا هژمار (۲)، روژنما فهرمی (وه قایی کوردستان) هژمار (۵۳) ل (۱۹/۱۲/۲۰۰۴).
- ریگهفتنامیین نیقده وه تی:**
- راگه اندنا ناقنه ته وه بی یا مافیین مروقی یا سالا ۱۹۴۸ی.

ناھەرۆك

پېيشەكى ۵

پىشكا ئىكى: رۇژنامە نقيسى و رۇژنامە ئانىي

پىناسەيا رۇژنامە نقيسى و رۇژنامە ئانىي ۹

ناقونىشانىي رۇژنامە نقيسى ۱۹

ئەندامبۇون د سەندىكا رۇژنامە نقيسان دا ۲۱

جوينىي رۇژنامە نقيسان ۲۸

جوداھىي يا دناڧبەرا رۇژنامە نقيسى ئەندام و نە ئەندامى سەندىكايى ۳۰

مەرج و پېر ابونىي دەرتىخستنا رۇژنامە و كۇقاران ۳۲

ۇناڧىرن و نەھىلاننا رۇژنامە و كۇقاران ۳۸

چاپكرنا پەرتووكان ۴۱

ۇناڧىرن و قەدەغەكرنا پەرتووكان ۴۳

پىشكا دووى: ئىتتىكى رۇژنامەقانى

- ۴۷ پىناسەيا ئىتتىكى پىشەيى
- ۴۸ كورتىبەكا دىرۇكى
- ۵۰ ھندەك خالىن ئىتتىكى رۇژنامەقانى
- ۵۹ پىنگرىكرن ب ئىتتىك و ياسايان
- ۶۰ جوداھى يا دناقبەرا ئىتتىك و ياسايان دا
- ۶۱ ئىتتىكى رۇژنامەقانى وياسايىن ھەرىما كوردستانى
- ۶۲ سۇژناما شەرەفى يا فدراسيونا نىقنەتەوھىيى يا رۇژنامەنقىسان

پىشكا سىي: ماف و ئەركىن رۇژنامەقانى

- ۶۷ ماف و پىشيبونىن رۇژنامەقانى
- ۶۸ تنى ياسا دەستەپەلاتە
- ۶۸ بوچوونىن رۇژنامەقانى مافىن رۇژنامەنقىسى كىم ناكەن
- ۶۹ نە ئاشكرا كرنا ژىدەران
- ۷۰ مافى ھەلۇەشاندا گرىبەستا كارى
- ۷۱ رۇژنامەنقىس و فەرمانبەر وەك ھەقن
- ۷۲ داىبىنكرنا مافىن رۇژنامەنقىسى ئەركى دەزگەھانە
- ۷۳ گریدانا گرىبەستا كارى

- ٧٥ بەرھەقبوون ل بزاڧئىن گشتى
- ٧٦ چارەسەركرن ل دەمى توشبوون ب نەخوشى و رویدانان
- ٧٨ قەرەبوكرنا كاركرنى د رۇژئىن بەنقەدانان دا
- ٨٠ بىيى برىارا دادوهرى قەكولپن دگەل رۇژنامەنقىسى نائىتە ئەنجامدان
- ٨١ ئەندامەتى يا شەرەفى
- ٨٢ پشتى (٩٠) رۇژان نابت پىرابوون دگەل رۇژنامەنقىسى بىنە ئەنجامدان
- ٨٢ نقىسىنا ب بەلگە ل سەر كەسايەتتە كە گشتى نە تاوانە
- ٨٣ كەلوپولپن رۇژنامەنقىسى ژبلى كىشا دەستىشانكرى نائىنە بكارئىنان
- ٨٤ خزمەتا رۇژنامەقانىي بۇ فەرمانبەرىي دئىتە ھژمارتن
- ٨٤ خانەنشىنكرن
- ٨٨ كاركرن پشتى خانەنشىنكرنى
- ٨٨ ۋەرگرتنا دەستوبىران
- ٩١ رۇژنامەنقىسى دئىتە گرتن لى نائىتە زىندانكرن
- ٩٦ پىرابوونىن دژى رۇژنامەنقىسى ۋابەتى رۇژنامەقانى
- ٩٩ ئەركىن رۇژنامەنقىسى
- ١٠١ دوپر كەتن ژ ھندەك كرىاران
- ١٠٣ راستقەكرن و بەرسقدانا رۇژنامەقانى
- ١٠٥ ئەركىن سەندىكا رۇژنامەنقىسىن كوردستانى

پىشكا چوارى: تاوان و سزايىن رۇژنامەقانى

- تاوانىن رۇژنامەقانى ۱۰۹
- نە بەلاڭكرنا راستشەكرن و بەرسفدانا رۇژنامەقانى ۱۱۰
- پەيداكرنا دووبەركىي د ناڭ پىكەتەيىن جفاكى دا ۱۱۲
- سفاكى كرن ب ئاينان ۱۱۳
- ئاشكرنا نەيىن ئيارا تايىت ۱۱۴
- ناڭشكاندن ۱۱۵
- ناڭزاندىن ۱۱۹
- جڭىن دان ۱۲۰
- زبانگەھاندن ب پىرابونىن قەكۈلەن و دادگەھان ۱۲۱
- ھاندان ل سەرئەنجام دانا تاوانان ۱۲۱
- پىشكىلكرنا پرەنسىپىن سۇزناما شەرەفى ۱۲۲
- قەگواستنا وان كىرارىن ب تاوان ھاتىنە ھژمارتن ژدەر قە بوناڭ ھەرىمى ... ۱۲۳
- جۇرىن بەرپرسىيارەتىي د ياساين رۇژنامەقانىي دا ۱۲۴
- سزايىن رۇژنامەقانى ۱۲۶
- پىرابونىن كارگىرى ۱۲۹
- سزايىن دادوهرى ۱۳۱
- بەرپرسىيارەتى يا سەرنقىسەرى د سەرىپىجىين رۇژنامەقانى دا ۱۳۵
- كارتىكرنا تاوانباركرنا سەرنقىسەرى و بەرھەڭكەرى پەرتووكى ۱۳۸
- بلدىكرنا دادخوزبان ۱۴۰

پىشكا پېنجى: مافى ب دەستقە ئىنانا پىزانىنان

۱۴۳ مافى ب دەستقە ئىنانا پىزانىنان
۱۴۶ برىتانىا
۱۴۸ فرەنسا
۱۵۱ سوېد
۱۵۳ ئوسترالىا
۱۵۵ دانىمارك
۱۵۷ نەروىج
۱۵۹ مسر
۱۶۲ ئوردن
۱۶۳ يەمەن
۱۶۳ جەزائىر
۱۶۴ عىراق
۱۶۵ ھەرىما كوردستانى - عىراق
۱۶۹ ژىدەر

بەرھەمىن ھەكار فندى يىن چاپكرى:

- الفدرالية مفهومها و تطبيقاً، دھوك، ۲۰۰۹.
- ياساىن گرندى رۇئنامە قانىى ل ھەرىما كوردستانى - عىراق، دھوك، ۲۰۱۰.
- ياساىن رۇئنامە قانىى ل كوردستانى، دھوك، ۲۰۱۱.
- دليل اصلاحية الكبار في دھوك، دھوك، ۲۰۱۱.
- رىبەرى دەزگە ھىن راگە ھاندنى ل پارىزگە ھا دھوكى، دھوك، ۲۰۱۲.

سوچاس بۇ:

- ماموستا كەرىم بىيانى بو پشتە قانیا وى د چاپكرنا قى پەرتوكى دا.
- رۇژنامە ئان رەمەزان شەعبان بۇ پىدا چوونا پشكەكى ژ قى پەرتوكى ژلاىى زمانى قە.

وهشانين وهزارهه ره وهشهبيري و لاوان
ريشه بهريا گشتي يا راگه هاندن و چاپ و به لافكرني
ريشه بهريا چاپ و به لافكرني - دهوك

ژ	نافي پدروكي	نقيسه ر	نرخ	ژمارا لاپهران	سال
١-	بايولوژيا گهردي و خانهي	وهرگيران ژ ئينگليزي: ديان جميل	٥٠٠٠	١٧٠	٢٠١١
٢-	مايکروبايولوژي	وهرگيران ژ ئينگليزي: ديان جميل	٥٠٠٠	٤٠٠	٢٠١١
٣-	رومان خوديکا ژيانينه - ج ١	د. عارف حيتو	٥٠٠٠	٢٠٨	٢٠١١
٤-	شورشين جهموهري نهرهه	د. فاضل عمر	٤٠٠٠	١٠٥	٢٠١١
٥-	رؤلي دهقي دنافاكرنا درامايا كورديدا	شقان قاسم	٥٠٠٠	٢٤٣	٢٠١١
٦-	تطور الاعلام الكردي (١٩٩١-٢٠٠٣)	حسين صديق عقراوي	٥٠٠٠	٢٩٣	٢٠١١
٧-	الرواية التاريخية (دراسة في الادب الروائي محمد سليم سواري نموذج)	د. جمال خضير الجنابي	٥٠٠٠	٢٢٦	٢٠١١
٨-	تافگه ليگهريان ل روئاھييا پرا جينوتي	تد حسين نافشكي	٥٠٠٠	١٥٢	٢٠١١
٩-	هن ئالبين جفاكي كوردي دكولتوري گهليري دا	نزار محمد سعيد	٤٠٠٠	١٤٣	٢٠١١
١٠-	هيتري ماتيس (١٨٦٩ - ١٩٥٤)	فهيمي بالايي	٤٠٠٠	٨٥	٢٠١١
١١-	شونوارين دهفرا دهوكي	عزوه فندي	٥٠٠٠	٢٤٧	٢٠١١
١٢-	سزائين عهدهري عهدي ژ كانيا جرافي	هزرشان عبد الله	٤٠٠٠	٤٤٥	٢٠١١
١٣-	فن وعماراة الكورد	رنا فتحي الأومري	٥٠٠٠	٣١٦	٢٠١١
١٤-	فهروهنگا زمانى پدريتيا / كوردي - پدري	فاضل عمر	٤٠٠٠	٢٧٢	٢٠١١

٢٠١١	٢٥٢	٤٠٠٠	رفعت رجب جهمال	١٥- بزافا شانويي (ل ئاكري) - ئاميدىي - زاخو/شانووا قوتابخانهيان ل دهوكي (١٩٧٠ - ١٩٩٠)
٢٠١٢	٤٠	٢٠٠٠	ديا جوان	١٦- Gotinên li ber mirinê
٢٠١٢	١٧٠	٥٠٠٠	موسدهق توفى	١٧- سالىن پهبهريي ژ زيانا نيسحان نورى پاشا
٢٠١٢	٢١٢	٤٠٠٠	يوسف صبرى	١٨- ئالايي كوردستاني- فه كولينهك ديروكي ل سهر ئالا د ميژووا كوردستاني
٢٠١٢	٢٠٤	٣٠٠٠	ديا جوان	١٩- جارهك ژ جارا (كورتو چيروگين فلوكلورى)
٢٠١٢	١٩٢	٤٠٠٠	شورشفان عادل احمد	٢٠- زمانفانيا تيكتسي
٢٠١٢	١١٢	٤٠٠٠	دلبرين عبدالله على	٢١- جوداكرنا كاري ليكداي ژ كاري خودان تهواو كهر و بهركار
٢٠١٢	٢٥٨	٤٠٠٠	ارشاد حيتو	٢٢- داداييزم دهوزانا نويخوازا كورديدا (١٩٨٥-٢٠٠٣)
٢٠١٢	١٥٢	٣٠٠٠	ن. كۆبۆ ئايي و. شاليكويي بيكهس	٢٣- نيچيرا كۆلان (شانويا ب ههفت ويتهيان)
٢٠١٢	١٤٨	٣٠٠٠	ديا جوان	٢٤- ژ بو ته (ههليهست)
٢٠١٢	٢٥٥	٤٠٠٠	ر.ف. جاردين ت. كريم فندي	٢٥- اللغة الكردية في منطقة بهدينان
٢٠١٢	١٨٠	٤٠٠٠	ههكار عبد الكريم فندي	٢٦- تيگههكي ياسايي بو رۆژنامهفانيي

وهشانين پروژين ههڤشك و هاريكاري بين
 ريفه بهريا گشتي يا راگه هاندن و چاپ و بهلافكرني
 ريفه بهريا چاپ و بهلافكرني - دهوك

ژ	لايهن	نڤيسەر	ناڤي پەرتوگي	سال
١.	كورد به نندا سه ردهم يا قورتاييان	بهلافو كا سالانه	زمانی دايگي	٢٠١٢
٢.	ئيكه تيا نڤيسه رين كورد/دهوك	ئهمين عهبدو لقادر	تيور و ته كنيكين شروڤه كرنا رومانى (تيور، گوشي نيروني، مونتاج، ديالوگ)	٢٠١٢
٣.	ئيكه تيا نڤيسه رين كورد/دهوك	يونس احمد	رائحة الورد (قصص قصيرة)	٢٠١٢
٤.	ئيكه تيا نڤيسه رين كورد/دهوك	حسب الله يحيى	الكتابة بالحرر الأبيض	٢٠١٢
٥.	ئيكه تيا نڤيسه رين كورد/دهوك	ئدريس عهلى ديزگزيكي	ئهو ستيرا تهڤياى (ههلبهست)	٢٠١٢
٦.	ئيكه تيا نڤيسه رين كورد/دهوك	محمد د عهلى ياسين	ههڤه غهري باى	٢٠١٢
٧.	ئيكه تيا نڤيسه رين كورد/دهوك	دهم هات ديره كي	Hest diaxivin (ههلبهست)	٢٠١٢
٨.	ئيكه تيا نڤيسه رين كورد/دهوك	سهلمان شيوخ مه مي	د عهشقا ته دا (هوزان)	٢٠١٢
٩.	ئيكه تيا نڤيسه رين كورد/دهوك	ڤه هيل محسن	دى روياره كي كه مه كليل ژ بو في ده رگه هي بي وهلات	٢٠١٢
١٠.	ئيكه تيا نڤيسه رين كورد/دهوك	خالد حسين	روژه كي هو گوت	٢٠١٢
١١.	كومه لا ههلبه ستقائين گه نچ	كومه لا ههلبه ستقائين گه نچ	داستانه كا ههلبه سارتي	٢٠١٢
١٢.	ريكخراوا سيما	پروفيسور د. سابر عهبدو لالا زيباري	سيما ٢	٢٠١٢

سهره‌رای گرنګیا هه‌بوونا ئازادیا روژنامه‌فانی پېدځی یه
روژنامه‌فانی بخو ژی ل دویف یاسای بیته ریځستن،
پیځه‌مهت پاراستنا تایه‌تمه‌ندیڼ که‌سان و به‌رژه‌وه‌ندیا
گشتی ژلایه‌کی، و دابینکرن وپاراستنا مافین روژنامه‌فانان و
ریځوشکرنا نه‌نجامدانا پیشه‌یی روژنامه‌فانیی ژلایه‌کی دی فه.

0026

رېځه‌بهریا چاپ و به‌لاکرنی - دهوک

2012 -

ژمارا سبازدن